

Informatieanalyse maatschappelijk debat intensieve veehouderij 1

*Onderdeel schriftelijke reacties,
periode 29 september tot 15 november 2003*

Gerard Ogink
Martijn Root
Anne-Marie Ruiter
Jan van Vliet

landbouw, natuur en
voedselkwaliteit

© 2003 Expertisecentrum LNV, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Rapport EC-LNV nr. 2003/244
Ede, 2003

Teksten mogen alleen worden overgenomen met bronvermelding.

Deze uitgave kan schriftelijk of per e-mail worden besteld bij het Expertisecentrum LNV onder vermelding van code 2003/244 en het aantal exemplaren.

Oplage 100 exemplaren

Samenstelling Gerard Ogink, Martijn Root, Anne-Marie Ruiten, Jan van Vliet

Druk Ministerie van LNV, directie IFA/Bedrijfsuitgeverij

Productie Expertisecentrum LNV
Bedrijfsvoering/Vormgeving en Presentatie
Bezoekadres : Horapark, Bennekomseweg 41
Postadres : Postbus 482, 6710 BL Ede
Telefoon : 0318 822500
Fax : 0318 822550
E-mail : Balie@eclnv.agro.nl

Voorwoord

In zijn brief van 20 juni 2003 aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal geeft de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit aan dat de recente uitbraak van Aviaire Influenza in de pluimveehouderij, na de eerdere uitbraken van MKZ en varkenspest, aanleiding vormt voor een brede discussie over de intensieve veehouderij in ons land. Het gaat daarbij echter niet alleen om de uitbraak en bestrijding van dierziekten, maar ook om vraagstukken op het gebied van volksgezondheid, dierenwelzijn, milieu, ruimte en handelsbetrekkingen en niet in de laatste plaats om de positie en de toekomst van de desbetreffende ondernemers en hun gezinnen. Met de brief en de daarin uitgevoerde analyse geeft de minister de aftrap voor een breed maatschappelijk debat die in het najaar van 2003 heeft plaatsgevonden.

Op verschillende manieren konden individuen, organisaties en scholen hun mening op de in de brief geformuleerde dilemma's geven en hun visie op de toekomst van de intensieve veehouderij. Velen hebben daaraan gehoor gegeven.

Het Transitieteam van LNV, verantwoordelijk voor uitvoeren van het maatschappelijk debat, heeft het Expertisecentrum gevraagd om de verschillende onderdelen van deze inbreng te bewerken en te analyseren.

In dit rapport zijn alle reacties en visies, die organisaties op uitnodiging van de minister hebben ingebracht, bewerkt en geanalyseerd.

De samenstellers hechten eraan te vermelden dat door de beperkt beschikbare verwerkingstijd en de soms uitvoerige reacties het samenvatten geleid heeft tot het naar ons inzicht uitlichten van de essenties van de inbreng. Mochten wij daar slechts ten dele in zijn geslaagd dan wachten wij met belangstelling uw reactie daarop af.

Ir. H. de Wilde
Waarnemend Directeur Expertisecentrum LNV

Inhoudsopgave

Deel 1: Schriftelijke reacties organisaties

1	Inleiding	9
2	Conclusies	11
3	Samenvatting van de reacties van maatschappelijke organisaties	13
4	Reacties op de zeven dilemma's	25
5	Reacties van onderwijs-, onderzoek- en overheidsorganisaties	35
6	Reacties van overheden	39
Bijlage	Overzicht binnengekomen reacties	41

Deel 2: Schriftelijke reacties individuele personen

7	Inleiding	45
8	Conclusies	47
9	E-mail reacties van 26 augustus tot 5 september 2003	51
10	E-mail reacties van 5 september 2003 tot 1 oktober 2003	55
11	E-mail reacties van 1 tot 20 oktober 2003	59
12	Schriftelijke reacties	65
Bijlage	Overzicht binnengekomen reacties	77

Deel 1:

Schriftelijke reacties organisaties

1 Inleiding

De analyse heeft plaatsgevonden alleen op basis van de schriftelijke reacties die organisaties hebben gegeven. De reacties van individuele personen zullen worden meegenomen bij de analyse van de individuele reacties op de website.

In Bijlage 1 is aangegeven wie een schriftelijke inbreng hebben geleverd. Daarbij gaat het om ruim 40 reacties van maatschappelijke organisaties en ruim 10 reacties uit de wereld van wetenschap, onderzoek, voorlichting en onderwijs.

In totaal zijn meer reacties binnen gekomen, een aantal daarvan hadden echter betrekking op een vooraankondiging van een nog te houden debat of zijn middels verschillende kanalen bij LNV binnengekomen, maar bevatten dezelfde inhoud. In dit rapport zijn deze voor de inhoudelijke analyse verder buiten beschouwing gelaten.

Naast visies heeft een groot aantal maatschappelijke organisaties de inbreng geleverd aan de hand van de zeven dilemma's. Bij de bewerking en analyse is daarom voor een tweedeling gekozen.

In Hoofdstuk 3 wordt een samenvatting gegeven van alle ingebrachte visies per organisatie.

In hoofdstuk 4 worden de meningen en standpunten per dilemma samengevat.

In hoofdstuk 5 wordt de inbreng vanuit de wereld van wetenschap, onderzoek, voorlichting en onderwijs weergegeven en in Hoofdstuk 6 de reacties van de twee overheidsinstanties die hebben gereageerd.

De conclusies die het Expertisecentrum trekt staan in Hoofdstuk 2.

In Bijlage 1 is een lijst opgenomen van alle organisaties die schriftelijk hebben gereageerd met de datum van binnenkomst en het inschrijvingsnummer.

De analyse is zoveel mogelijk gebaseerd op:

- Wie vindt dat wie wat moet gaan doen?
- Waar zijn bewegingen in ideeën (inhoud) en rol en verantwoordelijkheden gaande (proces)?

De analyse is uitgevoerd door Gerard Ogink en Jan van Vliet.

2 Conclusies

Opvallend is dat in de reacties meestal een bepaalde mening/visie wordt weergegeven zonder dat wordt uitgewerkt hoe deze kan worden gerealiseerd; slechts weinigen hebben concreet aangegeven wie wat moet gaan doen. Een positieve uitzondering hierop vormt de Stichting Natuur en Milieu. Ook LTO Nederland geeft een visie die meerdere aspecten behandelt. Regelmatig wordt wel de overheid direct of indirect genoemd als gewenste actor. Verder is opvallend dat een groot aantal reacties is gegeven aan de hand van de dilemma's die zijn besproken. Onderstaand worden de belangrijkste conclusies vermeld die worden getrokken uit de schriftelijke reacties van organisaties:

Algemene conclusies

Over het algemeen constructieve bijdragen, hoewel vaak bekende standpunten en belangen worden herhaald.

In de discussie hebben zich enerzijds nieuwe actoren gemeld (bijvoorbeeld Nederlandse Belangenvereniging van Hobbydierhouders, Stichting Zeldzame Huisdierrassen, enkele organisaties op basis van christelijke inslag), anderzijds waren er geen of nauwelijks reacties uit de wereld van het bankwezen, de boekhoud - en accountantskantoren (m.u.v. GIBO), de individuele supermarktketens en de overheden (m.u.v. gemeente Tholen en provincie Drenthe).

Integrale visies op basis van de 3P 's (Profit, People en Planet) ontbreken.

Maatschappelijke organisaties kennen veel verantwoordelijkheid toe aan de overheid. De Stichting Natuur en Milieu heeft een opzet uitgewerkt op basis van een convenant, maar valt eveneens terug op de overheid als de aanpak via een convenant mislukt.

Vrij algemeen wordt de noodzaak aangegeven dat de consument beter moet worden geïnformeerd over de verschillende producten en productiewijzen van de intensieve veehouderij.

De perspectieven van de intensieve veehouderij worden vooral geschetst tegen de achtergrond van internationale marktontwikkelingen en EU - beleid en nauwelijks (beperkt door de milieuorganisaties) op basis van ruimtelijke, milieu en landschappelijke ontwikkelingen binnen Nederland. De beperkte reacties vanuit andere overheden kunnen daar debet aan zijn.

Partijen tonen grote betrokkenheid en geven aan ook betrokken te willen blijven bij vervolgvactiteiten.

Van de duurzaamheidstekorten vormen dierenwelzijn en diergezondheid de boventoon.

Er is overeenstemming dat bij dierziekten crises moet kunnen worden geënt.

Over de dilemma's

Het dilemma maatschappelijk belang of bedrijfsbelang wordt niet opgelost. Organisaties kiezen hoofdzakelijk voor het belang dat het beste past bij hun doelstellingen of gewenst maatschappelijk beeld. Over het algemeen is er wel begrip voor het op een goede wijze tegen elkaar afwegen van maatschappelijk nut en

maatschappelijke lasten. Hierbij worden aan het nut en de lasten wel verschillende waardes toegekend. Over de noodzaak tot enten tegen de zogenaamde A-lijst dierziekten is iedereen het eens. Daarmee verschuift het dilemma van de nationale naar de Europese tafel.

Het dilemma: Wie betaalt de rekening: de samenleving of de bedrijven lijkt geen dilemma (meer) te zijn. Er is overeenstemming over het standpunt dat de overheid en het bedrijfsleven gezamenlijk de kosten van dierziektebestrijding moeten betalen. Een aantal partijen (niet -sectororganisaties) vindt wel dat de sector daarbij meer verantwoordelijkheid moet gaan nemen en de kosten bij voorkeur moet kunnen doorberekenen. De sectororganisaties willen meer invloed als ze meer moeten betalen.

Ook het dilemma: Dieren buiten of in stal is geen dilemma meer. Veel organisaties vinden dat systemen waarbij de dieren buiten lopen mogelijk moeten zijn, maar vragen zich tegelijkertijd af of dit voor het welzijn wel essentieel is. Hoewel de risicobeleving van buitenlopen uiteen loopt, vindt wel (bijna) iedereen dat buitenlopen geen risico's mag opleveren voor de gezondheid van mens en dier en dat maatregelen nodig zijn om deze risico's zoveel mogelijk te beperken.

Het dilemma: Overheidsingrijpen of vrije markt wordt niet opgelost. De maatschappelijke organisaties pleiten voor een sterke overheidsrol (met o.a. heffingen en subsidies) gericht op een meer duurzame productie en consumptie, de sectorgerelateerde organisaties pleiten voor een vrije markt binnen de EU.

Wat betreft het dilemma nationale eisen in een internationale markt is er overeenstemming over level playing field vooral op EU - niveau, waarbij in internationaal verband wordt gepleit voor verhoging van kwaliteitsvoorwaarden. Er is brede overeenstemming over de voorwaarden die moeten gelden voor producten die van buiten de EU komen, namelijk voldoen aan EU-eisen. Daarmee verschuift dit dilemma van de nationale tafel naar de tafel waar de onderhandelingen worden gevoerd over de verdere liberalisering van de wereldhandel.

Het dilemma: Algemene grove regels of rekening houden met iedereen wordt niet echt opgelost. Bijna iedereen is voor vereenvoudiging en pleit voor doelvoorschriften i.p.v. middelvoorschriften. Ook de milieu - en dierenbeschermingsorganisaties zijn wel voor vereenvoudiging, zolang hun eigen belangen of principes maar niet in gevaar komen.

Het dilemma: Vertrouwen is nodig, maar niet voldoende aanwezig wordt niet (meer) als dilemma ervaren. Vertrouwen moet je verdienen. Open en eerlijk communiceren en uitwisseling van kennis worden daarbij veelvuldig genoemd als middelen om het vertrouwen te herstellen.

3 Samenvatting van de reacties van maatschappelijke organisaties

NLTO Varkens/pluimveehouderij

In NLTO werkgebied is voldoende ruimte voor ontwikkeling van bestaande en nieuwe (via inplaatsing) intensieve veehouderijbedrijven. Overwegingen daarbij:

- Geringe ziektedruk in Noord-Nederland + veelal gesloten bedrijven, minder kans op dierziekten en minder hoge kosten dierziektebestrijding.
- Inplaatsen lost elders RO problemen op.
- “Gesloten bedrijven” wat betreft voer (granen) stro en mest, minder mesttransport en directe relaties.
- Bouw van moderne stallen met minimale ammoniakuitstoot.
- Bij inplaatsen voldoen aan hoge eisen van welzijn, kwaliteit van de producten en de productiewijze.
- Grote verantwoordelijkheid van de ondernemer, overheid geeft deze ruimte.

Rijnvallei

Brengt bijdrage aan de hand van de zeven dilemma's (zie Hoofdstuk 4).

Productschappen Vee, Vlees en Eieren

Geeft reactie op de zeven dilemma's (zie Hoofdstuk 4).

Voegt achtste dilemma toe: Investeren in professionele werkgelegenheid: creëren of afwachten. Hier wordt gepleit voor meer aandacht voor de arbeidsomstandigheden van werknemers en voor een beter opleidingsaanbod.

LTO Nederland

LTO Nederland geeft haar visie in de vorm van bouwstenen en een toelichting op 5 deel terreinen namelijk Algemene uitgangspunten en dilemma's, Ruimtelijke inrichting, Milieu, Diergezondheid en Dierenwelzijn.

Algemene uitgangspunten en dilemma's:

- Veehouders bepalen zelf, met hun afzetorganisaties, de toekomst van de veehouderij in Nederland. Ketens nemen hierin het initiatief. Een sector die eigen verantwoordelijkheid neemt, produceert binnen Europese kaders en zorgt voor werkgelegenheid verdient een plek in Nederland.
- De overheid is niet alleen verantwoordelijk voor Europese regelgeving en handhaving van regels. De overheidsmiddelen voor innovatie en transitie moeten gericht worden op internationale marktorientatie, sturing door de consument en ketenorganisatie.
- De overige punten zijn ondergebracht bij de dilemma's in Hoofdstuk 4.

Ruimtelijke inrichting:

- Bedrijfsontwikkeling op bestaande locaties heeft prioriteit. Schaalvergroting op bestaande locaties heeft meerdere voordelen.
- Bestaande plannen moeten worden uitgevoerd. Prioriteiten stellen en niet steeds weer nieuw beleid maken zijn daarbij van belang.
- Niet alles kan overal, maar wijs wel aan waar het wel kan. Kies in reconstructiegebieden een realistisch ambitieniveau.
- Stimuleer ondernemers tot investeringen die door henzelf én de overheid gewenst worden.

- Voor bedrijven, die als gevolg van natuur – of milieubeleid beperkt worden in hun ontwikkeling, of te maken hebben met fysieke beperkingen dient flankerende beleid te worden ontwikkeld.
- Leg de verantwoordelijkheid voor gebiedsplanontwikkeling zo laag mogelijk.

Milieu (mest - en mineralenbeleid m.u.v. twee laatste puntjes):

- Passieve verantwoordingsplicht voor bedrijven zonder (verplichte) mestafvoer, actief voor bedrijven met (verplichte) mestafvoer.
- Administratieve lastendruk moet in 2006 zijn gehalveerd t.o.v. huidige situatie.
- Goed mineralenmanagement moet worden gestimuleerd en beloond.
- De (nieuwe) stikstof – aanvoernormen moeten worden gebaseerd op bestaande landbouwkundige bemestingsadviezen. In situaties waarin overschrijding van de drinkwaternorm in het ondiepe grondwater één op één leidt tot overschrijding van de norm op grotere diepte zijn aanvullende maatregelen acceptabel.
- Het huidige stelsel van (MINAS) heffingen wordt afgeschaft, evenals de wettelijke verplichting tot het wegen en bemonsteren van mest.
- Vanwege EU beleid is regulering van fosfaat noodzakelijk.
- De veehouderij stemt in met plafonnering van de mineralenproductie, echter onder de voorwaarde dat alle bestaande (mest) rechtenstelsels én het stelsel van mestafzet overeenkomsten wordt afgeschaft.
- Het ammoniakbeleid dient primair gericht te zijn op vermindering van de emissie. Het aanvullende, gebiedsgericht ammoniakbeleid dient zodanig te worden ingevuld dat wordt voldaan aan relevante Europese richtlijnen.
- De wet - en regelgeving op het gebied van stank moet worden geharmoniseerd (Wet stankemissie veehouderij in landbouwontwikkeling - verwevingsgebieden uitbreiden tot de rest van het land.

Diergezondheid:

- De individuele veehouders is in de eerste plaats zelf verantwoordelijk voor de gezondheid van zijn dieren. Preventieve gezondheidszorg heeft een belangrijke plaats in het management van de veehouder. Ontwikkeling van nieuwe instrumenten, die veehouders stimuleren tot een gestructureerde aanpak van (preventie van) dierziekten, is noodzakelijk.
- Daar waar de overheid verantwoordelijk is voor diergezondheid dient een beleid op basis van Europese harmonisatie gevoerd te worden.
- Gezamenlijk met kracht blijven pleiten voor verdere aanpassing van het non - vaccinatiebeleid. Hobbydieren moeten geënt worden.
- Private afspraken hebben sterk de voorkeur boven heffingen en verordeningen.
- Zeer efficiënt ingerichte, “net op tijd”, structuren zijn zeer gevoelig voor calamiteiten. Afgewogen moet worden of efficiëntie opweegt tegen de kosten daarvan bij calamiteiten.
- Aantal dierbewegingen en diercontacten moet beperkt worden.
- Geld stuurt dierstromen. Ketens nemen verantwoordelijkheid op het gebied van preventie en hygiëne. De overheid zorgt voor regelgeving en handhaving.
- Dierziektes die (mogelijk) overdraagbaar zijn op de mens worden met voorrang bestreden.
- Criteria voor de bestrijding van dierziekten die tegen elkaar afgewogen moeten worden zijn (1) kosten en baten op sector - en op bedrijfsniveau, (2) afstemming met andere bestrijdingsprogramma 's, (3) voldoende draagvlak bij leden – veehouders en (4) aantoonbaar maatschappelijk belang leidt tot een hogere prioriteit.
- De veehouderij zet in op een gericht en verantwoord gebruik van diergeneesmiddelen.

Dierenwelzijn:

- Wettelijke basiseisen voor dierenwelzijn worden op Europees niveau geregeld en opgenomen in EUREP-GAP.
- Door middel van marktconcepten krijgen veehouderijproducten een hoger welzijnsniveau dan de Europese standaard. Via etikettering wordt dit de consument duidelijk gemaakt. Controle van de basis - en de bovenwettelijke normen via certificering. Bij ontbreken daarvan is controle van de basis - welzijnsnormen een zaak van de overheid.
- Import wat niet voldoet aan de Europese eisen wordt niet geaccepteerd op de Europese markt.
- Sturing stimulerend van welzijnsvriendelijke veehouderijsystemen op basis van de vraag.
- Doelvoorschriften i.p.v. middelvoorschriften.
- Transport van dieren moet kwalitatief goed zijn. Transportsector moet zelf certificeren. Handhaving transportregels moet veel strenger.

Nederlandse organisatie van konijnenhouders

Heeft aan de hand van de dilemma's eigen debat (producenten, periferie en representanten van maatschappelijke organisaties) gevoerd over de toekomst van de konijnenhouderij.

Meest opvallende punten:

- Voedselveiligheid net zo belangrijk als welzijn.
- Regelgeving op Europees niveau.
- Overheid mag alleen ingrijpen op de markt als vlees niet voldoet aan (Nederlandse en Europese) regelgeving, met name voedselveiligheid.
- Regelgeving kan vereenvoudigd worden, op tal van onderdelen voor de konijnenhouderij nu niet helder ingevuld.
- Sector blijft zich inspannen voor verbetering welzijn.
- Sector wil meer openheid.
- Sector neemt het voortouw, vraagt overheid te luisteren en wil gezamenlijk met overheid afspraken maken en resultaten open communiceren met de maatschappij.

Stichting Biologische Pluimveehouderij

Brengt bijdrage aan de hand van de zeven dilemma's (zie Hoofdstuk 4).

Bond van Varkens K.I. Verenigingen

Namens de voorzitters van de Coöperatieve k.i.- organisaties. Brengt bijdrage aan de hand van de voor hun 4 relevante dilemma's (zie Hoofdstuk 4).

Nederlandse Vakbond van Varkenshouders

Geeft reactie op de zeven dilemma's (zie Hoofdstuk 4).

Nederlandse Bond van Waaghouders van levend vee

De bond bepleit de volgende maatregelen:

- Oriëntatie op de EU - markt als geheel, in plaats van deelregio's in Europa.
- Gemeenten moet worden opgedragen groeilocaties aan te wijzen voor de veehouderij.
- Grootschalig produceren in een (vaak) kleinschalige omgeving moet de nieuwe uitdaging worden voor ruimtelijke ordening.
- Lange - afstand -veetransporten omgeven met harde vertrekgaranties ten behoeve van welzijn dieren, via convenanten met de sector, waarin tevens de sancties zijn geregeld (in plaats van huidige beperkingen van tijdsduur en afstand).
- Dierziektebestrijding reorganiseren. Aanpak via permanente professionele mobiele brigade en verbetering early-warning-systemen.

De organisatie wil graag de gewenste ontwikkelingen helpen bevorderen.

Porc d'Or/Van der Linde Fourages

Deze gesloten keten (producenten, veevoerverancier, slachterij, vleesverwerker, 25 slagers) met 1200 varkens per week wordt als voorbeeld gesteld voor de productie van kwaliteitsproducten bij een voor iedereen goed inkomen. Voordelen zijn: uniformiteit, onderscheidende kwaliteit, regionale invalshoek, transparantie, goede controle processen met snelle terugkoppeling, betrokkenheid van iedereen.

Verder wordt gevraagd de termen bio-industrie en intensieve veehouderij niet meer te gebruiken omdat deze afbreuk doen aan het imago van de gehele sector. Ook wordt gepleit voor het handhaven van de varkensrechten (om te voorkomen dat megabedrijven de familiebedrijven verdringen).

Producentenvereniging De Hoeve

Bevat inleidingen, verslag discussie en conclusies van een bijeenkomst gehouden op 1 oktober te Sterksel met ongeveer 60 varkenshouders. Inleidingen van Zwanenburg (NVV), Kuepers (Livar) en Van Helvoort (De Hoeve) en reacties daarop van Van Elzaker (Laurus), Backus (LEI) en Kunneman (SNM).

In het verslag zijn als quotes genoteerd:

Van Elzaker: "ik wil graag samenwerken met varkenshouders en ben voorstaander van producentenverenigingen"

Backus: "transparantie is nodig voor het opbouwen van vertrouwen en vertrouwen is nodig om te kunnen samenwerken"

Kunneman: "varkenshouders kunnen niet alleen richting duurzaamheid, zij hebben hulp nodig"

De heer Van Wesemael concludeert als voorzitter aan het eind van de discussie het volgende:

- Samenwerking is een belangrijke overeenkomst in alle bijdragen: onderling samenwerking van varkenshouders, samenwerking in de keten en samenwerking met maatschappelijke organisaties. Hier kan de komende jaren veel van worden verwacht.
- Ruimte voor behoefte aan eigen verantwoordelijkheid en maatwerk om doelen in het beleid te realiseren is een tweede grote overeenkomst. Bij meer eigen verantwoordelijkheid moet de overheid bereid zijn zich terug te trekken met regelgeving en controles om de kostprijs in de keten te verminderen. De overheid zal moeten meewerken om eigen verantwoordelijkheid te stimuleren en maatwerk te bieden.

NEPLUVI (Vereniging van Nederlandse Pluimveeverwerkende Industrie)

De visie is:

- Nederlandse samenleving moet zich realiseren dat Nederland geen eiland is en kan worden.
- De samenleving bepaalt het bestaansrecht van de pluimveehouderij; de sector verzet zich tegen een slachtofferrol.
- De pluimveehouderij moet tegemoet komen aan de wensen van de samenleving, zoveel als redelijkerwijs kan en mag worden gevraagd.
- Een nieuwe impuls om de verspreiding van kennis uit onderwijs, onderzoek en praktijk te optimaliseren vraagt een gezamenlijke inzet van overheid en sector.
- De overheid moet het beginsel van equal level playing field respecteren. Overheid en sector moeten zich gezamenlijk sterk maken voor een zo internationaal mogelijk draagvlak.
- Voedselveiligheid mag niet inboeten bij welzijn van dieren of anderszins.
- Van de overheid mag worden verwacht dat ze bewerkstelligt dat de burger van jongs af aan vertrouwd wordt gemaakt met de wereld van voeding(smiddelen) en bewust van zijn rol als consument.
- Van de sector mag worden verwacht dat product en proces voldoen aan de wensen van de samenleving.
- Van de consument mag worden verwacht dat hij bereid is de prijs te betalen van de wensen van zijn samenleving.

Vervolgens wordt een reactie gegeven op de zeven dilemma's (zie Hoofdstuk 4).

NEFATO (Nederlandse fabrikanten van voedertoevoegingen)

Als er geen industriële benadering van de veehouderij is, dient het landbouwareaal drastisch te worden uitgebreid om alle benodigde voer te produceren. Additieven zijn nodig voor een hoge productie bij een gelijk blijvende voerconsumptie en voor een goede gezondheid en welzijn.

Additieven zorgen voor een lagere kostprijs, minder mest en ammoniak, lager uitvalpercentage en betere gezondheid. Intensieve veehouderij is een samenspel van veehouder, voederleverancier en voorwaarden scheppende overheid.

NEVEDI (Nederlandse Vereniging Diervoederindustrie)

Reactie op de zeven dilemma's (zie Hoofdstuk 4).

Er is een achtste dilemma toegevoegd: de noodzakelijke transitie houdt niet op bij het bedrijfsleven: ook de overheid, ambtelijke aansturing van beleid en de regelgeving moeten in transitie. Ook de politiek erkent inmiddels het verschil tussen de opvattingen van de burger en het handelen van de consument. Het gaat om de productie voor Europese markt waar de mogelijkheden door de wensen van de consumenten worden bepaald.

Nederlandse Bond van handelaren in Vee, afdeling Noord-Brabant

Reactie op de zeven dilemma's (zie Hoofdstuk 4).

FIDIN (Vereniging van Fabrikanten en Importeurs van Diergeneesmiddelen in Nederland)

- Dé intensieve veehouderij bestaat niet, per sector bekijken.
- Bedrijfsbelang is evenzeer een maatschappelijk belang, de twee belangen staan derhalve niet op zichzelf.
- Als vaccinatie niet is toegestaan kan van bedrijven niet worden verlangd dat zij opdraaien voor de kosten bij dierziekte uitbraak.
- Op EU niveau aandringen van afschaffing non-vaccinatiebeleid.
- Diergeneesmiddelengebruik bij dieren die buiten lopen zal vanwege hogere infectiedruk toenemen, de vraag is hoe de consument daar tegenover staat.
- Consument moet beter worden voorgelicht over verschillende "kwaliteiten" van dierlijke producten. Binnenhouden van dieren betekent niet per definitie een mindere mate van dierenwelzijn.
- Harmonisatie op EU niveau, Nederland wel in de kopgroep, maar moet geen koploper zijn.

Vakgroep Vleeskalverhouderij Limburg

De intensieve veehouderij heeft nog steeds toekomst in Nederland: wij hebben de know how en we zijn wat betreft dierenwelzijn alle landen ver vooruit. Bij vertrek uit Nederland zijn de verliezers: de consumenten, de mensen uit de sector en vooral de dieren.

Vertrouwen moet je verdienen:

- Primaire sector moet zich houden aan regels en afspraken.
- Actiegroepen, moeten zich ook aan de wet houden, mogen geen eigendommen van anderen vernietigen, terroriseren, enz.
- Overheid moet zich aan afspraken houden.

Het succes in de kalversector is niet bereikt door samenwerking in de keten maar door de macht van de integraties die de vleeskalverhouders hebben gedwongen op eigen risico veel geld te investeren in vernieuwingen. Als de prijzen gaan dalen, is de vleeskalverhouder failliet.

Pleiten voor ontkoppeling van de premies en dus voor inkomenssteun.

Stichting Blij met een ei

De Stichting geeft voorlichting aan consumenten over de diverse productiemethoden en wordt betaald door pluimveehouders.

De stichting is van mening dat de minister en de EU zich niet moeten bemoeien met huisvestingssystemen voor pluimvee. De consument moet zelf kunnen kiezen uit

eieren geproduceerd in kooihuisvesting, scharrelhuisvesting en vrije uitloop. Ieder systeem heeft zijn eigen voor- en nadelen.

GIBO

Begrip duurzame veehouderij is onvoldoende duidelijk, meer dan alleen biologisch. Voorstander van een veehouderij waarin individuele ondernemers op eigen initiatief verantwoording afleggen bij de consument én bij de burger met daarbij voldoende mogelijkheden voor de ondernemer om te kunnen kiezen uit verschillende vormen van bedrijfsvoering. De maatschappij moet deze vormen formuleren, randvoorwaarden bepalen en omzetten in meetbare en toetsbare criteria waarmee producenten kunnen laten zien hoe de productie heeft plaatsgevonden. Verdere bijdrage aan de hand van de zeven dilemma's (zie Hoofdstuk 4).

NCR (Nationale Coöperatieve Raad voor land - en tuinbouw)

De NCR stelt in haar Position Paper dat het volstrekt onwaarschijnlijk is om van een scenario uit te gaan, waarin het houden van voedselproducerende dieren in de wereld verminderd zal worden of weg te denken is. De constante productie van hoogwaardig voedsel voor grote aantallen mensen is in allerlei opzichten een buitengewoon belangrijke zaak en heeft, ook de innovatieve activiteiten van de varkens- en pluimveehouderij, in grote delen van Nederland voorspoed en ontwikkeling gebracht. De felle concurrentie op de wereldmarkt en een almaar toenemend aantal randvoorwaarden hebben groei en innovatie tot kenmerken gemaakt van de agrarische bedrijven die zich staande weten te houden. Het houden van varkens en kippen heeft ook de recycling van grote afvalstromen mogelijk gemaakt. Aangegeven wordt dat de enorme toename van de voedselproductie ook gepaard is gegaan met een serie (bij-) verschijnselen, die leiden tot het huidige maatschappelijke debat. Zes daarvan worden met name genoemd. Aangegeven wordt dat er een permanente, intussen snelle ontwikkeling gaande is in de gewenste duurzame richting. Deze ontwikkeling wenst de NCR te katalyseren door twee thema's centraal te stellen: kwaliteit en openheid.

De keten garandeert de kwaliteit en binnen de keten bestaan daarom onwrikbare eisen ten aanzien van elkaars werkwijze. Daarvoor is continue monitoring noodzakelijk met als belangrijkste onderdelen chemische contaminanten en diergeneesmiddelen. Onbekend maakt onbemind. Wie alles weten kan en mag, die hervindt vertrouwen. ICT biedt daarvoor betere mogelijkheden dan ooit. Varkens- en pluimveehouders zijn voorbeelden van voedselproducten die het contact met de samenleving een tijd zijn kwijt geweest. Het signaal is er dat er hard gewekt wordt, met open vizier, om te voldoen aan de normale eisen van de samenleving. Vervolgens worden de volgende tien aanbevelingen geformuleerd:

1. Wees als overheid duidelijk over de toekomstige markt voor de Nederlandse varkens- en pluimveehouderij: topkwaliteit voor kwaliteitsbewuste bewoners van Noord- en West Europa.
2. Ondersteun als overheid uitsluitend innovatieve ontwikkelingen die aantoonbaar en rechtstreeks met kwaliteit van het dierenleven en van het geproduceerde voedsel te maken hebben, zoals continue monitoring van de diergezondheid met behulp van ICT; laat voor de rest de markt aan het werk.
3. Beperk de controlerende taak van de overheid tot toezicht op toezicht.
4. Pas echter zeer duidelijke sancties toe en leg deze op bij misstanden (stop gedogen).
5. Maak als overheid uitsluitend randvoorwaarden voor de pluimvee- en varkenshouderij die vooral als stimulans kunnen worden ervaren.
6. Schep pro-actief in overleg met de NMA duidelijkheid over wat wel en wat niet geoorloofd is met betrekking tot mededinging.
7. Breng alle sterke punten van de varkens- en pluimveehouderij objectief en even duidelijk in kaart als de zwakke punten.
8. Stel de eis van een fatsoenlijk dierenleven centraal in het overheidsbeleid en maak daarbij gebruik van de inmiddels ontwikkelde beoordelingssystemen.
9. Hamer waar u kunt in Europa op het verder afschaffen van het non-vaccinatiebeleid.
10. Maak kwaliteit en openheid tot uw motto.

Tenslotte wijzen zij er nog op dat consumenten niet verward moeten worden met kritische burgers, dat de huidige consumenten juist uitstekend worden bediend, dat niemand, ook de minister, weet wat de gevolgen zullen zijn van een steeds kritischer wordende consument en dat de sector juist wil stimuleren dat er meer kritische consumenten komen. Wij zijn immers sterk in het leveren van een beter product met meer toegevoegde waarde.

Vermeld wordt ook dat er ondanks een afname nog steeds sprake is van concurrentievoordelen. Als laatste wordt aangegeven dat er naast een strategie van meer toegevoegde waarde ook andere strategieën mogelijk zijn., zoals een marktleider – en merkenstrategie gericht op het ontwikkelen van groot consumentenvertrouwen.

Vervolgens wordt nog een reactie gegeven op de zeven dilemma 's (zie Hoofdstuk 4).

Maatschap Transitie Duurzame Landbouw

De conclusies uit een discussie van de Maatschap zijn:

- De intensieve veehouderij produceert voor een markt met ca. 100 miljoen consumenten, die zich ruwweg bevinden in de driehoek Londen – Parijs - Berlijn.
- Om deze markt ook in de toekomst te kunnen bedienen moeten nieuwe concepten worden ontwikkeld.
- Het non-vaccinatiebeleid moet ter discussie worden gesteld ook al betekent dit verlies van markten buiten de EU.
- De overheid dient de basisvoorwaarden voor de productie aan te geven. Daarbij moet worden gestreefd naar een internationaal “level playing field”.
- Ondernemers moeten verantwoord boven dit basisniveau produceren, om zich duurzaam te kunnen onderscheiden in de markt.
- De overheid dient zich verdere terug te trekken en moet ruimte geven aan het bedrijfsleven om haar eigen verantwoordelijkheid te nemen.
- Versterking van het onderling vertrouwen tussen overheid en bedrijfsleven is dé sleutelfactor voor het verleggen van de balans.
- De ontwikkeling van leiderschap in de keten is een absolute voorwaarde voor een duurzame toekomst voor de intensieve veehouderij. De verwerkende industrie moet dit op zich nemen.
- De problematiek in de veehouderij is voor een belangrijk deel een organisatieprobleem. Glastuinbouw en sierteelt kunnen hier als een belangrijke inspiratiebron dienen.
- De overheid dient zich meer te richten op het scheppen van ruimte voor vernieuwers en voorlopers in de intensieve veehouderij.
- Het onderzoek moet in ere worden gehouden: investeringen in onderzoek blijven noodzakelijk en de koppelingen tussen wetenschap en praktijk moeten worden versterkt.
- Scenario's waarin diverse toekomstige kansen, bedreigingen en handelingsperspectieven in beeld worden gebracht zijn essentieel om een gezamenlijk gevoel te creëren voor de urgentie en richting van de noodzakelijke veranderingen.

KNMvD (Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde)

- Afschaffen non-vaccinatiebeleid en mogelijk maken van handel en consumptie van tegen “lijst A ziekten” gevaccineerde dieren.
- De punten verwoord in artikel 3 van de Gezondheids- en Welzijnswet moeten als randvoorwaarden gelden voor dierlijke voedselproductie. Goede verantwoordelijkheidsverdeling tussen eigenaar en houder van dieren is noodzakelijk. Door het stellen van voorwaarden wordt de verantwoordelijkheid voor de administratieve lasten, de controle en de kosten daar gelegd waar ze hoort. De overheid hoeft dan slechts toe te zien.
- De voorstellen in het Witboek voedselveiligheid dienen als basis te worden gehanteerd voor een veilige en verantwoorde productie. Het bedrijfsleven moet aantonen hoe de kwaliteit van de producten wordt geborgd en welke zaken worden gegarandeerd. Goed zicht op en controle van gevaren, risico's en

blootstelling is nodig om tot een evenwichtige, verantwoorde en transparante borging van de voedselveiligheid te komen.

- De dierenarts is onafhankelijk en vervult een ketenbrede rol. Hij is de pleitbezorger en bewaker van het dierenwelzijn, de diergezondheid en de volksgezondheid. De dierenarts staat als onafhankelijk en autonoom persoon op alle niveau's naast de ketens.

Stichting Wakker Dier

De Stichting geeft de volgende visie:

Wetgeving dierenwelzijn: verregaande wettelijke beperkingen op het gebied van welzijn. Voor bulkproductie is in Nederland geen plaats. Een snelle afbouw van de sector in dat licht biedt een situatie waarin het (overgebleven) Nederlands product garant staat voor een welzijnsvriendelijk product.

Productinformatie: productinformatie geeft grote mogelijkheden (voorbeeld van de eieren). Wetgeving op dit terrein is noodzakelijk, omdat diverse partijen in de voedselketen belang hebben bij onduidelijkheid.

Publieksvoorlichting: duidelijk objectieve en onderbouwde informatie van de overheid zou sterk motiverend werken voor consumenten.

Prijmaatregelen: prijsverschil bulk uit de bio-industrie en diervriendelijkere producten zijn kunstmatig hoog (winstpercentage ook bij BTW, kleinschaligheid sector zorgt voor extra kosten, als luxe producten in de markt gezet). Prijsverschillen moeten met fiscale maatregelen, subsidies en wetgeving aangepakt worden.

Landbouwbeleid: omvorming van het landbouwbeleid naar een subsidie voor maatschappelijke kosten als milieu, landschaponderhoud en dierenwelzijn is noodzakelijk.

Wetenschappelijk onderzoek: meer geld en inzet op optimalisering van diervriendelijker veehouderij en ontwikkeling van vleesvervangers.

Biologica

Visie mede namens vakgroep biologische landbouw van Biologica en LTO Nederland. Transparantie naar consument: indringende en overzichtelijke informatie geven door etikettering, keurmerken, promotie en campagnes.

Prijsverschil moet kleiner: fiscale maatregelen, vrijstelling BTW tarief, groenfinanciering aantrekkelijker maken.

Markt: Europese consument centraal stellen, supermarkten moeten gezamenlijk afspraken maken over minimumeisen dierenwelzijn in geheel Europa, kringlopen op EU niveau sluiten. Krimp biedt kansen voor veehouderij die consumentendoelgroepen bedient met kwaliteitsproducten.

Europees landbouwbeleid: hervorming biedt aangrijpingspunten voor verduurzaming landbouw, Europees actieplan voor Biologische Landbouw.

Voedselveiligheid en dierziekten: Deze aspecten niet gebruiken om buiten houden van dieren tegen te gaan. Meer ruimte, betere leefomstandigheden, niet louter op productie gerichte rassen verhoogt weerstand tegen dierziekten.

Reconstructie: Kansen voor ontwikkeling van duurzame en grondgebonden (biologische) veehouderij benutten.

Demeter

- Doet voorstel alle bedrijven uit de schakels jaarlijks een predikaat te geven (aanduiding voor dieronvriendelijk, dierneutraal en diervriendelijk) en kenbaar te maken via verplichte certificering. Overheid geeft de toelichting.
- Doet aanbod om enkele prachtige Demeter- bedrijven in te zetten om maatschappelijke groepen te inspireren (demonstratie en voorlichting).

Stichting Natuur en Milieu

De volgende drie prijsprikkels moeten worden ingezet:

- Consumentenheffing op in Nederland geproduceerd en geconsumeerd vlees en eieren van 3-5% op vlees en 10% op eieren. Heffing in de winkel. Geld gebruiken voor ondersteuning van dier- en milieuvriendelijke systemen.
- Vereveningsheffing op dieronvriendelijke huisvesting en premie op diervriendelijke huisvesting.

- Subsidie voor biologische producten.
- SNM doet vervolgens een voorstel voor verdeling van de opbrengst van de heffing over investeringspremie voor bedrijven, dierpremie, compensatie certificering - en controlekosten, opkoopregeling voor bedrijven, premie milieuvriendelijk voer, diergezondheidsfonds, consumentensubsidie en promotie.

SNM heeft tevens een maatregelenpakket aangeboden aan de minister van LNV. Dit pakket kan worden gebruikt om te komen tot een convenant met alle betrokken partijen die met name zijn genoemd. Als een convenant niet lukt kan de overheid ingrijpen met wetgeving en andere instrumenten. De doelstellingen van het convenant zijn:

- Binnen 5-10 jaar omschakelen van bulk naar kwaliteit met hoogwaardige producten voor de driehoek Berlijn, Parijs, Londen.
- Binnen 2 jaar realiseren van een nieuw bovenwettelijk marktsegment met in het begin een marktaandeel van 25% en in 2010 van 50%. De prijs af veehouder is +10% en in de winkel +15%.
- Binnen 2 jaar een stelsel van heffingen door productschappen en overheid ten behoeve van de omschakeling van bulk naar kwaliteit. De consument moet hieraan meebetalen.
- Vormgeven van een nieuwe opzet voor de dierziektebestrijding die maatschappelijk beter wordt geaccepteerd en met een groter deel van de kosten bij de sector.
- Bevorderen van de verkoop van biologisch en de transparantie van de productiewijze.

Per actor zijn de benodigde activiteiten uitgewerkt.

Ook heeft Stichting Natuur en Milieu een reactie op de zeven dilemma's gegeven (zie hoofdstuk 4).

Dierenbescherming

Geeft reactie op de zeven dilemma's (zie Hoofdstuk 4).

Staatsbosbeheer Gelderland

Staats Bos Beheer Gelderland geeft de uitgangspunten voor een nieuwe visie en beleid:

- Wet en regelgeving moeten worden geplaatst in een Europees kader.
- Nieuwe nationale regelgeving moet uitvoerbaar, controleerbaar en transparant zijn.
- De consument moet weer vertrouwen in product en producent krijgen.
- Veehouderij mag niet ten koste gaan van de kwaliteit van de leefomgeving (ecologie, economie, esthetiek).
- Natuur, milieu en landschap moeten worden gewaarborgd afhankelijk van de bestemming van het gebied.
- Noodzakelijk zijn ruimtelijke keuzes, transparant prijsbeleid, garanties betreffende milieu en dierenwelzijn. Krimp tot een kwart tot een derde van de huidige omvang is een gegeven.
- Een beperkt aantal bedrijven kan produceren voor de wereldmarkt, de rest produceert producten met een hoge toegevoegde waarde voor de Europese markt direct om ons heen.
- Strakke regie op hygiëne en bedrijfsmatige contacten alsmede betere controle binnen de sector.

De overheid moet de belangrijkste stappen nemen; de sector heeft laten zien dat ze dat niet zelf kan.

Stichting Zeldzame Huisdierrassen

Het aantal gebruikte productierassen is door de specialisatie in de veehouderij sterk verminderd. Bij de toekomstige diversiteit van productiesystemen en veranderde omstandigheden is de behoefte aan verscheidenheid van geschikte productierassen voorspelbaar. De Stichting draagt zorg voor de instandhouding van levensvatbare populaties als levend erfgoed.

Zij vragen om vaccinatiemogelijkheden bij nieuwe dierziekten crises en om vrijwaring van ruiming van erkend zeldzame populaties. Bovendien willen ze worden betrokken bij het openen van opties voor specifieke regelgeving voor zeldzame rassen. Vervolgens wordt een reactie gegeven op de zeven dilemma's (zie Hoofdstuk 4).

Landbouwwerkgroep Groenlinks

Het is tijd voor een snel en krachtig handelende overheid. De minister moet nu in actie komen om de veehouderij te redden en daarmee een bijdrage leveren aan het redden van de hele landbouwsector, het landschap en de sociale tradities. De intensieve veehouderij is geen landbouwprobleem maar een plattelandsprobleem. De overheid moet het initiatief nemen tot een Groen Sociaal Akkoord. Dit moet een gezamenlijk kader bieden waarin de belangrijkste organisaties op het platteland samenwerken.

In het stuk worden ook concrete keuzes vermeld.

Regionale milieufederaties

Reactie op de zeven dilemma's (zie Hoofdstuk 4).

Reformatorisch Maatschappelijke Unie

Reactie op de zeven dilemma's (zie Hoofdstuk 4).

Consumentenbond

De wens en behoefte van de consument staan centraal. Bedrijven moeten zich losmaken van de overheid en inspelen op wat de markt vraagt. De overheid dient er voor te zorgen dat dit proces goed verloopt; zij moet zorgen voor transparante producten en productie waarbij consumenten kwaliteitsprikkelers kunnen uitdelen. Pas als dit te weinig van de grond komt, kan de overheid zelf kwaliteitsnormen stellen. Verder wordt een reactie gegeven op de dilemma's (zie Hoofdstuk 4).

CBL (Centraal Bureau Levensmiddelenhandel)

De rol die de Nederlandse supermarkten kunnen vervullen is het stellen van zoveel mogelijk geharmoniseerde inkoopvoorwaarden voor producten en het informeren van de kritische consument. De keuzevrijheid van de consument staat voorop. De ontwikkeling is van keuze naar bewuste keuze.

Vervolgens wordt een reactie gegeven op de zeven dilemma's (zie Hoofdstuk 4).

Nederlandse Belangenvereniging van Hobbyhouders

Gehoopt wordt op fundamentele veranderingen binnen de intensieve veehouderij wat betreft dierenwelzijn en bescherming van andersoortige dierhouders tegen de schadelijke effecten van een risicovolle bedrijfsvoering. Bovendien wil men graag worden betrokken bij verdere beleidskeuzen.

Vervolgens wordt een reactie gegeven op de dilemma's (zie Hoofdstuk 4).

CIWF (Stichting Compassion In World Farming Nederland)

- Het is opmerkelijk dat bij het dilemma "Het maatschappelijk belang of het bedrijfsbelang" het belang van het dier niet wordt genoemd. Juist hun belangen zouden voorop moeten staan.
- Over de hele linie is een forse verbetering van het dierenwelzijn nodig.
- Er wordt te vaak en te eenzijdig naar 'de consument' gewezen. Dit is onterecht, er is immers nog lang geen sprake van een gelijkwaardige keuze en concurrentiepositie voor het alternatieve vlees (wel bij eieren) en consument heeft behalve zijn aankoopgedrag weinig beïnvloedingsmogelijkheden op de productiewijze.
- Voor de overheid zou de mening van de burger voldoende legitimatie moeten zijn voor een radicale beleidswijziging en voor actief ingrijpen.
- Alle partijen moeten zich met alle ter beschikking staande middelen inzetten voor het diervriendelijk maken van de Nederlandse veehouderij.
- Overheid moet overschakelen stimuleren door onderzoek, fiscale maatregelen en regelgeving om een eind te maken aan de ethisch onaanvaardbare praktijken.
- Supermarkten moeten hogere eisen stellen aan het welzijn van dieren en verkoop van diervriendelijker geproduceerd vlees promoten.

- Biologisch veehouderij verdient de voorkeur, maar hoeft niet uitsluitend bevorderd te worden.
- Ondanks het feit dat het onze concurrentiepositie verslechtert moeten nu strengere nationale eisen gesteld gaan worden. Immers uit concurrentieoogpunt is de huidige weg van rationalisatie, intensivering en schaalvergroting op de langere termijn niet vol te houden. Daarom nu kiezen voor een duurzame koers en actief beleid ontwikkelen tegen verwachte nadelen op korte termijn.
- Van de overheid wordt verwacht dat zij zich in Europees verband sterk maakt voor dierenwelzijnsnormen in de EU, voor heldere labelling en weren van vlees dat niet volgens de Nederlandse en Europese normen is geproduceerd.

Vereniging Natuurmonumenten

- Schadelijk invloed van ammoniak is nog steeds overduidelijk merkbaar in de natuur. Dit punt zou hoog op de agenda moeten staan van de broodnodige veranderingen. Huidige voorstellen zijn ronduit teleurstellend.
- Niet grondgebonden landbouw concentreren in daarvoor aangewezen gebieden.
- Op bovengenoemde gebieden ligt er wel degelijk een rol voor de overheid, die heeft immers in het verleden de ruimte tot uitbreiding gegeven, ook toen de schadelijke effecten al lang duidelijk waren.

Vrouwennetwerk voor Landbouw, Voedsel en Groen

- “De” consument bestaat niet en is (door de producent) niet te sturen (wel door de grote supermarkten).
- Belangrijk is goede informatie (via etiket) aan de verschillende groepen van consumenten (ook buiten Nederland). Informatie over zowel het eigen product als het product van elders.
- Verschil van inzicht of private partijen of overheid duidelijke kwaliteitsnormen t.a.v. de vleesproductie moet eisen én bekend maken.
- Als besloten wordt dat er plaats is voor intensieve veehouderij moet deze ook voor de internationale markt kunnen produceren. Dus verschillende productiesystemen naast elkaar.
- Geef sector voldoende tijd voor aanpassingen kwaliteitseisen.
- Mogen dieren, gekoppeld aan de opvattingen over dierenwelzijn, uitsluitend als productiedier gehouden worden.
- Bij de intensieve veehouders zelf is nog weinig aandacht voor de houding van de consument t.o.v. dierenwelzijn.

Werkgroep Landbouw en Armoede

- Kiest voor extensieve en grondgebonden familiebedrijven. Derde opkoopregeling door overheid noodzakelijk, mestafzet - en voedergraan opname contracten invoeren, alleen grondgebonden uitbreiding, varkensrechten wel afschaffen?
- Eisen stellen aan de maximale bedrijfsgrootte, geconcentreerde vestigingen worden afgewezen. Overname door gezinlid moet mogelijk blijven en de betrokkenheid van mens, dier en milieu is maatgevend.
- Er is onvoldoende concurrentie tussen de verwerkende bedrijven (ook bij destructiebedrijven). Coöperatieve opzet is en blijft noodzakelijk. Concentratie leidt tot aanzienlijk nadelen ten tijde van kanalisering van afvoer en aanvoer.
- Nederlandse overheid dient –net als de nationale overheden in andere EU-lidstaten- bij te dragen in de algemene sectorkosten (nu forse bijdrage bij destructie en tarieven GD werken intensivering in de hand).
- De vaccinatie tegen besmettelijke dierziekten en dierenwelzijn voorschriften dienen EU breed te worden geregeld.
- Regelgeving kan eenvoudiger met hetzelfde effect en zonder kostenverhoging voor de boerenbedrijven (extensivering vrijstelling in het kader van het mestbeleid).
- Productaansprakelijkheid hoort daar te liggen waar de verantwoordelijkheid voor de productkwaliteit ligt.
- De mensen die werken in de intensieve veehouderij verdienen intensieve aandacht (sociaal effect rapportage).

- Specifieke overheidsmaatregelen werken de intensivering in de hand en dienen daarom niet uitgevoerd te worden (geen aanpassing mestwetgeving, varkensrechten en pachtwetaanpassing).
- Reddingsplan intensieve veehouderij is op 20 juni naar de Vast Kamercommissie voor LNV gestuurd en op 7 juli j.l. naar minister en DL.

Christelijk Ecologisch Netwerk

(samenwerkingsverband van een 17- tal christelijke organisaties op het gebied van natuur, milieu en ecologie).

Naast een debatbijdrage in de vorm van een uitgebreide visie (7 A4-tjes) wordt in een aparte bijlage ingegaan op de zeven dilemma's.

- Erkend wordt dat de intensieve veehouderij met grote problemen heeft te kampen en tekorten vertoont. LNV geeft zich echter onvoldoende rekenschap van het feit dat zij de sector zelf op het intensiveringspoor heeft gezet en heeft bovendien geen visie waar het bijvoorbeeld gaat om het aangeven waar het dan naar toe moet.
- Geconcludeerd wordt dat de koers van de beleidsmakers is gericht op mondiale specialisatie, verhoging van de toegevoegde waarde combineren met de sterke concurrentiepositie en ontwikkelen meerwaarde op het gebied van ruimte, landschap, groen, water en stilte. Daarmee is echter het denken achter de mondiale agrarische problematiek niet wezenlijk veranderd!
- De discussie zal zich moeten richten op het geheel van het landbouwkundig systeem, op haar plaats in de samenleving en op de samenhang tussen de verschillende landbouwsectoren.
- De naoorlogse eenzijdige (economische) benadering heeft de samenleving op “korte termijn” weliswaar financieel-economisch profijt opgeleverd, maar op de langere termijn armoede en in veel gevallen onherstelbare materiële verschraling. Het politieke en maatschappelijke onbegrip voor deze ontwikkeling vormt misschien wel de grootste bedreiging voor het platteland.
- Bij een eenzijdig door de liberale wereldmarkt gedicteerde landbouwpolitiek concurreren de mondiaal werkende industrie en supermarktketens uiteindelijk op de prijs zonder dat de andere publieke waarde van een vitaal landbouwsysteem worden gehonoreerd.
- Toekomstgericht landbouwbeleid gebaseerd op regionalisering op wereldschaalniveau zou één van de peilers van het nieuwe landbouwbeleid moeten worden. Op deze markten moet via quota de productie beheerst worden, exportsubsidies geschrapt, geen wederzijdes dumping van overschotten, geen subsidies maar verrekening van alle maatschappelijk kosten in eerlijke prijzen en importetarieven m.b.t. kwantiteit en kwaliteit van producten van andere regionale markten m.u.v. producten die op die regionale markt zelf niet geproduceerd kunnen worden.
- Voor de intensieve veehouderij betekent dat: productie voor de eigen “regionale” markt Europa (met wellicht krimp), selectieve (preventieve) vaccinatie, slachten in regio van herkomst, eigen Europese” voedervoorziening, omvang sector relateren aan mestbehoefte in Nederland, geen ongelimiteerde groei van het aantal dieren en een evenwichtiger spreiding van de intensieve veehouderij en stimulering grondgebondenheid (gemengde bedrijfsvoering).

4 Reacties op de zeven dilemma's

De volgende organisaties hebben hun schriftelijke bijdrage aan het debat vooral of mede ingebracht aan de hand van de 7 dilemma's:
Productschappen Vee, Vlees en Eieren (PVE), Dierenbescherming (DB), Consumentenbond (CB), Stichting Zeldzame Huisdierrassen (SZH), TopGMV Vakgroep Agrariërs van de Reformatorisch Maatschappelijke Unie (RMU), Stichting Natuur en Milieu (SNM), 5 provinciale milieufederaties (5MF), Nederlandse Vereniging van Varkenshouders (NVV), Stichting Biologische Pluimveehouderij (SBP), Bond van Varkens K.I. Verenigingen (BVKI), Rijnvallei, GIBO groep, Nederlandse Belangenvereniging van Hobbydierhouders (NBvH), Centraal Bureau Levensmiddelenhandel (CBL), Nederlandse Vereniging Diervoederindustrie (Nevedi), Vereniging van Nederlandse Pluimvee Verwerkende Industrie (NEPLUVI), Nederlandse Bond van handelaren in Vee (NBHV), Christelijk Ecologisch Netwerk (CEN), Nederlandse Vakbond Pluimveehouders i.o. (NVP) en LTO Nederland (LTO). Nationale Coöperatieve Raad voor land - en tuinbouw (NCR).

Maatschappelijk belang of bedrijfsbelang

NBvH: onjuiste tegenstelling, economische belangen zijn ook maatschappelijke belangen. Sector moet zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid nemen, zodat schade richting samenleving en hobbydier houders beperkt blijft.

Rijnvallei: bedrijfsbelang is een maatschappelijk belang en verschillen zijn wellicht niet zo groot. Te nemen maatregelen moeten wel maatschappelijk geaccepteerd kunnen worden.

GIBO: bedrijfsbelang moet zwaarder wegen. Veehouders moeten zich voldoende tegen risico 's kunnen indekken (preventief inenten).

BVKI: in uitzonderlijke situaties (waarvan er de laatste tijd teveel zijn geweest) en vanwege zwaarwegende argumenten mag bedrijfsbelang enige tijd voorgaan. Enten moet worden verkozen boven internationaal marktprotectionisme.

SBP: meer rekening houden met maatschappelijke belangen, echter zonder tekort te doen aan de effectiviteit van de bestrijding, wat immers ieders belang is. Maatregelen die verder strekken dan de sector slechts in uitzonderlijke gevallen. Een aparte aanpak van hobbydieren moet (op basis van afspraken vooraf) mogelijk zijn.

NVV: sector heeft belangrijke economische en maatschappelijke functie. Het houden van hobbydieren brengt ook verantwoordelijkheden met zich mee, ook in het belang van de dieren, en is niet vrijblijvend. Op enig moment kan hun medewerking worden gevraagd bij de bestrijding of bewaking van dierzieken.

5MF: maakt onderscheid tussen grond- en niet-grondgebonden landbouw. Huidige aanpak niet meer aanvaardbaar. License to produce op basis van natuur, milieu - en diervriendelijke wijze, gezonde en veilige levensmiddelen op een zodanige wijze georganiseerd dat er geen overlast voor anderen ontstaat.

SNM: belangen van recreatie, natuur, volksgezondheid zijn belangrijker dan bedrijfsbelangen. Het is niet terecht dat bedrijfs- of sectorbelangen bij dierziektebestrijding volledig dominant zijn. Dierziektebestrijding vereist een nieuwe strategie (minder ruimingen, vaccinaties, betere hygiënemaatregelen, verbieden diertransporten langer dan 8 uur, vergroten weerstand dieren en concentratie van de intensieve veehouderij).

RMU: maatschappelijk belang (algemeen gedragen maatschappelijk belangen zoals rentmeesterschap, barmhartigheid en rechtvaardigheid, rust, vrijheid en zuiverheid) gaat in principe voor op bedrijfsbelang (financieel-economisch belang).

SZH: sector moet maatschappij dienen en verantwoord ondernemen.

Vanzelfsprekendheid waarmee sectorbelangen bepalend zijn voor beleidskeuzen

geldt slechts op onderdelen. Behoud van zeldzame rassen is maatschappelijke verantwoordelijkheid. Ruimingen zijn onaanvaardbaar.

Consumentenbond: maatschappelijk belang is lastig te definiëren, bestaat uit deelbelangen, waaronder agrarische sector zelf. Dus keer op keer afwegingen maken. Economische motieven mogen daarbij niet sturend zijn, wel volksgezondheid, veiligheid en dierenwelzijn (vorm van beschaving).

DB: bedrijven moeten functioneren binnen de maatschappij, idealiter dus geen tegenstelling. Van de intensieve veehouderij kan dat niet gezegd worden: de sector is structureel niet diervriendelijker geworden. Respect voor dieren behoort inmiddels tot de vaste normen van de maatschappij. DB wil meer welzijn regelen via ketenkwaliteitssystemen met alle schakels van de keten.

PVE: economisch handelen is het uitgangspunt.

CBL: consumentenbelang staat voorop. Deze wil een veilig product volgens maatschappelijk geaccepteerde normen. Ruimen van gezonde dieren is maatschappelijk onaanvaardbaar. Supermarkten staan in beginsel positief tegenover afzet van producten van gevaccineerde dieren. Vraagt wel heldere en eenduidige communicatie van alle ketenpartijen en de overheid richting de consument.

Nevedi: sector functioneert in open economische omgeving, heeft op meerdere terreinen betekenis voor de samenleving en voldoet aan de zeer vergaande eisen op het terrein van milieu en dierenwelzijn. Niet zozeer de belangen van de sector zijn bepalend geweest voor de beleidskeuzen, maar de eisen vanuit de maatschappij, vormgegeven door de overheid. Level playing field is onvoldoende vanwege de eisen die specifiek binnen de Nederlandse context worden gesteld.

NEPLUVI: Dat de vrijheid van burgers soms wordt beperkt is onvermijdelijk, wel moet dit zoveel mogelijk worden voorkomen.

NBHV: het bedrijfsbelang moet voorop moet staan, de ondernemer moet er de kost mee verdienen.

CEN: huidige door “de politiek” gemaakte beleidskeuzes inzake dierziektenbestrijding gaan zowel tegen bedrijfs- als maatschappelijk belang in. Er is sprake van gemeenschappelijke maatschappelijke - en bedrijfsbelangen.

NVP: als men erkent en respecteert dat sector belangrijke economische en maatschappelijke functie heeft kan dit goed uitgangspunt zijn om discussie aan te gaan. Tussen overheid en bedrijfsleven moet gezonde balans zijn met de juiste verantwoordelijkheidsverdeling. Houden van hobbydieren is niet geheel vrijblijvend en brengt ook verantwoordelijkheden mee, ook in het belang van hun dieren. Sector zal nooit volledig maatschappelijk draagvlak krijgen.

NCR: er kan nooit gesproken worden van óf óf, het gaat hier om een evenwicht.

Dierziekten preventie achten wij vooral een verantwoordelijkheid van de sector, die dat echter niet alleen kan. Ziekten kunnen ook van buiten de sector komen, dus samenleving moet ook verantwoordelijkheid nemen. Verder is het ruimingsbeleid vastgesteld en uitgevoerd door de overheid. Ten slotte is de sector niet aanspreekbaar, maar alleen de individuele bedrijven. De industrie kan wél haar verantwoordelijkheid nemen, maar hier doen zich twee grote problemen voor namelijk de mogelijkheid voor veehouders om alternatieve (afzet) kanalen te kiezen en het gegeven dat (coöperatieve) ondernemingen het recht ontzegd wordt kwalitatieve eisen op te leggen of eenzijdig bepaald gedrag van de leden te belonen.

Conclusies

- 1. Aan sector gelieerde organisaties met economische belangen (PVE, Rijnvallei, GIBO, NVV, NVP, Nevedi, NEPLUVI, NBHV) kiezen sectorbelang boven maatschappelijk belang.**
- 2. NBvH, BVKI, NCR en SBP hebben als sector gelieerde organisaties een genuanceerder standpunt. Er moet meer rekening worden gehouden met maatschappelijke belangen, sector moet verantwoordelijkheid nemen, maar indien nodig kunnen sectorbelangen prefereren.**
- 3. SZH, DB, SNM en 5MF vertalen hun doelstelling/ideaalbeeld als maatschappelijk belang waaraan sector moet voldoen.**
- 4. RMU, CB en CBL vinden dat economische belangen niet sturend mogen zijn voor beleidskeuzen, andere belangen zijn belangrijker.**

Wie betaalt de rekening: de samenleving of de bedrijven

NBvH: er zal een evenwicht moeten worden gevonden, maar sector moet wel meer verantwoordelijkheid dragen bijvoorbeeld via een stelsel van publiek private verzekering tegen dierziekten.

Rijnvallei: naleven van wetten en bestrijden van dierziekten is nationaal belang. Kosten daarvan voor de overheid. Meebetalen is meebepalen. Uitvoering en handhaving vindt nu niet efficiënt plaats.

GIBO: meerderheid vindt dat de bedrijven de rekening moeten betalen, maar wel onder voorwaarde dat doorberekening mogelijk is, bijvoorbeeld via een welzijns- of omgevingstax of een gezamenlijk te vullen fonds.

BVKI: overheid beschermt op lange termijn verplichtingen van bedrijven en burgers. Bij onvoorziene ontwikkelingen wordt dit doorbroken en dient de gemeenschap degene die dat treft schadeloos te stellen.

SBP: er moet een goed evenwicht gevonden worden. Wel in de pas blijven lopen met de EU. Bestrijding lijst A dierziekten blijft verantwoordelijkheid van nationale overheid. Meebetalen moet wel in verhouding staan tot meebepalen. Kosten van "politie dierziektebestrijding" maar in beperkte mate bij biologische sector neerleggen.

SNM: overheid moet niet langer kosten dragen die tot de normale bedrijfsrisico's horen. Bedrijven kunnen zich verzekeren. Aandeel overheid hooguit 10%. Omdat verdere doorrekening van externe kosten leidt tot sanering pleit SNM voor een overgangperiode van 3 jaar en inzet van

saneringsinstrumenten (opkoopregeling te financieren uit consumentenheffing op vlees) en marktinstrumenten om sprong van bulk naar kwaliteitsproductie te maken.

NVV: kosten controleren wet- en regelgeving blijven voor de overheid. Bedrijfsleven wil graag meer zeggenschap over aanpak en uitvoering van kosten dierziekten.

5MF: alle kosten voor rekening bedrijfsleven, die zich bijvoorbeeld kan verzekeren om risico's af te dekken.

RMU: overheid moet zodanige voorwaarden stellen dat maatschappelijk belang (minder vervuiling) wordt gediend en veehouderij mogelijk blijft. Kosten die bedrijven daarvoor moeten maken zijn voor de bedrijven zelf. Kosten handhaven regels zijn voor de overheid. Kosten bestrijden dierziekten hebben een sector en een maatschappelijk belang en dienen samen gedragen te worden. Er moet een oplossing komen om de kosten in het product door te rekenen.

SZH: maatschappelijke kosten (uitsterven rassen) zijn onbetaalbaar. Bedrijfsrisico's moeten daarom verminderd worden o.a. via vaccineren, nevenbedrijven, opbrengstverhoging en ketenverkortening.

CB: alle kosten (milieu, veiligheid, gezondheid, borging) moeten doorberekend worden. Vervuiler betaalt principe. Reguliere producten worden daardoor duurder en duurzame producten aantrekkelijker. Geen consumentenheffing of toeslag, stimuleert geen gedragsverandering bij boeren en inkopers. Risico niet afwentelen op de consument. Geen vaste prijsafspraken en subsidies afschaffen.

DB: opbrengsten moeten uit de markt komen. Overheidssteun kan wel tijdelijk plaatsvinden om bepaalde ontwikkelingen te stimuleren. Kosten dierziekten gezamenlijk dragen (anders kiest sector wellicht voor goedkoopste en dieronvriendelijke methoden).

PVE: kosten dierziekten gelijk aan elders in Europa.

CBL: uiteindelijk betaalt de consument alles. Alleen voor bovenwettelijke eisen kan een meerprijs gevraagd worden, voor het overige open concurrentie.

Nevedi: uitgangspunt is evenwicht. Wel onderscheid maken tussen vermijdbare en onvermijdbare kosten.

NEPLUVI: Verdere doorberekening van kosten leidt tot verdere concurrentieverstoring binnen de EU. De levensvatbaarheid van de sector wordt daardoor bedreigd.

NBHV: de samenleving betaalt niet alleen, maar heeft ook de verdiensten; bovendien is het de overheid die vele kostbare regels oplegt.

CEN: rekening van bijvoorbeeld dierziektebestrijding mag alleen doorberekend worden als dat de concurrentiepositie niet verslechterd, anders is het slechts verplaatsen van het probleem. Ook hier gaan het om het gezamenlijk dragen van verantwoordelijkheden.

NVP: kosten controleren wet- en regelgeving blijven voor de overheid. Bedrijfsleven wil graag meer zeggenschap over aanpak en uitvoering van kosten dierziektes. Schade doorberekenen wordt in toenemende mate een Europese zaak, dus er zou meer solidariteit moeten zijn voor grensoverschrijdende belang.

LTO: maatschappelijk draagvlak is voor de Nederlandse veehouderij van levensbelang. Grote sectorbelangen leiden tot sectorkosten, grote maatschappelijke belangen leiden tot maatschappelijk kosten.

NCR: overwegen om – als ketenpartijen én overheid - een gezamenlijk systeem voor bedrijfsgegevens te ontwikkelen. Dit leidt tot het voorkomen van veel dubbel werk.

Conclusies

1. **Kosten uitvoeren beleid voor rekening overheid.**
2. **Kosten bestrijding dierziektes door sector en overheid gezamenlijk, waarbij volgens de meeste de sector meer verantwoordelijkheid moet nemen en risico 's bij voorkeur collectief moet onderbrengen. Deze kosten bij voorkeur doorberekenen, maar daarbij wel oog houden voor de concurrentiepositie.**
3. **Als de sector meer moet betalen, wil ze ook meer zeggenschap over aanpak en uitvoering.**

Dierenwelzijn versus veterinaire voorwaarden

NBVH: er moet ruimte zijn om dieren buiten te houden. Er zal verder wetenschappelijk onderzoek gedaan moeten worden om de risico 's daarvan in beeld te brengen. Rekening houden met toenemend aantal hobbydierhouders die zich op het platteland vestigen.

Rijnvallei: dat bepaalt de markt, regels binnen Europa gelijk.

GIBO: meerderheid vindt binnen omdat risico 's te groot zijn. Huisvesting moet wel voldoen aan eisen (internationaal afgestemd) voor dierenwelzijn. Buiten kan nu alleen bij voldoende afstand.

BVKI: k.i. beren buiten houden ondenkbaar. Voor andere dieren zeker geen voorkeur voor buiten.

SBP: buiten geen punt van discussie, wel managementmaatregelen die nodig zijn om veterinaire risico 's terug te brengen tot wellicht hetzelfde niveau als het risico van reguliere houderijsystemen (zonder buitenlopende dieren). Deze discussie echter ook voeren ingeval reguliere systemen extra risico's met zich meebrengen.

NVV: buiten houden mag geen risico opleveren voor collega dierhouders (bedrijf- of hobbymatig). Indien nodig moeten dwingende maatregelen worden voorgeschreven. Goede borging van veterinaire- en voedselveiligheidseisen is nodig.

5MF: buiten lopen zeer gewenst. Ruimtelijke afscheiden grondgebonden (incl. biologisch) en niet grondgebonden via zonering, buffers en concentratie via reconstructie. In de concentratiegebieden (landbouwontwikkelingsgebieden) geen hobbydieren en wilde dieren zoveel mogelijk weren. Kosten dierziektes grondgebonden bedrijven (in verwevings- en extensiveringsgebieden) voor de maatschappij vanwege maatschappelijke waarden (deze kosten zijn overigens beperkt door beperkt aantal dieren).

RMU: uitgangspunt zijn de behoeften van het dier, daar kan ook in de stal aan tegemoet worden gekomen. Uit dierethische overwegingen moeten ondernemers dieren ook buiten kunnen laten lopen. Buiten lopen levert ook risico 's op. Noodzaak begrenzen van de veestapel in de regio is groot, temeer daar wilde dieren en de vele hobbydierhouders eveneens bijdragen aan risico verspreiding dierziektes.

SZH: verschillende bedrijfsvormen naast elkaar, welzijn wordt per definitie niet bepaald door binnen of buiten. Welzijn en diergezondheid zijn bondgenoten en vanwege het verkrijgen van immuniteit en tolerantie is een fysieke co-evolutie tussen mens, dier en ruimtelijk omgeving nodig.

SNM: veterinaire risico's van buiten lopen worden overdreven en lijken een excuus te zijn. Scharrel- en uitloopproducten moeten net zo voedselveilig zijn als andere producten (extra inspanning van de biologisch sector nodig). Reconstructie kan intensief scheiden van biologisch en extensieve melkveehouderij. Beperken duur veetransporten vormt prikkel tot regionalisering.

CB: beide vormen naast elkaar, maar niet tornen aan veiligheidsnormen. Onderzoek van de CB gaf geen verschil in veiligheid tussen biologisch en regulier.

DB: dieren zijn kasplantjes geworden. Betere leefomstandigheden en fokkerij moeten grotere natuurlijke weerstand geven. Uitloop naar buiten is daarbij essentieel. Een goed management van de uitloop is geboden. Dierziekten en voedselveiligheid mogen niet als argument gebruikt worden om diervriendelijker systemen tegen te houden.

PVE: voor keuzevrijheid, maar alle systemen moeten voldoen aan basiseisen.

CBL: beide is mogelijk, maar voedselveiligheid staat voorop. Bij extra risico moeten eventueel extra voorzorgsmaatregelen getroffen worden. Beleving consument speelt ook een rol, de koe staat in de wei.

Nevedi: buiten houden van dieren is in veel gevallen niet verantwoord vanwege ecologische en veterinaire risico's. Leidt ook tot zodanige stijging van de kosten dat er geen ruimte meer is voor het realiseren van inkomen. Ook hier moet sprake zijn van een evenwicht. Voor goede kwaliteit is altijd een markt te vinden.

NEPLUVI: de consument bepaalt.

NBHV: voor de hygiëne en ziekten is de stal het veiligst. In Nederland is ook in de stal het dierenwelzijn goed. De consument wil echter de nostalgie van vroeger.

CEN: waar mogelijk tegemoet komen aan natuurlijk gedrag van gehouden dieren. Het vigerende non- vaccinatiebeleid blijkt hier beperkend te zijn. De extra kostennadelen van buiten houden van dieren moeten worden gecompenseerd via fiscale instrumenten. De overheid zou hier de voorwaarden moeten creëren waarbinnen het mogelijk wordt dat zowel sector als consument hun eigen verantwoordelijkheid beter vorm kunnen geven.

NVP: buiten houden mag geen risico opleveren voor collega dierhouders (bedrijf - of hobbymatig). Indien nodig moeten dwingende maatregelen worden voorgeschreven. Consument en maatschappij moeten meebetalen aan kosten van uitbraak van ziekten a.g.v. verhoogd risico bij niet standaard systemen. Zij dringen zelf aan op deze productiewijze. Goede borging van veterinair - en voedselveiligheidseisen is nodig. Ook over de grens kijken en ophokplicht invoeren bij het gevaar van ontstaan van dierziekten a.g.v. vogeltrek.

LTO: verschillende systemen hebben verschillende risico's. Maar alle systemen voldoen aan Europese regels op het gebied van dierenwelzijn en diergezondheid en staan borg voor een (voedsel) veilig product. Bovendien houden ze rekening met de risico 's die ze voor elkaar kunnen vormen.

NCR: ook het dier moet in navolging van de mens urbaniseren. Twijfel of buiten lopen wel zo'n essentieel onderdeel van welzijn is.

Conclusies

- 1. Er zijn verschillende meningen als het gaat om de vraag of voor meer welzijn buitenlopen essentieel is, maar indien gewenst moeten deze systemen wel mogelijk zijn.**
- 2. Hoewel de risicobeleving van buitenlopen uiteen loopt, vindt wel (bijna) iedereen dat buitenlopen geen risico's mag opleveren voor de gezondheid van mens en dier en dat maatregelen nodig zijn om deze risico's zoveel mogelijk te beperken.**

Overheidsingrijpen of vrije markt

NBvH: overheid is medeverantwoordelijk voor bescherming van dieren. Het gaat in feite over normen en waarden. Dat vergt ingrijpen van de overheid, zowel nationaal als internationaal, omdat consument niet goed wordt geïnformeerd. NBvH ondersteunt rapport Wijffels in deze.

Rijnvallei: markt bepaalt uiteindelijk. Duurzaam hoeft niet biologisch te zijn. Regels gelijk met EU en ook dezelfde regels hanteren voor producten van buiten de EU.

GIBO: meerderheid voor marktwerking, maar met set van basiseisen, die ook gelden voor import. Eisen verschuiven van productiewijze naar producteisen.

SBP: overheid moet niet ingrijpen, hooguit de consumenten via voorlichting wijzen op positieve aspecten biologische producten (Twijfel over effectiviteit huidige campagne). Bedrijfsleven heeft ook zelf verantwoordelijkheid in deze. SBP vindt LTO campagnes teveel op gangbaar gericht.

NVV: geen overheidsbemoedening met de markt, de consument bepaalt via zijn koopgedrag.

5MF: groei duurzame landbouw moet samenhangen met consumentvraag. I.p.v. subsidies voor de producenten daarom heffingen of subsidies om het prijsverschil te verkleinen. Veehouders kunnen dan zelf keuze maken voor duurzaam (vooral binnenlandse markt) of bulk (voor de buitenlandse markt). Overheid, sector en maatschappelijke organisaties moeten de consument wel blijven informeren dat zij door bewust kiezen overschakeling van veehouders mogelijk maken.

SNM: consumentenvraag bepaalt omvang duurzame veehouderij. Prijsverschil biologisch en gangbaar moet verkleind worden door subsidie op biologisch en een heffing op gangbaar (zie uitwerking in Hoofdstuk 3). Supermarkten hebben een belangrijke rol: niet meer stutten met vlees, meer promotie van duurzaam vlees en eisen stellen bij de inkoop. Overheid kan NMA richtlijnen geven om stutten met vlees te beperken. In andere landen gebeurt dit al.

RMU: enig overheidsingrijpen, in EU verband om concurrentievervalsing tegen te gaan, is noodzakelijk. Ontmoedigen veetransporten, meer voorlichting over voordelen duurzame productie aan de consument, bevorderen regionale samenwerking door subsidiëring en premies, onder voorwaarde van meer duurzame productie, zodat gezinsbedrijven 'een vuist kunnen maken' en als laatste supermarkten en detailhandel voorschrijven hoe consumenten geïnformeerd moeten worden.

SZH: marketingrijpen is nodig, maar moet duidelijker en specifiek geënt worden op diversiteit van bedrijfstypen en ketens. Meer overheidsingrijpen via belasting, maar op andere leest geschoeid (op basis van diversiteit, duurzaam beheer en productiewijze).

CB: vrijere markt met eerlijke prijzen. Landbouwsubsidies afschaffen. De consument moet weten waarvoor hij kiest. Alle partijen moeten meedoen, ook supers via hun inkoop op de wereldmarkt.

DB: overheid grijpt nog steeds sterk in en moet handen er nu niet vanaf trekken. Overheid moet beslist wel minimum dierenwelzijn - eisen stellen en een transitie naar verhoging dierenwelzijn stimuleren via inzet van economische instrumenten (hoger BTW tarief voor niet duurzaam, accijns of een speciale heffing). Deze instrumenten verkleinen het prijsverschil en kunnen bovendien een stimuleringsfonds vullen.

PVE: vrije markt. Level playing field. Alleen financiële steun in opstartfase. Helderheid bij consumenten over herkomst en productiewijze essentieel, waarbij de inzet van supermarkten bepalend is.

CBL: vrije markt, eventueel stimuleren gewenste ontwikkeling via overheidssubsidie. Gangbaar wordt steeds duurzamer en landbouwbeleid wordt steeds meer vraaggestuurd. Goedkope producten zijn niet per definitie minder duurzaam.

Nevedi: vrije markt centrale uitgangspunt. Het is ondenkbaar dat er aparte eisen worden geformuleerd en geïmplementeerd voor alleen de Nederlandse markt.

NEPLUVI: slechts een meer voorwaarden scheppende rol van de overheid is acceptabel (onderwijs, onderzoek en voorlichting).

NBHV kiest voor vrije markt, want de consument is goed in staat haar eigen keuze te maken. De overheid mag sturen en stimuleren.

CEN: vrije markt is onvolmaakt. Prijsverschil duurzaam/niet duurzaam verkleinen door immateriële maatschappelijke belangen een prijs te geven bijv. via differentiatie in BTW tarieven (ook op import). Ook wordt gerefereerd aan het voorstel m.b.t. duurzaamheidspunten van Cees van Bruchem. Dit soort ideeën zouden moeten worden uitgewerkt en in Europees verband aan de orde moeten worden gesteld.

NVP: geen overheidsbemoedening met de markt, de consument bepaalt via zijn koopgedrag. Als overheid toch ingrijpt moet zij de nadelige gevolgen vergoeden en daarna minimaal 4 tot 6 jaar hetzelfde beleid blijven voeren. Ook maatschappelijke organisaties moeten zich houden aan de afspraken. Batterij-ei is antwoord op de wens van de consument voor een veilig en goedkoop ei.

LTO: markt van veehouderijproducten is een Europese of wereldmarkt, waar veehouders hun plek veroveren door zich te onderscheiden in kwaliteit. Op de markt is plaats voor verschillende productiesystemen, waarvan omvang afhangt van de vraag. Tijdelijke stimulering van de consumentenvraag door de overheid is soms gewenst. Als consumenten hun inkoopgedrag niet wijzigen, zullen veehouders hun

productie niet wijzigen. De bedrijfskolom moet dan wel zorgen voor herkenbare producten door traceerbaarheid en etikettering.
NCR: wij en u weten wat de markt vraagt. En als wij het niet leveren doet een ander het. Geen politiek die dat tegen houdt. Nederlandse landbouw is belangrijk onderdeel van onze (oude) economie.

Conclusies

- 1. Aan sector gelieerde organisaties en Consumentenbond en CBL zijn voor de vrije markt met gelijke regels in de gehele EU, waar ook de producten van buiten de EU aan moeten voldoen. Enige overheidsbeïnvloeding wordt door de meeste actoren wel geaccepteerd om misstappen te voorkomen.**
- 2. Bijna alle partijen vinden dat de consument beter geïnformeerd moet worden. Overheid, sector en retail worden daarbij aangesproken.**
- 3. SNM, 5MF, RMU, SZH, CEN en DB zijn voor overheidsingrijpen om door vooral economische instrumenten het prijsverschil duurzaam/gangbaar te verkleinen.**

Nationale eisen stellen in een internationale markt

NBvH: probleem in EU verband oppakken. Indien EU regelgeving op het gebied van milieu en diervriendelijke productie serieus neemt dan zal dat ook in het importbeleid zichtbaar gemaakt moeten worden. Dus EU markt afschermen van producten van buiten de EU die met deze regelgeving in strijd is. Sector zal zich moeten realiseren dat huidige intensieve veeteelt concurrentie niet aankan. Er zullen dus keuzes gemaakt moeten worden.

Rijnvallei: nationale eisen stellen is doodsteek voor de sector.

GIBO: meerderheid tegen nationale eisen (in beperkte mate voor hele specifieke Nederlandse omgevingsfactoren). Eisen internationaal afspreken.

BVKI: harmonisatie en gezamenlijk beleid binnen Europa of de wereldmarkt. Private initiatieven kunnen wel.

SBP: op zijn minst in heel Europa gelijke eisen stellen. Dierenwelzijn moet ook een aspect zijn dat meespeelt in de WTO- discussie. Verbieden van productiemethoden leidt tot verplaatsing met minder zicht daarop. Het belang van de dieren is daarmee niet gediend. Omschakeling van producenten naar alternatieve productiesystemen zou wel door de overheid gestimuleerd kunnen worden, maar de consumentenvraag moet daarbij de doorslag geven, om op termijn slechts teleurstellingen te voorkomen.
NVV: wat in Nederland wordt geconsumeerd, moet ook in Nederland worden geproduceerd.

5MF: niet teveel voor de Europese muziek uitlopen.

SNM: Nederland moet juist nadere eisen stellen (en loopt nu helemaal niet voorop) omdat vanwege milieu Nederlandse omstandigheden dit hard nodig maakt en het op het terrein van dierenwelzijn het pure noodzaak is om juist over te stappen naar kwaliteitsproductie vanwege de hoge grond - en arbeidskosten en de toekomstige eisen van de supermarkten. Ook als een deel van de productie verplaatst naar het buitenland is de milieu - en dierenwelzijnwinst per saldo veel hoger. De import die niet voldoet aan de duurzaamheidseisen van de EU of Nederland kan tegengegaan worden door importhellingen, afspraken met supermarkten en slagers en door consumentenvoorlichting.

SZH: belangrijk om waar ruimte is ook nationale keuzes te maken (behoud zeldzame rassen).

CB: wel nationale eisen stellen. Een deel van de consumenten wil daarvoor betalen, streven om eigen normen op te krikken. Ook buitenlandse producten moeten aan die eisen voldoen. Wel reëel gevaar van verplaatsen van de problemen.

DB: bij voorkeur mondiale afspraken over minimum dierenwelzijn - eisen. Zolang die er niet zijn moeten Nederland en EU het recht houden producten te weren die niet aan deze eisen voldoen en veehouders te compenseren voor meerkosten als gevolg van wettelijk niveau boven wereldmarktniveau. Er moet goede etikettering komen (voorbeeld van eieren).

RMU: zie bovenstaand dilemma.

PVE: al meegenomen in andere antwoorden.

CBL: harmonisatie liefst wereldwijd, maar in ieder geval binnen de EU (overheidstaak). Als overheid lokaal hogere eisen stelt moeten, als de extra kosten niet door de markt gedekt worden, collectieve middelen voor dekking zorgen.

Nevedi: Nederlandse markt is in feite een EU markt. Als extra eisen gesteld worden moet de markt afgeschermd worden.

NEPLUVI: Nederland moet niet verder vooroplopen. Probleem is de vierkantsverwaarding: In Europa is de vraag naar kipfilet veel groter dan de vraag naar poten en vleugels; deze laatste moeten voor een belangrijk deel worden afgezet op de wereldmarkt.

NBHV: in Nederland zijn de nationale eisen te ver doorgevoerd, buitenlandse producten moeten aan dezelfde eisen voldoen.

CEN: bij nationale eisen verschuif je het probleem naar het buitenland. Daarom aanpassingen in het beprijzingssysteem in Europees verband. Zo ook het voorstel van een "regionale markt" op EU niveau. Import van buiten de EU zou aan dezelfde eisen als de producten van binnen de EU moeten voldoen.

NVP: wat in Nederland wordt geconsumeerd, moet ook in Nederland worden geproduceerd (voorbeeld batterijeieren).

LTO: de Nederlandse overheid moet zorgen voor gelijke concurrentievoorwaarden in Nederland t.o.v. de overige EU lidstaten.

NCR: we willen de Nederlandse samenleving het recht niet ontzeggen om bepaalde eisen te stellen waar het háár woonomgeving en háár natuur aangaat. Het opleggen van eisen aan 'buurmans veehouderij' om vervolgens hetzelfde (of een slechter) product elders in de wereld aan te kopen, vinden wij onacceptabel.

Conclusies

- 1. Alle partijen, behalve Stichting Natuur en Milieu en de Consumentenbond, vinden dat we geen verdergaande nationale eisen moeten stellen of hooguit waar ruimte is of in zeer beperkte mate.**
- 2. Alle partijen streven naar gelijke eisen op tenminste EU niveau ook voor producten die van buiten de EU worden geïmporteerd.**
- 3. Extra eisen zijn alleen mogelijk indien compensatie wordt gegeven of de markt wordt afgeschermd.**

Algemene grove regels of rekening houden met iedereen

NBvH: pleit voor verschil in hobbymatig gehouden dieren en intensieve veehouderij. Het feit dat er nu geen onderscheid wordt gemaakt leidt tot overregulering, excessen bij ruiming en tot de mogelijkheid om alleen beroep aan te tekenen bij het College van Beroep en niet bij de burgerrechter. De conclusie van LNV dat specifieke regelgeving voor hobbydieren (bijv. m.b.t. vaccinatiebeleid) niet zinvol is, is onaanvaardbaar.

Rijnvallei: doelvoorschriften i.p.v. middelvoorschriften, meer rekening houden met handhaafbaarheid en kosten van controle, algemene afweging is moeilijk.

GIBO: meerderheid voor grovere regels, alles vastleggen leidt uiteindelijk tot onbetrouwbare regelgeving omdat controle stukt. Regelgeving beter toetsen op praktische uitvoerbaarheid.

SBP: eenvoudiger en duidelijker. Meer doel dan middelvoorschriften (leidt in ieder geval tot minder weerstand). Bij nationale regelgeving meer rekening houden met biologische sector (die zelf al zaken regelt).

NVV: verminderen van het aantal regels en administratieve lastenverlichting levert kostenbesparingen op o.a. bij controle en handhaving. Draagvlak neemt toe.

5MF: vereenvoudiging moet doorzetten. Milieu - en welzijnsregels niet afzwakken en een adequaat systeem van controle en handhaving. Bij algemene grove regels rekening houden met grondgebonden melkveehouderij en biologische veehouderij.

SZH: hogere kwaliteit en diversiteit brengt investeringen met zich mee. Hiermee kweekt de overheid vertrouwen dat zich later weer terugbetaald. Voor zeldzame rassen geldt dat rekening gehouden moet worden met verschillende diertypen in bijvoorbeeld het mestbeleid.

CB: verantwoordelijkheid voor goede kwaliteit - en veiligheidssystemen ligt bij de bedrijven. Zaken eenvoudig regelen bespaart geld en is ook voor consumenten gunstig. We zullen toe moeten naar een systeem van toezicht op toezicht.

SNM: vereenvoudiging moet doorzetten, al werkt dit soms kostprijsverhogend. Milieu - en welzijnsregels mogen niet afgezwakt worden en handhaving en controle niet verminderen. Uitzonderingen moeten er zijn voor de biologische sector en de extensieve melkveehouderij.

DB: huidige overheidswetgeving is weinig effectief omdat het dikwijls te ingewikkeld en voor meerdere uitleg vatbaar is, teveel uitzonderingen, geen ruimte geeft voor bedrijven die willen innoveren, soms wordt teruggekomen op regels waarbij voortvarende ondernemers worden gestraft en de controle en handhaving tekortschiet. Minimum dierenwelzijnvoorschriften regelen met doelvoorschriften, waarbij de te kiezen middelen wel worden getoetst op de mate waarin het welzijnsdoel ermee wordt gehaald.

RMU: zie dilemma 2.

PVE: doelvoorschriften i.p.v. middelvoorschriften. EU regels moeten garantie bieden voor gelijke concurrentieomstandigheden. Primaire verantwoordelijkheid voor de invulling bij de sector, de taak van de overheid is het faciliteren en toezicht houden.

CBL: overheid moet doelstellingen formuleren en de manier van behalen aan de markt overlaten.

Nevedi: stevig raamwerk van algemene regels, beleid gericht op doelen, middelen zijn een zaak voor het bedrijfsleven. Centraal uitgangspunt zou aantoonbaarheidsprincipe moeten zijn, wat tevens persoonlijke inbreng en verantwoordelijkheidsbesef vergroot.

NEPLUVI: vereenvoudiging en betere afstemming van regelgeving is gewenst.

NBHV: de regels moeten sterk worden vereenvoudigd.

CEN: algemene regels moeten zodanig "algemeen" zijn dat bedrijven er op redelijke wijze mee uit de voeten kunnen en dat ze aanspraak kunnen blijven maken op een rechtvaardige behandeling (WHV wordt daarbij als een slecht voorbeeld genoemd).

NVP: verminderen van het aantal regels en administratieve lastenverlichting levert kostenbesparingen op o.a. bij controle en handhaving. Draagvlak neemt toe en er ontstaat een beter resultaat (bijvoorbeeld mestverwerking). Regelgeving in EU harmoniseren.

LTO: regelgeving moet minder gedetailleerd, administratieve lasten moeten omlaag. Veehouders die uitzonderingen willen hebben zelf de bewijslast en de administratieve last daarvan.

NCR: algemene regels moeten zó zijn dat ze rekening houden met individuele situaties. In regels moet het doel vervat worden. Dat controleren te veel moeite kost mag geen argument zijn. Dan maar de grove regel. Mensen - ondernemers - hebben recht op een individuele bejegening.

Conclusies

- 1. Aan sector gelieerde organisaties (PVE, Rijnvallei, NVV, SBP, NVP, Nevedi, NEVEDI, NBHV, LTO, NCR), Consumentenbond, CBL en DB zijn voor vereenvoudiging en vaak ook voor doelvoorschriften i.p.v. middelvoorschriften.**
- 2. Andere organisatie incl. DB zijn wel voor vereenvoudiging zolang hun eigen belangen of principes maar niet in gevaar komen.**

Vertrouwen is nodig, maar niet voldoende aanwezig

NBvH: er is veel wantrouwen tussen bedrijven, burgers en overheid. Sector is daar duidelijk zelf debet aan. Voor opbouwen van wederzijds vertrouwen is onderscheid hobbydierhouders en intensieve veehouderijbedrijven noodzakelijk. Als dit achterwege blijft is de overheid verantwoordelijk voor de gevolgen.

Rijnvallei: onbekend maakt onbemind, initiatieven en PR activiteiten ondernemen.

Overheid zou voor meer aandacht in het onderwijs moeten zorgen.

GIBO: meerderheid vindt vertrouwen noodzakelijk, maar onvoldoende aanwezig.

Openheid over productiewijze en traceerbaarheid zijn noodzakelijke randvoorwaarden.

SBP: er bestaat best vertrouwen tussen maatschappij en biologische sector. Meer vertrouwen bereiken door consument kennis te laten maken met alternatieve producten en er op te wijzen dat vertrouwen gegeven kan worden door producten ook daadwerkelijk te kopen.

NVV: er moet allereerst wederzijds respect zijn. Eerlijk en open met elkaar communiceren op basis van onderbouwde argumenten.

5MF: vertrouwen begint met respect voor elkaar. Gezamenlijk werken aan een nieuw perspectief. Visie groots en uitdagend, stappen erheen geleidelijk, behoedzaam, maar ook concreet en afrekenbaar.

SNM: een convenant met alle betrokkenen met wetgeving als stok achter de deur.

SZH: vertrouwensrelatie is al decennia gespannen. Ruimte laten voor diversiteit omdat het gaat om culturele ontwikkeling dat economische verfijning zoekt. Er moet creatiever naar oplossingen gezocht worden.

CB: vertrouwen krijg je door inzicht geven in manier van werken, open te communiceren en verantwoordelijkheid nemen. Door eerlijk en volledig vragen te beantwoorden.

DB: het lukt nooit om van alle betrokkenen het vertrouwen te krijgen. Het is daarom beter met een coalition of willing te werken. DB wil daarbij met bedrijven ketenkwaliteitssystemen opzetten.

RMU: vertrouwen kan toenemen door regeldruk te verminderen en een meer flexibele toepassing van regels bij calamiteiten. Meer transparantie, lespakketten voor het onderwijs en voorlichtingspakketten voor de burger zijn middelen om de afstand producent en consument te verkleinen.

PVE: consistent beleid van Nederland en EU over langere periode om een goed ondernemersklimaat te creëren en het bedrijfsleven de ruimte te geven om eigen verantwoordelijkheid te nemen.

CBL: partijen zullen in de toekomst veel hechter moeten samenwerken. Keten kan toe met minder schakels, die allemaal geld kosten.

Nevedi: vertrouwen moet je verdienen. Er is niet zozeer sprake van een vertrouwensbreuk als wel van achterstanden en lacunes in informatie.

NEVEDI: vertrouwen is noodzakelijk.

NBHV: vertrouwen kan niet worden losgekoppeld van verantwoordelijkheid voor eigen producten en diensten. Transparantie en eerlijkheid is noodzakelijk.

CEN: wederzijds vertrouwen is ten alle tijden noodzakelijk en in een proces van transformatie onmisbaar. De overheid heeft een wezenlijk rol om het vertrouwen tussen de verschillende maatschappelijke spelers te vergroten en in stand te houden. De overheid moet een zodanig klimaat scheppen dat het mogelijk wordt gezamenlijk tot veranderingen te komen.

NVP: er moet allereerst wederzijds respect zijn. Eerlijk en open met elkaar communiceren op basis van onderbouwde argumenten. Sector en kolom moeten eigen verantwoordelijkheid nemen en waarmaken.

LTO: sector wint vertrouwen door verantwoordelijkheid te nemen, overheid geeft vertrouwen aan bedrijven/ketens die verantwoordelijkheid tonen.

NCR: werkenden in de intensieve veehouderij hebben recht op een normaal vertrouwen. Andersom geldt dat wie misstanden wil aanpakken voor een moeilijk probleem staat. De sector is niet één bedrijf.

Conclusies

- 1. Respect vormt de basis voor vertrouwen wat je vervolgens moet verdienen. De wijze waarop het vertrouwen herstelt kan worden, loopt nogal uiteen, maar een meer open en eerlijke communicatie en uitwisseling van kennis worden veel genoemd.**

5 Reacties van onderwijs-, onderzoek- en overheidsorganisaties

Wageningen UR

De WUR heeft al voor de start van het debat het rapport Toekomst (pluim)veehouderij uitgebracht. Verder hebben ca. 15 medewerkers een of meerdere regionale debatten bijgewoond.

Wageningen UR heeft aan verschillende stakeholders aangeboden om hen te ondersteunen in het formuleren of evalueren van standpunten; zij hebben de Stichting Solidariteit Pluimveehouderij geholpen bij de organisatie van haar debat. Ook zijn opiniestukken voorbereid voor landelijke dagbladen om het grote publiek meer te betrekken bij het debat. Tenslotte is er een Wagenings debat gehouden over de intensieve veehouderij.

De conclusies uit het Wagenings debat zijn:

- Het nationale debat leidt tot het herhalen van visies en standpunten. Om een stap verder te komen moet dit worden vervolgd met een debat over aannames en percepties. Er moet wederzijds begrip ontstaan en een constructieve op consensus gerichte dialoog. Mogelijk biedt de “Wageningse Atelierbenadering” hier een proces/protocol.
- Het onbehagen over de intensieve veehouderij wordt niet vertaald in (koop)gedrag. Dit is een sociaal dilemma: tijdens het eten wordt niet gepraat over het dier en de leefomgeving, wel over het product zoals dat op het bord ligt. De verantwoordelijkheid is geëxporteerd naar de retail of de overheid. Verder wordt grootschaligheid synoniem met dieronvriendelijk en milieubelastend. Het is gebleken dat het beeld dat de consument heeft van de productie slechts in beperkte mate is bij te sturen en dat maatschappelijke onvrede zich niet vertaalt in het actief zoeken naar alternatieven op de markt.
- Wat betreft de bestrijding van dierziekten: Welke mogelijkheden heeft de sector om zelf verantwoordelijkheid te nemen voor het beheersen van crisissituaties? Is er behoefte aan een terugtrekkende overheid? Kan de crisisbeheersing zonder massale ruimingen? Er zouden minder generieke middelvoorschriften moeten komen en maximale sancties op overtredingen alsmede eigen, in de markt herkenbare, borgings- en kwaliteitssystemen. Misstanden moeten niet de sector worden aangerekend, maar de individuele ondernemer.
- De toekomst van de Nederlandse intensieve veehouderij ligt in het bedienen van een herkenbare niche met meerwaarde in de driehoek Berlijn, Parijs, Londen. Hierbij moet ook worden ingespeeld op de wens van de consument om snel en gemakkelijk voedsel te bereiden. De versheid van de producten is in deze driehoek een voordeel voor Nederland. Monitoring van de trends en ontwikkelingen in normen en waarden van de inwoners is noodzakelijk.
- Het non-vaccinatiebeleid moet ter discussie komen.
- De uitbreiding van de EU levert mogelijk nieuwe risico's voor de (productie)diergezondheid. Welke nieuwe borgingsystemen ofwel overdracht van kennis, zijn noodzakelijk?
- Als de consument zich alleen als homo economicus opstelt is het dan aan de overheid om de randvoorwaarden op te stellen? Als de overheid dit oppakt, is dit weer een vrijbrief voor de consument. Dit speelt ook op veel plaatsen buiten de landbouw. Hier komt bij dat de burger en de overheid een afkeer hebben van legislatieve oplossingen.

- Er wordt gepleit voor EU level playing field met bewaking van de randvoorwaarden door de overheid.
- Het is de vraag of grootschalige productiefaciliteiten zijn vorm te geven in een gewenst kleinschalig landschap.

Bijgesloten zijn enkele artikelen van medewerkers:

- Dr. G. Koch: de relatie uitloopbedrijven en het ontstaan van vogelpest (wilde vogels kunnen wel degelijk buiten lopende kippen besmetten).
- Karel de Greef e.a.: Convenant voor fatsoenlijk vlees vereist te kiezen voor het dier (Overheid, maatschappelijke organisaties, sector en kennisinstellingen werken aan een middenklasse voor welzijn: "comfort class").
- Floor Brouwer e.a.: Hobbydierhouderij, een onderschatte categorie. (Hobbydierhouderij neemt toe, dit moet positief worden gewaardeerd en serieus benaderd).
- Sipke Joost Hiemstra e.a.: Zeldzame huisdierrassen helpen het platteland vitaal te houden (Zeldzame huisdierrassen moeten positief worden gewaardeerd).
- Prof. Dr. De Jong e.a.: non-vaccinatie beleid veroorzaakt onnodige dilemma's (vaccinaties zijn mogelijk zonder de vrijwaringstatus te verliezen).
- Monica Commandeur: Voorstel voor onderzoeksproject betreffende een nieuwe visie op diergezondheid vooral gericht op kanalisatie van transport van dieren.

Erich Helfferich (agrarisch onderwijsdeskundige)

Gepleit wordt voor een welzijnsaccijns op producten uit de gangbare productie en subsidie op investeringen voor welzijnsverbeteringen. Diverse consequenties worden besproken.

Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek

Resultaten van een publieksenquête, publieksdiscussie en wetenschappelijke forumdiscussie over grenzen aan welzijn en dierlijke productie.

Agro Keten Kennis

Gepleit wordt voor convenantaanpak waartoe alle partijen (overheid en alle schakels in de keten) die taken op zich nemen, waartoe zij daadwerkelijk in staat zijn; voorbeeld is het Biologische Convenant.

- Gemeenschappelijke concrete doelstelling.
- Vertalen in eigen unieke doelstellingen.
- Partijen kiezen hun eigen instrumenten.
- Beginnen met koplopers, later verbreding.

Vele aandachtspunten worden reeds vermeld.

Christelijke Agrarische Hogeschool Dronten

Verslag van een debat voor de studenten. Punten hieruit:

- De ziektes leggen een grote claim op de maatschappij.
- Non vaccinatiebeleid moet veranderen.
- Boeren moeten meer zelf betalen en reserveren voor dierziektekosten.
- Afsluiting van gebieden bij ziektes is zeer ongewenst.
- Producent moet een veilig product leveren en mag daarvoor worden betaald.
- Supermarkten hebben te veel macht (prijsbeleid, import wat niet aan de eisen voldoet, onvoldoende transparantie) Taak voor de overheid om hier in te grijpen.
- Transparantie en herkenbaarheid zijn belangrijk via keurmerken.
- Volgorde van wat de consument belangrijkheid vindt: voedselveiligheid, prijs, smaak, welzijn.
- Inspelen op de maatschappelijke wensen zoals dieren buiten en verbreding van de bedrijven, hoewel dieren ook binnen hun natuurlijk gedrag moeten kunnen vertonen.
- Regelgeving en controle moeten binnen de EU worden geharmoniseerd.
- Aanwijzen van landbouwgebieden is gewenst.
- Aan het vertrouwen overheidsector is veel afbreuk gedaan door de standsorganisaties. Samenwerken van alle actoren is noodzaak.

- Knoeiers moeten worden aangepakt om het imago bij de consument te verbeteren.

PTC+ (Praktijk en Trainings Centrum)

- Maatschappelijk belang of bedrijfsbelang: Op langere termijn zullen maatschappelijke ontwikkelingen altijd bepalen wat en hoe bedrijven produceren. Bij tegenstellingen moet de overheid (naast het stellen van kaders) bruggen bouwen om onderling begrip te verbeteren. Belangrijk is dat de burger/consument weet van het hoe en waarom. De sector moet transparant zijn. Producten moeten gecontroleerd en gecertificeerd zijn. Productiemedewerkers (door de gehele keten) moeten gekwalificeerd zijn via regelmatige proeven van bekwaamheid. Op het algemeen vormend onderwijs moeten kennismakingslessen worden gegeven met de productiemethoden van de veehouderij in Nederland.
- Dieren buiten of in de stal: Als er diversiteit is in koopgedrag van consumenten mag dat tot uiting komen in verschillende productiemethoden. Dit betekent wel dat er verantwoorde eisen moeten worden gesteld aan het buitenlopen (ruimtelijk ordening, voedselveiligheid, enz).
- Overheidsingrijpen of vrije markt: overheidsingrijpen moet ten doel hebben om abrupte verstoringen in de markt te compenseren en bevorderen dat maatschappelijk belang en bedrijfsbelang elkaar raken; hierbij richten op gelijkwaardige kansen binnen de EU. Verder moet de overheid optreden bij besmettelijke dierziekten. Ook moet de overheid zorg dragen voor goed specifiek beroepsgericht onderwijs.
- Algemene regels of rekening houden met iedereen: Overheid moet zo weinig mogelijk regels stellen. Beter is een kaderstellend beleid dan allemaal eigen regels en controle.

Porcolum (ondervereniging van de Veetelers Wageningen Universiteit)

- Maatschappelijke belangen of bedrijfsbelangen: bedrijfsbelangen moeten ook voldoende gewicht behouden; de burger moet er wat voor over hebben dat goedkope goede producten worden geproduceerd.
- Verdeling van kosten: de maatschappij stelt veel eisen, het is redelijk dat ze daarvoor betaalt.
- Dieren binnen of buiten: binnenhouden is beter voor de mens en voor het dier. De omstandigheden binnen kunnen nog wel worden verbeterd.
- Vrije markt of overheidsingrijpen: de consument moet betalen voor de wensen die ze heeft (ook als burger). Als de overheid zwaardere eisen stelt dan in de rest van de EU dan moet de overheid hiervoor compenseren.
- Algemene regelgeving of uitzonderingen: minder papier en duidelijker regelgeving die door de boeren ondersteund kan worden is een must. Er moeten voldoende ambtenaren met boerengevoel bij LNV blijven.
- De meeste Nederlanders staan nu te ver van het boerenbedrijf af; een dag de boer op voor grote aantallen burgers is noodzakelijk: transparantie en informatie geven.

InnovatieNetwerk Groene Ruimte en Agrocluster

Volgens het Innovatienetwerk ontbreekt het aan een scherpe toekomstvisie op een economisch gezonde en maatschappelijk geaccepteerde intensieve veehouderij. Een visie die niet alleen gaat over maatschappelijke randvoorwaarden, maar ook over de internationale concurrentiepositie.

Vergelijkbaar met het proces in de glastuinbouw is het raadzaam de visie Intensieve Veehouderij 2020 te ontwikkelen in samenspel met de sector en maatschappelijke actoren. Op basis van deze visie moet vervolgens een innovatieagenda worden opgesteld. Aan deze agenda moet een innovatiefonds worden gekoppeld (publiek-privaat). Een aantal contouren zijn verder uitgewerkt.

IRMA (Institute for Risk Management in Agriculture)

Dilemma 2 “Wie betaalt de rekening” is wat betreft dierziekten niet interessant, wel de vraag hoe kan de rekening zo laag mogelijk gehouden worden. Hiervoor wordt een aantal incentives genoemd:

- Korting vooraf i.p.v. achteraf. Tijdelijk rode sticker met sancties op bijvoorbeeld prijzen, afzetmogelijkheden, vergoeding bij uitbraak. Voordelen: preventieve werking, in totaal lagere kosten en handelswijze die ook toelevering en afzet raakt.
- Kritisch kijken naar de schade die wordt vergoed (eigen risico, te ruimen dieren vergoeden op basis van reële waarde, reeds dode dieren niet vergoeden).
- Differentiatie naar risicostatus. Al toegepast in België. Van vastgelegde risicostatus zal “spin-off” uitgaan.
- Grotere financiële verantwoordelijkheid voor de sector. Leidt tot een groter risicobewustheid. Mogelijkheden: uitbreiden aandeel sector in huidige Diergezondheidsfonds (niet meest rechtvaardige) of via verzekeringen op basis van publiek-privaat.

Conclusie: huidige Diergezondheidsfonds als basis met daaromheen ‘schil’ van aanvullende verzekeringen op het gebied van dierziekten en voedselveiligheidsproblemen.

Faculteit der Diergeneeskunde Universiteit Utrecht

- Rapport Wijffels wordt onderschreven : veehouderijsystemen moeten zodanig zijn ingericht dat de eigenheid van dieren wordt gerespecteerd en aan soortspecifieke behoeften – fysiologisch en gedragsmatig - tegemoet gekomen wordt.
- Ook binnen intensieve veehouderijsystemen kan aan de voorwaarden worden voldaan. Discussie over welzijn moet breder dan alleen de vraag of alle dieren in Nederland al dan niet buitenuitloop zouden moeten hebben.
- Ingezette beleid m.b.t. vaccinatie wordt onderschreven, bereidheid om dit waar mogelijk verder te ondersteunen. Gedifferentieerde aanpak intensieve veehouderij enerzijds en andere houderijsystemen anderzijds is denkbaar.
- Bij voorkómen van gezondheidsstoornissen a.g.v. bedrijfsgebonden infectieziekten of niet- infectieuze aandoeningen vormt optimaliseren van bedrijfsvoering en bedrijfsomstandigheden een belangrijk uitgangspunt. De “erkende” dierenarts biedt via continue monitoring c.q. bedrijfsbewaking hiervoor de beste garantie. De “erkende” dierenarts heeft namens de samenleving nadrukkelijk ook een taak als deskundige als het gaat om het garanderen van de voedselveiligheid. Hij past ook uitstekend in het concept van vaste ketens en kan bijdragen aan meer vertrouwen tussen de verschillende partijen.

Rathenau Instituut

De schriftelijke inbreng van het Rathenau Instituut bestaat uit de resultaten van een recent afgerond onderzoek over Burgeroordelen over de Omgang met Dieren in de Veehouderij. De resultaten van dit onderzoek worden in een ander rapport verwerkt en nader geanalyseerd samen met de schriftelijke en per e-mail ingebrachte reacties en de resultaten van de uitgevoerde Belevingsmonitor.

6 Reacties van overheden

Provincie Drenthe

De provincie ziet als toekomstperspectief voor de sector een duurzame, veilige en concurrerend producerende sector met de nadruk op grondgebonden landbouw op bedrijfseconomische grondslag. In Drenthe wordt aan de bestaande intensieve bedrijven ontwikkelingsruimte geboden in die gebieden waar de uitoefening van grondgebonden landbouw voorop staat. Inplaatsing van nieuwe intensieve veehouderijbedrijven is niet aan de orde, behalve enkele in geval van natuur- en/of milieuknelpunten. Voor veebedrijven in de kwetsbare gebieden wordt geprobeerd via uitplaatsing oplossing te vinden.

Gemeente Tholen

- Bij besmettelijke dierziekten is het begrijpelijk dat soms sectorbelangen zwaarder tellen, anderzijds is een heroverweging van de maatregelen in crisistijd op zijn plaats.
- De overlast van grootschalige intensieve veebedrijven moet door de overheid worden beperkt. Dit is niet altijd voldoende mogelijk. Het is de vraag of er in het dichtbevolkte Nederland nog wel ruimte moet zijn voor grootschalige varkensbedrijven. Als bedrijven zich toch vestigen, zijn de consequenties en kosten primair voor hen zelf.
- Ecologische/biologische landbouw moet krachtig worden gestimuleerd.
- De overheid moet inzichtelijk maken dat duurzame producten ook duurder zijn en de keuze voor deze producten stimuleren.
- In een dichtbevolkt land als Nederland moeten de regels om overlast te beperken strenger zijn dan elders.
- Gezien de aard van de sector zijn voldoende overheidsregels noodzakelijk. De milieuvergunningen mogen niet worden vervangen door een algemene maatregel van bestuur.
- Als de ondernemers duurzaam produceren en geen overlast veroorzaken, mogen ze er op rekenen dat burgers hun aanwezigheid accepteren.

Bijlage Overzicht binnengekomen reacties

Binnengekomen zijn de volgende reacties

Reacties namens maatschappelijke organisaties

Nefato (Vereniging van Nederlandse fabrikanten van voedertoevoegingen)		14/10/2003/5036
NBvH (Nederlandse Belangenvereniging van Hobbydierhouders)		14/10/2003/5030
Transport en logistiek Nederland (toezegging bijdrage)		10/10/2003/5001
GIBO groep verslag debat		21/10/2003/5143 (+4998)
Nederlandse organisatie van konijnenhouders verslag debat		16/10/2003/5072(+4801)
Rijnvallei		16/10/2003/5071
SNM (met Maatregelenpakket Toekomst IV)	aangeboden/brief	20/10/2003/3311 + 29/10/2003/5298
Bond van Varkens K.I. Verenigingen		16/10/2003/5068
PORC d'Or : W. van der Linde Fourages,	(veilig-vlees.nl e-mail)	14/10/2003
Stichting Biologische Pluimveehouderij		16/10/2003/5073
Consumentenbond		24/10/2003/5226
Stichting Zeldzame Huisdierrassen		31/10/2003/5341
Reformatorisch Maatschappelijke Unie		20/10/2003/5116
Milieufederaties Br, L, GLD, OV, Utr.		20/10/2003/5118 + 29/10/2003/5302 + 21/10/2003/5147
Vakgroep Vleeskalverhouderij Limburg		20/10/2003/5117
Landbouwwerkgroep Groenlinks		24/10/2003/5227
Stichting Blij met een ei		EC 25/10/2003
Ned. Bond van Waaghouders van levend vee		09/10/2003/4989
Biologica		21/10/2003/5140
Stichting Wakker Dier		21/10/2003/5138
NVV		30/10/2003/5311
SBB-Gelderland	via E-mail DO	
KNMvD		
(Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde)		29/10/2003/5297
NLTO Varkens/pluimveehouderij		16/10/2003/5069
Dierenbescherming		24/10/2003/5325
Produktschappen PVVE		05/11/2003/5471
NEVEDI		03/11/2003/5418
CBL		29/10/2003/5300 (+ 5626)
Maatschap Transitie Duurzame Landbouw		27/10/2003/5252
Bond van handelaren in vee, afdeling Noord-Brabant		23/10/2003/3372 (+ 5246)
NEPLUVI		30/10/2003/5314
Fidin (Vereniging van Fabrikanten en Importeurs van Diergeneesmiddelen in Nederland)		24/10/2003/5223
CIWF (Stichting Compassion In World Farming Nederland)		24/10/2003/5222 (+ 5246 + 5294)
Vereniging Natuurmonumenten		24/10/2003/5228
Producentenvereniging De Hoeve		24/10/2003/5229
Vrouwennetwerk voor Landbouw, Voedsel en Groen	e-mail	04/11/2004
Werkgroep Landbouw en Armoede		29/10/2003/5292
Christelijk Ecologisch Netwerk		24/10/2003/5225
(samenwerkingsverband van een 17- tal christelijke organisaties)		

op het gebied van natuur, milieu en ecologie).

Demeter	05/11/2003/5470
LTO Nederland	18/11/2003/5627
Nederlandse Vakbond Pluimveehouders i.o.	11/11/2003/5516
NCR	26/11/2003/5727

Reacties namens onderzoek/onderwijsinstellingen:

WUR, Animal Sciences Group		8/10/2003/4997
Erich Helfferich	e-mail	14/10+23/10 (2x)
Ned. Org. Wetenschappelijk Onderzoek		16/10/2003/5070
Agro Keten kennis		2110/2003/5144
CAH Dronten, verslag debat 10/10		20/10/2003/5109
PTC+	via e-mail	
Porcolum (onderver. Veetelers WUR)		16/10/2003/5079
InnovatieNetwerk Groene Ruimte en Agrocluster	27/10/2003/5252	
Dossier bijdrage WUR	e-mail	24/10/2004
IRMA (Institute for Risk Management in Agriculture WUR)		24/10/2003/5221
WUR Dier en Omgeving		27/10/2003/5253
Faculteit der Diergeneeskunde Universiteit Utrecht		27/10/2003/5248
WUR		26/11/2003/5728
Rathenau Instituut		27/10/2003/3411

Reacties namens overheden:

Gemeente Tholen	20/10/2003/5099
Provincie Drenthe	21/10/2003/5145

Deel 2:

**Schriftelijke reacties individuele
personen**

7 Inleiding

De analyse heeft plaatsgevonden op basis van de schriftelijke reacties die individuele personen via brieven en e-mail hebben ingebracht.

In Bijlage 1 is aangegeven wie een schriftelijke inbreng via brieven hebben geleverd. De herkomst van reacties via e-mail was in veel gevallen niet te traceren. Hier is dan ook geen overzicht van gegeven.

De inbreng is vooral geleverd aan de hand van de zeven dilemma's die de minister heeft geformuleerd in zijn brief van 20 juni 2003 aan de Tweede Kamer. Bij de bewerking en analyse zijn daarom de meningen en standpunten per dilemma samengevat. Bij de e-mail reacties is onderscheid gemaakt in een drietal deelanalyses, gebaseerd op de perioden waarin de e-mails zijn verstuurd:

1. Van 26 augustus tot 5 september: start van het debat (Hoofdstuk 3).
 2. Van 5 september tot 1 oktober: tussenliggende periode (Hoofdstuk 4).
 3. Van 1 tot 20 oktober: regionale debatten en slotdebat (Hoofdstuk 5).
- De schriftelijk ingebrachte reacties zijn in Hoofdstuk 6 apart geanalyseerd.

De conclusies staan vermeld in Hoofdstuk 2. Algemene conclusies hebben het nadeel dat nuances verloren gaan. De lezer, die benieuwd is naar de nuances, wordt geadviseerd Hoofdstuk 5 te lezen omdat:

1. Deze e-mails wat later in de tijd zijn ingezonden en wellicht meer gebaseerd zijn op inmiddels verkregen informatie of mogelijk bijgewoonde debatten.
2. In vergelijking met de analyse over de twee eerdere perioden deze analyse diepgaander is uitgevoerd.

De analyse is uitgevoerd door Anne-Marie Ruiten, Martijn Root en Jan van Vliet.

8 Conclusies

Algemeen

In totaal zijn er via de website tot 20 oktober ongeveer 1600 reacties op de zeven dilemma's binnengekomen. Na een wat aarzelende start in de eerste twee weken zijn er vanaf 10 september gemiddeld 32 reacties per dag gegeven. Daarbij spraken de dilemma's niet in gelijke mate aan. Dilemma 3 'Dieren buiten of in de stal' en dilemma 1 'Het maatschappelijk belang of het bedrijfsbelang' trokken met respectievelijk 18,3% en 17,6% van de reacties de meeste belangstelling. Dilemma 2 'Wie betaalt de rekening: de samenleving of de bedrijven' (14,5%), dilemma 4 'Overheidsingrijpen of vrije markt' (13,7%) en dilemma 5 'Nationale eisen stellen in een internationale markt' (13,6%) volgden op enige afstand. De twee overige dilemma's dilemma 7 'Vertrouwen is nodig, maar niet voldoende aanwezig' (11,6%) en dilemma 6 'Algemene grove regels of rekening houden met iedereen' (10,7%), spraken blijkbaar minder aan.

Over het algemeen zijn er zakelijk getinte en constructieve reacties ontvangen. Het aantal reacties met hevig geëmotioneerde en radicale opstellingen was zeer beperkt. Veel constructieve bijdragen in de zin van mogelijke oplossingen zijn geleverd bij de dilemma's 4 en 7.

De constructieve bijdragen en de betrokkenheid blijken ook uit de omvang van de reacties. Een derde deel gaf een zeer korte reactie (1 t/m 3 regels), de helft een reactie van 4 t/m 10 regels en een zesde deel nam de moeite om een uitgebreide reactie te geven (meer dan 10 regels). Vooral de dilemma's 1, 2 en 7 gaven aanleiding tot uitgebreide reacties. Dilemma 6 gaf hier geen aanleiding toe, ruim de helft gaf hier een zeer korte reactie.

De schriftelijk toegestuurde reacties waren duidelijk emotioneler van aard (sterk persoonlijke betrokkenheid) dan de websitereacties. De meeste van deze reacties waren afkomstig van mensen die direct bij de sector zijn betrokken; de overige reacties waren qua herkomst zeer divers.

Conclusies per dilemma

Dilemma 1

Het maatschappelijk belang of het bedrijfsbelang

- De keuze voor maatschappelijk of bedrijfsbelang wordt ongetwijfeld sterk beïnvloed door de achtergrond van de respondenten. Soms wordt deze uit individuele reacties duidelijk. Uit het beschikbare materiaal is hier echter geen duidelijk beeld van te krijgen.
- Iets minder dan de helft kiest bij dit dilemma voor het maatschappelijk belang waarbij een groot deel het belang van het dier voorop stelt.
- Ongeveer 1/5 deel kiest voor het bedrijfsbelang. Het economisch belang van de sector, wat ook als maatschappelijk belang wordt gezien, wordt daarbij veel als argument gebruikt.
- Ongeveer 1/3 deel spreekt geen duidelijke keuze uit, maar de helft daarvan brengt naar voren dat de belangen (beter) moeten worden afgewogen dan nu het geval is.
- Er is een breed draagvlak voor inenten bij dierziekten en men spreekt duidelijk zijn afkeer uit over de massale ruiming.

- Het dilemma wordt niet opgelost.

Dilemma 2

Wie betaalt de rekening: de samenleving of de bedrijven

- De reacties geven een divers beeld te zien. Het blijft dan ook een echt dilemma.
- Ongeveer 1/3 tot de helft vindt dat de samenleving de rekening moet betalen. Als argumenten worden daarbij gebruikt:
 - de rek is eruit bij de sector;
 - voedsel is een eerste levensbehoefte;
 - de overheid heeft zich altijd al met de sector bemoeit (regels) en draagt dus nu ook verantwoordelijkheid;
 - wie bepaalt, die betaalt;
 - de overheid moet controle en handhaving betalen;
 - overheden in het buitenland betalen ook;
 - de overheid moet zwakke waarden (welzijn, milieu, gezondheid) borgen.
- Ongeveer 1/3 tot de helft vindt dat de sector en de ondernemers de rekening moeten betalen. Als argumenten worden daarbij gebruikt:
 - het is een bedrijfsrisico;
 - de markt moet zijn werk doen, ook al betekent dat (gedeeltelijke) sanering van de sector;
 - de sector moet een eerlijke (hogere) prijs voor een eerlijk product vragen;
 - de maatschappij moet 'een zieke' sector niet in de benen houden.
- Vrij algemeen wordt de conclusie getrokken dat uiteindelijk de consument de rekening zal moeten betalen (via internaliseren van de maatschappelijke kosten, prijsinstrumenten, belastingen of gewoon een hogere prijs).
- Een groot aantal reacties noemt het *Level playing field*, waarbij aan importproducten dezelfde eisen als aan Nederlandse producten gesteld moeten worden (ook bij Dilemma 5 genoemd).

Dilemma 3

Dieren buiten of in de stal

- Dierenwelzijn wordt door veel respondenten (ook van degenen die kiezen voor het houden van dieren in stallen zonder uitloop) als belangrijk item gezien.
- De keuze voor dieren buiten of in de stal lijkt vooral gemaakt te worden op basis van morele en emotionele afwegingen. Welzijn wordt vaak gerelateerd aan het eigen welbevinden of dat van onze huisdieren. Zowel voor - als tegenstanders noemen vaak andere welzijnsaspecten als randvoorwaarde of als argument. Objectivering van de verschillende welzijnselementen en meer kennis zou de kwaliteit van de maatschappelijke discussie over dit dilemma o.i. in belangrijke mate kunnen verhogen.
- Iets minder dan 60% vindt dat dieren naar buiten moeten. De consequenties daarvan lijken aanvaard te worden. Regelmatig wordt genoemd dat dieren die buiten lopen meer weerstand zullen opbouwen.
- Ongeveer 30% ziet de dieren liever binnen. Naast het argument dat binnen ook een goed welzijn is te realiseren, worden ook meer rationele en praktische redenen genoemd als voedselveiligheid, het moet voor de consument wel betaalbaar blijven en binnen houden is beter voor het milieu.

Dilemma 4

Overheidsingrijpen of vrije markt

- Ongeveer 33% spreekt voorkeur uit voor de vrije markt. Veelvuldig wordt daarbij aangevoerd dat de consument moet bepalen. Wel wordt daarbij gepleit voor minder regelgeving.
- Ruim 50% is voor ingrijpen door de overheid. Daarbij wordt vaak ook aangegeven hoe dat zou moeten gebeuren. De meningen daarover lopen echter sterk uiteen. Voorlichting en inzet van prijsinstrumenten om het prijsverschil tussen duurzaam en niet duurzaam te verkleinen worden het meest genoemd

(ieder 20% van degene die voor ingrijpen van de overheid zijn). Het maken van internationale regels en afspraken, een verbod op niet duurzaam produceren en het stimuleren van duurzame landbouw wordt elk door ongeveer 10% van deze groep genoemd.

- Andere actoren dan overheid worden nauwelijks genoemd, maar dit hangt hoogstwaarschijnlijk samen met de formulering van dit dilemma, waarin duidelijk overheidsingrijpen wordt genoemd.

Dilemma 5

Nationale eisen stellen in een internationale markt

- Veel respondenten herkennen dit dilemma.
- Ruim de helft is tegen het stellen van nationale eisen. Zij vinden dat het stellen van eisen internationaal (EU) opgepakt moet worden en streven naar een level playing field, omdat Nederland zich anders uit de markt prijst en het probleem verschuift. Overigens worden wel vaak andere instrumenten genoemd om meer duurzaamheid te realiseren en mag duurzaamheid zeker op de internationale agenda gezet worden.
- Minder dan de helft vindt wel dat er nationale regels gesteld mogen worden. Het realiseren van meer duurzaamheid duurt anders veel te lang. Het goede voorbeeld geven (voorloper), marktleider zijn en verbetering van het imago worden daarbij als argumenten genoemd. Dit geldt vooral voor het aspect welzijn. Een aantal respondenten vindt dat nationale eisen samen moeten gaan met regionalisering en duidelijke etikettering, zodat consumenten regionale (Nederlandse) producten kunnen kiezen.

Dilemma 6

Algemene grove regels of rekening houden met iedereen

- Er is een vrij grote unanimititeit (2/3 deel) als het gaat om eenvoudige, duidelijke en handhaafbare regels. De voordelen zijn groter dan de nadelen. Velen geven aan dat minder regels minder kosten voor de overheid én de sector betekent.
- Ongeveer 15% vraagt aandacht voor het feit dat grovere regels gewenste innovatieve ontwikkelingen (zoals verbredingen en nieuwe ontwikkelingen in de markt) en voorlopers kunnen belemmeren.

Dilemma 7

Vertrouwen is nodig, maar niet voldoende aanwezig

- Dat vertrouwen noodzakelijk is, wordt breed onderkend. Slechts een enkeling vindt dat herstel van vertrouwen niet nodig is.
- Ongeveer de helft draagt zeer uiteenlopende oplossingen aan om het vertrouwen te herstellen. Communicatie, eerlijke regels met strenge controle en handhaving, ketenkwaliteitssystemen, en openheid, eerlijkheid en respect worden daarbij veelvuldig genoemd.

9 E-mail reacties van 26 augustus tot 5 september 2003

Inleiding

Deze analyse is gebaseerd op de eerste ruim 300 binnengekomen e-mail reacties. Deze zijn verstuurd in de periode van 26 augustus tot en met 5 september (weken 35 en 36).

Dilemma 1

Maatschappelijke belangen versus bedrijfs/sectorbelangen

Op dit dilemma zijn 54 inhoudelijke reacties binnengekomen. 9/54 waren kort (1 t/m 3 regels), 32 gemiddeld (4 t/m 10 regels) en 13 uitgebreid.

Ongeveer de helft heeft een duidelijk standpunt bij dit dilemma: zeventien personen geven aan dat het maatschappelijk belang boven het bedrijfs/sectorbelang dient te gaan, acht personen vinden het bedrijfs/sectorbelang het belangrijkste. Van de andere helft geven elf personen aan dat er steeds een afweging van belangen moet plaatsvinden.

Veertien personen spreken geen duidelijk standpunt uit, maar een groot aantal vindt daarvan dat de omvang van de intensieve veehouderij veel te groot is en dat politiek en handelsbelangen voor gaan.

Dilemma 2

Wie betaalt de rekening: de samenleving of de bedrijven

Op dit dilemma zijn 44 inhoudelijke reacties binnengekomen. Dertien waren kort (1 t/m 3 regels), 25 gemiddeld (4 t/m 10 regels) en zes uitgebreid.

Dertig van de 44 reacties vinden dat de samenleving er niet voor moet betalen, binnen deze groep verschilt de mening wie dan wel. Veel reacties geven aan dat de consument er dan voor moet gaan betalen middels een hogere prijs voor vlees (kosten doorberekenen) of als consequentie minder vlees moet gaan eten, een minderheid binnen deze groep vindt dat 'de sector' moet betalen, een nog kleiner deel vindt dat ondernemers voor de kosten moeten opdraaien. Zeven respondenten (op het oog veelal vanuit of sterk gelieerd aan de sector) vinden het een zaak van de samenleving ("logisch", handhaving en controle is zaak van de overheid, 'de rek is eruit', ecobelasting). Drie respondenten kennen te weinig feiten of vragen om aanvullende analyse, drie respondenten kiezen niet ('we kunnen hier wel idealistisch zijn, maar praktisch gezien...', 'bij crises moet de overheid bijspringen, anders is het zaak van bedrijven'). In totaal reageert één respondent met de opmerking dat er ook een rol weggelegd moet zijn voor de verwerkingsketen.

Dilemma 3

Dieren buiten of in de stal?

Op dit dilemma zijn 69 inhoudelijke reacties binnengekomen: 22 waren kort (1 t/m 3 regels), 36 gemiddeld (4 t/m 10 regels) en elf uitgebreid.

Achttien van de 69 respondenten geven aan dat zij dieren bij voorkeur in de stal zien. De redenen zijn uiteenlopend: van voedselveiligheid, hygiëne tot economische motieven. Veelal wordt echter genoemd dat ook in een stal een goed welzijn te

realiseren valt en dat dieren buiten ook aan welzijnsbedreigingen onderhevig zijn. Vierenveertig respondenten geven aan dat het welzijn van dieren voorop staat met als conclusie dat dieren naar buiten moeten kunnen. Enkeligen geven aan dat er ook buiten goed voor de dieren gezorgd moet worden (bescherming tegen weer etc). In deze groep bevinden zich ook respondenten die 'onder voorwaarden' dieren bij voorkeur buitenloop mogelijkheden geven. Zeven respondenten geven geen mening of hebben geen voorkeur. Eén respondent vindt dat pluimvee en varkens in de stal gehouden mogen worden, maar dat zeugen wel buitenloop verdienen. Slechts enkele respondenten willen de consument kunnen laten kiezen voor verschillende soorten welzijns(on)vriendelijke producten.

Dilemma 4

Overheidsingrijpen of vrije markt

Op dit dilemma zijn 41 inhoudelijke reacties binnengekomen. Veertien waren kort (1 t/m 3 regels), 23 gemiddeld (4 t/m 10 regels) en vier uitgebreid.

Ongeveer 1/3 deel is duidelijk voor een vrije markt; 2/3 deel (28) is van mening dat de overheid moet ingrijpen. Over de wijze waarop dat moet gebeuren lopen de meningen sterk uiteen:

Zes vinden dat er vooral internationale regels en afspraken gemaakt moeten worden, mede om niet duurzame producten van de markt te kunnen weren, zes stellen een systeem van subsidies op duurzaam en heffingen of boetes op niet duurzaam voor,

vijf vinden dat er een verbod moet komen op niet duurzaam of dat het streng gereguleerd moet worden,

drie vinden dat in de prijs alle maatschappelijke kosten doorberekend moeten worden,

twee stellen stimulering duurzame landbouw voor,

twee stellen meer voorlichting/landelijke campagnes voor.

Dilemma 5

Nationale eisen stellen in een internationale markt

Op dit dilemma zijn 45 inhoudelijke reacties binnengekomen: Zeventien waren kort (1 t/m 3 regels), 22 gemiddeld (4 t/m 10 regels) en zes uitgebreid.

Tweeëntwintig respondenten vinden niet dat er nationale eisen gesteld moeten worden. Zij wijzen veelal op een aanpak in internationaal, veelal EU-verband ('is er niet voor niets', 'probleem internationaal aanpakken', 'niet teveel voorop willen lopen') of op de onmogelijkheid om dit te doen, gezien de internationale afspraken rond vrijhandel. Veel respondenten vinden welzijn belangrijk, maar wijzen op andere sporen die te bewandelen zijn om verhoging van welzijn te realiseren (voorlichting, etikettering, ...). Er zijn ook respondenten die wijzen op de rol van de consument: maak het hen mogelijk om te kiezen. De achttien respondenten die vinden dat er inderdaad nationale eisen gesteld mogen worden, hebben veelal twijfel over de uitvoerbaarheid ('ik zou niet weten hoe dit zou moeten'), maar zien het als kans (mogelijk via heffingen en BTW). Een belangrijke reden om het toch te proberen is dat veranderingen die internationale overeenstemming vereisen anders te lang uitblijven. Dierenwelzijn is voor enkele respondenten dermate belangrijk dat daarvoor hogere, morele regels moeten gelden.

Dilemma 6

Algemene regels of rekening houden met iedereen

Op dit dilemma zijn 29 inhoudelijke reacties binnengekomen.

Zeventien waren kort (1 t/m 3 regels), elf gemiddeld (4 t/m 10 regels) en er was één uitgebreide reactie.

Er is een vrij grote unanimiteit als het gaat om eenvoudige, duidelijke en handhaafbare regels, die dan wel ook daadwerkelijk gecontroleerd (en niet door diverse instanties achter elkaar) moeten worden. Een aantal keren wordt genoemd

dat dit in het begin meer geld kost, maar dat dit later voordelen oplevert. Een aantal onderkent ook dat dit voor een aantal betrokkenen nadelig kan uitwerken, maar dat weegt niet op tegen de voordelen (minder kosten en ambtenaren). Ongeveer 10% geeft aan dat grovere regels ten koste kunnen gaan van belang van milieu en welzijn (te sterke concentratie), innovatie of specifieke (ook beleidsmatig gewenste, 2x biologische landbouw) ontwikkelingen.

Dilemma 7

De noodzaak van vertrouwen versus het gebrek aan vertrouwen

Op dit dilemma zijn 33 inhoudelijke reacties binnengekomen.

Negen waren kort (1 t/m 3 regels), Zestien gemiddeld (4 t/m 10 regels) en vijf uitgebreid.

Vijf personen geven aan dat er weinig basis is voor vertrouwen. Overheid (3x), 1x verwerking en afzet en 1x bedrijfsleven en lagere overheden krijgen daarvan de schuld.

Twee personen zijn van mening dat goed vertrouwen niet nodig is. Belangen zijn tegenstrijdig, benader het zakelijk.

De rest van de reacties zijn vooral oplossingsgericht. Met het aangeven van wat er moet gebeuren onderkennen deze personen impliciet dat er nu onvoldoende vertrouwen is. Om het vertrouwen te herstellen moet:

Door meerdere personen genoemd:

- goed gecontroleerd worden (2x) , verantwoordelijkheid van het Rijk (1x),
- moeten overheid(1x) en sector (1x) open en eerlijk zijn, extra kosten moeten doorberekend kunnen worden (1x), pak knoeiers aan(1x).

Eenmalig worden genoemd:

- de bezem door bureau heffingen,
- ambtenaren meer als ambassadeurs laten werken,
- zie en behandel landbouw als normale economische sector,
- richt beleid op kwaliteit,
- directe relatie producent en consument is nodig,
- afgelopen met vrijheid in de keten,
- sector moet belangen dier hoog in het vaandel zetten,
- positief imago, voorlopers meer in de pers,
- meer investeren in cultuur, omgang met elkaar,
- overheid moet "correct" koopgedrag financieel sturen,
- leer van "bedrijfsinterne milieuzorg" uit de industrie.

10 E-mail reacties van 5 september 2003 tot 1 oktober 2003

Inleiding

Deze analyse is gebaseerd op de binnengekomen e-mail reacties in de periode van 6 tot en met 30 september 2003. Deze zijn verstuurd in de weken 37, 38, 39 en gedeeltelijk week 40. Deze periode is gekozen omdat op 1 oktober het eerste regionale debat in Deventer heeft plaatsgevonden en dit wellicht én een nieuwe impuls heeft gegeven om te reageren én wellicht inhoudelijk andere reacties heeft teweeg gebracht.

Dilemma 1

Maatschappelijke belangen versus bedrijfs/sectorbelangen

Op dit dilemma zijn 119 inhoudelijke reacties binnengekomen: 36 waren kort (1 t/m 3 regels), 62 gemiddeld (4 t/m 10 regels) en 21 uitgebreid.

Ongeveer 3/4 heeft een duidelijk standpunt bij dit dilemma. Zes van de tien personen geven daarbij aan dat het maatschappelijk belang boven het sector/bedrijfsbelang moet gaan. Een groot aantal keer wordt daarbij expliciet het belang van het (hobby) dier genoemd. Voor velen gaat dit belang boven het individuele belang. Inenten van hobbydieren wordt bijna altijd als oplossing gezien voor de problemen met de hobbydieren. Ruimen vindt men duidelijk niet meer van deze tijd.

Vier van de tien personen geven aan dat het bedrijfs/sectorbelang boven het maatschappelijk belang gaat. Hierbij wordt vooral gewezen op de economische betekenis van de sector en het feit dat economische activiteiten altijd gepaard gaan met maatschappelijke effecten.

Ongeveer 10% pleit voor een evenwichtige afweging tussen de verschillende belangen. Iets meer dan 10% heeft geen duidelijk standpunt.

Dilemma 2

Wie betaalt de rekening, de samenleving of de bedrijven

De 100 reacties, die binnengekomen zijn, zijn als volgt verdeeld: 35 waren kort (1 t/m 3 regels), 40 gemiddeld (4 t/m 10 regels) en er waren 25 uitgebreide reacties.

De reacties geven een divers beeld te zien: ongeveer de helft vindt dat de samenleving moet betalen, de andere helft vindt dat bedrijven dienen te betalen. Een klein percentage vindt dat beiden moeten betalen.

Onder degenen die aangeven dat de samenleving moet betalen wordt vaak genoemd dat de bedrijven het nu niet meer kunnen opbrengen ('de rek is eruit'), ook wordt aangegeven dat voedsel een eerste levensbehoefte is en dat de overheid zich in het verleden is gaan bemoeien met de voedselproductie, wat een morele plicht met zich meebrengt. Veel wordt genoemd dat degene die de regels oplegt, degene is die zal moeten betalen voor het kunnen realiseren en handhaven van deze regels. Ook wordt gerefereerd aan 'andere landen', daar draagt de overheid ook de benoemde lasten. Een enkel geval wordt vergeleken met de manier waarop de overheid omgaat met rampen.

Degenen die vinden dat de bedrijven degenen zijn die de kosten moeten dragen refereren aan een bedrijfsrisico en (vooral) de werking van de markt. Veelal wordt ingezien dat direct of indirect de burger toch zal meebetalen (hetzij via de prijs, hetzij

via belastingen). Wanneer bedrijven aan de lat staan om deze rekeningen te betalen, zullen zij wel wat meer vrijheden moeten kunnen nemen om ondernemerschap te kunnen tonen. Degenen die opteren voor marktwerking geven aan dat bedrijven dan beter zullen inspelen op mogelijkheden, echter, er zijn ook reacties die menen dat dit de snelste manier is om de sector te verduurzamen (doordat niemand in de IV economisch meer 'uit' zal kunnen').

Opvallend is dat een aantal reacties aangeeft dat de overheid dezelfde eisen moet stellen aan geïmporteerd vlees als aan in Nederland geproduceerd vlees.

Dilemma 3

Dieren buiten of in de stal

De 84 reacties, die binnengekomen zijn, zijn als volgt verdeeld: 27 waren kort (1 t/m 3 regels), 46 gemiddeld (4 t/m 10 regels) en elf (zeer) uitgebreide reacties.

De keuzen die gemaakt worden zijn divers, 40 respondenten vinden dan dieren buiten gehouden moeten worden. De antwoorden zijn over het algemeen moreel gekleurd (ethisch ingegeven, consument betaalt de meerprijs, soorteigen en natuurlijk gedrag). Dierenwelzijn is voor deze groep belangrijk en de consequenties lijken aanvaard te worden. Een belangrijke, regelmatig terugkerende redenering is dat dieren die buiten lopen een verhoogde weerstand zullen opbouwen en dus minder snel ziek zullen worden. Ook wordt in één geval de relatie gelegd tussen volledig gecontroleerde omstandigheden in de stal en de toename van het aantal allergieën bij mensen. Opvallend is dat er angst is voor verplichtende regels van de overheid als dieren buiten gehouden moeten worden.

Ca. 30 respondenten vinden dat dieren in de stal gehouden moeten worden.

Opvallend is dat er vooral praktische argumenten gegeven worden (consument betaalt het goedkoopst, dieren buiten kan niet in Nederland daarvoor is Nederland te klein, buiten is vies, 'kan niet uit', produceren en kwaliteit leveren, ook controleerbaarheid van de productieomstandigheden en veiligheid van het product worden genoemd).

Daarnaast is de perceptie dat de vraag om meer welzijn voor dieren smal gedragen wordt (linkse mensen), en zeker geen maatschappijbrede weerklank vindt. Ook wordt gesteld dat de consument 'belachelijke eisen' stelt. Eén respondent (mogelijk veehouder) meent dat 'de schoenmaker zich bij zijn leest moet houden' en dat een veehouder het beste weet wat goed is voor zijn dieren. Een andere respondent geeft aan dat de oproep van de minister om salmonellavrij te produceren niet te rijmen is met dieren buiten. Overigens: de 'burger moet niet zeuren, hij staat ver af van de voedselproductie, dus kunnen dieren best in de stal gehouden worden.'

Ca. 10 respondenten geven geen keuze: de markt zal bepalen hoe er geproduceerd zal worden. Hier wordt aangegeven dat de consument zal kiezen hoe dieren gehouden worden. De roep om 'enten' en vaccineren komt in alle groepen respondenten voor. Er worden veel verschillende rollen voor de overheid gezien (leveren van betrouwbare voorlichting, duidelijk kiezen voor een systeem, het geven van omschakelings-subsidies, niets doen, de markt zijn werk laten doen, ...).

Beelden die ontstaan: de veehouder is trots op de door hem geleverde kwaliteit, de burger neemt genoegen met minder hygiëne en wenst meer welzijn en de consument koopt producten voor de laagste prijs.

Dilemma 4

Overheidsingrijpen of vrije markt

Op dit dilemma zijn 87 inhoudelijke reacties binnengekomen: 28 waren kort (1 t/m 3 regels), 46 gemiddeld (4 t/m 10 regels) en dertien uitgebreid.

Ongeveer 40% is duidelijk voor een vrije markt. Daarbij wordt veelvuldig aangevoerd dat de consument maar moet bepalen. Iets meer dan 50% is van mening dat de overheid moet ingrijpen. Een kleine 10% spreekt zich niet duidelijk uit. De overheid moet vooral ingrijpen om een duurzame, maar vooral meer welzijnsvriendelijke, productie te stimuleren. Over de wijze waarop dat moet gebeuren lopen de meningen

uiteen. Naast voorlichting (met pakkende beelden op de vleesverpakking) worden ook een aantal keren financiële instrumenten (ecotax/heffingen en subsidies) genoemd. Drie personen zijn van mening dat doorberekening van alle maatschappelijke kosten het niet duurzaam geproduceerde vlees vanzelf duurder maakt. Vier personen geven aan dat de overheid nu al behoorlijk ingrijpt, maar dat dat meer gericht zou moeten worden op duurzame/welzijnsvriendelijke productie. Slechts één persoon noemt ook een nadrukkelijke rol voor de supermarkten. Drie personen vinden dat er vooral internationale regels en afspraken gemaakt moeten worden, mede om niet duurzame producten van de markt te kunnen weren.

Dilemma 5

Nationale eisen stellen in een internationale markt

Op dit dilemma zijn 84 inhoudelijke reacties binnengekomen: 30 waren kort (1 t/m 3 regels), 42 gemiddeld (4 t/m 10 regels) en 12 uitgebreid.

Voor 55 respondenten is vrij duidelijk dat er geen nationale eisen gesteld moeten worden in de internationale markt. Ook over de reden is grote eensgezindheid: het prijst de Nederlandse intensieve veehouderij uit de markt, met afschuiving als gevolg. Vele respondenten die deze kant van het dilemma kiezen maken (al dan niet expliciet) de keuze om 'te houden wat we hebben', er wordt gesproken van 'onze markten'. Een kenmerkende quote: 'Daar moet de overheid zich niet mee bemoeien. Geef het speelveld aan, bepaal de spelregels maar laat het spel over aan de spelers. Hoe meer uitdaging, hoe beter spel. Zeker als je Europacup speelt!' Kortom: een level playing field, daar willen we op spelen.

Overigens wil dit niet zeggen dat de standaarden op dit field niet hoger zouden mogen worden: daar passen we ons dan wel weer op aan. De overheid zou in internationale organen (als EU of WTO) de burgerwensen aan de orde kunnen stellen. Maar dan ook meteen de handhaving erbij agenderen.

Binnen deze groep 'nee'-antwoorders ziet een kleine minderheid wel mogelijkheden wanneer de overheid een vorm van productbescherming kan bieden: aan alle producten die in Nederland verkocht worden zouden dezelfde eisen gesteld moeten worden.

Dit verbindt hen dan met degenen die vinden dat de overheid best nationale eisen mag opleggen, ook al is dat schadelijk voor de Nederlandse concurrentiepositie. Het idee is dat een goed voorbeeld goed doet volgen (juist een argument waar de tegenstanders van gruwen: 'Nederland wil altijd al het beste jongetje van de klas zijn'). Sommige voorstanders van nationale hogere eisen zien het als uiting van visie wanneer in Nederland ('voorloper', 'marktleider', ...) hogere eisen gesteld worden.

Dilemma 6

Algemene regels of rekening houden met iedereen

Op dit dilemma zijn 73 inhoudelijke reacties binnengekomen: 37 waren kort (1 t/m 3 regels), 27 gemiddeld (4 t/m 10 regels) en er waren negen zeer uitgebreide reacties.

Er is een vrij grote unanimititeit (2/3 deel) als het gaat om eenvoudige, duidelijke en handhaafbare regels. 1/10 vindt dat minder regels kunnen door meer verantwoordelijkheid bij de sector te leggen. Velen geven aan dat minder regels minder kosten voor de overheid én de sector betekent. Het maken van uitzonderingen roept weer nieuwe (verkeerde) creativiteit op en brengt ook nieuwe lasten met zich mee (in beroep gaan, langslappende gevallen). Een aantal keer wordt aandacht gevraagd voor de positie van de voorlopers, ontwikkelingen in de markt en wordt gepleit voor redelijke overgangstermijnen.

Twee personen geven aan dat met iedereen rekening moet worden gehouden (én met de dieren).

Zes personen vinden dat bij vereenvoudiging een afweging moet worden gemaakt met rechtvaardigheid en ontduikingsmogelijkheden.

Drie personen geven aan dat de huidige regels niet zijn te controleren (vooral op het gebied van dierenwelzijn).

Dilemma 7

De noodzaak van vertrouwen versus het gebrek aan vertrouwen

Op dit dilemma zijn 71 inhoudelijke reacties binnengekomen: 21 waren kort (1 t/m 3 regels), 35 gemiddeld (4 t/m 10 regels) en vijftien uitgebreid.

Bijna iedereen is van mening dat vertrouwen noodzakelijk is. Slechts één persoon geeft aan dat het niet noodzakelijk is en twee anderen vinden dat niemand te vertrouwen is.

Twaalf personen vinden dat er wel meer vertrouwen moet komen maar wijzen daarbij geen duidelijke “schuldige” aan.

Van de resterende 3/4:

36% geeft de overheid de schuld van het wantrouwen,

33% geeft de schuld aan de sector/keten/bedrijfsleven,

16% geeft de schuld aan de pers en de media,

10 % vindt dat de consument zelf schuldig is,

10% vindt dat iedereen verantwoordelijkheid moet dragen.

Iets minder dan de helft van de respondenten geeft ook aan wat er zou moeten gebeuren om het vertrouwen te herstellen.

Daarbij wordt de overheid vooral genoemd als het gaat om duidelijke regels, een beleid/visie voor de langere termijn, controle en harde sancties (5x), meer en vooral eerlijke voorlichting en overige zaken (6x). De keten/ sector wordt vooral genoemd als het gaat om voorlichting en verbetering van het imago en het opzetten van ketenprogramma 's (zoals IKB) inclusief controle en handhaving.

Een aantal keren wordt genoemd dat er wat betreft beeldvorming een schril contrast is tussen open dagen en week van het Platteland en de wijze waarop de sector gebruikelijk in de publiciteit komt.

11 E-mail reacties van 1 tot 20 oktober 2003

Inleiding

Deze analyse is gebaseerd op de binnengekomen e-mail reacties in de periode van 1 tot en met 20 oktober 2003. Deze zijn verstuurd in de weken 40, 41 en 42.

Deze periode is gekozen omdat op 1 oktober het eerste regionale debat in Deventer heeft plaatsgevonden en dit wellicht én een nieuwe impuls heeft gegeven om te reageren én wellicht inhoudelijk andere reacties heeft teweeg gebracht.

Dilemma 1

Maatschappelijke belangen versus bedrijfs/sectorbelangen

Op dit dilemma zijn 104 inhoudelijke reacties binnengekomen. Hiervan waren 25 reacties kort (1 t/m 3 regels), 52 gemiddeld (4 t/m 10 regels) en 27 uitgebreid.

Ongeveer 80% van de mensen die een reactie hebben gegeven, heeft een duidelijk standpunt bij dit dilemma.

Zestien personen hebben aangegeven dat naar hun mening het bedrijfsbelang voor gaat. Hierbij wordt vooral gewezen op het economische belang van de sector voor Nederland en een enkele keer ook op het belang van de sector in termen van voedselveiligheid en leefomgeving. Deze reacties wijzen er vaak op dat sectorbelangen ook maatschappelijke belangen dienen. Minder vaak gebruikte argumenten bij deze stellingname gaan over het belang van de kostwinning van personen ten opzichte van hobbyisme en emotionele opwellingen van personen en over dierziektebestrijding als verantwoordelijkheid van de overheid, onder meer vanwege strenge EU-regels. Een aantal personen plaatst een kanttekening bij hun mening en geeft aan wel problemen te hebben met hoe de grenzen precies gesteld worden ten behoeve van de sector (verwezen wordt naar rücksichtslos ruimen, het niet enten van hobbydieren).

Een totaal van 28 personen geeft aan het maatschappelijk belang boven het bedrijfsbelang te stellen. Iets meer dan de helft hiervan geeft aan maatschappelijk belang breed te interpreteren, waarbij het belang van dieren wordt omvat. De meeste personen geven aan voor dit standpunt te hebben gekozen omdat zij vinden dat het vooropstellen van het economisch belang en het afwentelen van kosten tot veel problemen heeft geleid op gebied van milieu, dierenwelzijn en samenleving en dat dit niet (langer) acceptabel is. Een aantal reacties noemt alternatieven voor de huidige situatie: preventieve entingen, inzetten op een sector die parallel loopt met het maatschappelijk belang (extensieve of biologische veeteelt) en het stimuleren van alternatieven voor vlees.

Vijfentwintig personen geven aan dat niet het bedrijfs- of maatschappelijk belang voor gaat, maar het belang van dieren. Het gros van deze personen geeft aan tegen ruiming te zijn en voor enten.

Indien het maatschappelijk belang ook het belang van dieren omvat, kan geconcludeerd worden dat een totaal van 53 personen van mening is dat het maatschappelijk belang voor het bedrijfsbelang gaat.

Vijfentwintig personen hebben aangegeven zowel bedrijfsbelangen als maatschappelijke belangen belangrijk te vinden. Een deel van deze reacties is van mening dat deze belangen tegengesteld zijn, een ander deel wijst erop dat er meer

overeenkomsten zijn tussen beide belangen dan op het eerste gezicht lijkt. De algemene teneur van deze reacties is dat er gezocht moet worden naar een balans tussen beide belangen. Een aanzienlijk deel van de reacties tekent hierbij wel aan dat bedrijven wel acceptabel voor de samenleving moeten zijn en dat er bijvoorbeeld preventief gevaccineerd moet worden. Een klein aantal reacties geeft aan dat bedrijfsbelangen voor gaan in geval van voedselproductie voor de Nederlandse markt of juist in geval van buitenlandse verplichtingen. Twee personen wijzen erop dat indien de consument de prijs betaalt die bij de door de samenleving gewenste productiewijze hoort de belangen van maatschappij en bedrijf vanzelf bij elkaar komen.

In de overige 21 reacties werd aangegeven dat het dilemma geen echte tegenstelling is (drie reacties) of werd geen duidelijke mening over het dilemma geventileerd (achttien reacties). Opmerkingen die in deze reacties gemaakt zijn, betreffen onder andere dat nu niet een algemeen bedrijfsbelang wordt beschermd maar het belang van een bepaald type bedrijf (het exportbedrijf), dat er niet voldoende inzicht is in de bijdrage en kosten van de sector voor de samenleving en dat moet worden geënt.

Dilemma 2

Wie betaalt de rekening, de samenleving of de bedrijven

De 87 reacties, die binnengekomen zijn, zijn als volgt verdeeld: 24 waren kort (1 t/m 3 regels), 41 gemiddeld (4 t/m 10 regels) en er waren 22 uitgebreide reacties.

De reacties geven een divers beeld te zien: ongeveer de helft vindt dat de samenleving moet betalen, de andere helft vindt dat bedrijven dienen te betalen. Een fors percentage vindt dat beiden moeten betalen. (verhouding samenleving: bedrijven: samen = 13: 17: 10).

Degenen die vinden dat de samenleving moet betalen reppen veelal over een level playing field en noemen de markt en vrije concurrentie als belangrijkste redenen. Ook wordt een deel van de schuld van het probleem bij de overheid gelegd (overheid leidde de landbouw naar hoe zij nu is). Andere argumenten zijn dat zwakke waarden (als dierenwelzijn en milieu) door de overheid geborgd dienen te worden. Opvallend: ook zijn er in deze groep respondenten die pleiten voor het uitzonderen van landbouw van WTO-arrangementen maar ook respondenten die problemen in de intensieve veehouderij bagatelliseren. Veel wordt genoemd dat controle en handhaving overheidstaken zijn en moeten blijven. En: 'Hij die zich bemoeit met de intensieve veehouderij moet daar ook voor betalen'.

Bij de roep om een level playing field hoort veelal ook de wens om importeisen te stellen aan producten die niet- of minder duurzaam geproduceerd zijn.

De respondenten die noemen dat bedrijven de rekening moeten betalen, stellen veelal dat de intensieve veehouderij behandeld moet worden als een 'gewone economische sector' of benadrukken het belang van een eerlijke prijs voor een eerlijk product. Zij geven ook aan dat de overheid (mede namens hen) betaalt voor een 'zieke sector' of een sector die zij al niet steunen (doordat zij vegetarisch zijn gaan eten). Dat er bedrijven failliet zullen gaan als de rekening bij bedrijven gelegd wordt, wordt niet gezien als een probleem, immers, het is het werk van de markt. 'Het is toch te zot voor woorden dat de maatschappij dierenleed sponsort!' De sector dient zijn eigen broek te kunnen ophouden.

Men is het er breed over eens dat uiteindelijk de rekening bij de consument uit zal komen, middels hogere belasting of een hogere prijs voor vlees.

Dilemma 3

Dieren buiten of in de stal

De 117 reacties, die binnengekomen zijn, zijn als volgt verdeeld: 26 waren kort (1 t/m 3 regels), 73 gemiddeld (4 t/m 10 regels) en er waren vijftien (zeer) uitgebreide reacties.

Ca. 70 respondenten vinden dat dierenwelzijn dermate belangrijk is, dat dieren buiten gehouden moeten kunnen worden. Veel van de respondenten in deze groep geven aan dat gezonde dieren voldoende weerstand hebben zodat deze niet snel ziek zullen zijn ('dieren in de intensieve veehouderij zijn als kasplantjes'). Andere argumenten zijn ethisch van aard ('dieren hebben ook recht op geluk en gezondheid', dierenwelzijn is een kwestie van beschaving, 'natuurlijkheid' en verdinglijking). Veel respondenten zien de biologische manier van dieren houden als einddoel. Non-vaccinatie wordt door velen (ook bij degenen die dierenwelzijn niet prioriteren) als hinderlijk gezien. Andere genoemde argumenten hebben te maken met ruimtelijke aspecten van de productie en consumptie (regionaliseren), de doorgefoktheid van dieren (op alleen productiekwaliteiten) maar ook wordt dieren in de stal gelijkgesteld aan 'lijden'. Het volledig willen beheersen van risico's door dieren alleen binnen te houden wordt niet gedeeld als doel.

Opvallend is het gebrek aan onbetwiste kennis op dit terrein, zowel bij degenen die dierenwelzijn prioriteren alsook bij hen die dat niet doen.

Een kleinere veestapel wordt vaak genoemd als voordeel.

'Elke zichzelf respecterende boer staat open voor vernieuwingen met betrekking tot het houden van dieren, maar ook hier geldt: het moet te betalen zijn, de overheid moet goed overleggen met de sector en ook de consument moet bereid zijn om daar aan mee bij te dragen (en niet onszelf verschuilen achter conservatieve houderij methodes maar een nuchtere gedachtegang).'

Degenen (ca 25) die dieren in de stal willen houden twijfelen aan het welzijn wat dieren buiten ten deel zal vallen (zie ook de opmerking over onbetwiste kennis) en zien de discussie als niet rationeel en emotioneel gedreven. Ook wijzen zij erop dat de burger dit wel wil maar de consument niet bereid is te betalen. Daarnaast zien zij de nadelen van het buiten willen houden van dieren: dat is niet goed voor het milieu. Velen geven aan dat het welzijn van dieren in de stal ook verbeterd kan (en moet) worden. Sommigen zien geen voordelen van het buiten houden van dieren en zien het optreden van zoonosen als groter gevaar dan dierenwelzijn. 'Mijn stelling is dan ook: biologisch is geen alternatief voor de intensieve veehouderij, maar een alternatief voor de vegetariër!'

Degenen die niet willen of kunnen kiezen (ca 15) geven aan dat de markt de keuze zal maken of zien een afhankelijkheid van de soort en (levens)fase van een dier.

Van ca. 10 respondenten is niet goed thuis te brengen waar zij voor kiezen. Eén maal wordt een oproep gedaan om transporten van levende dieren te verbieden. Enkele keren wordt gevraagd om nieuwe systemen.

Dilemma 4

Overheidsingrijpen of vrije markt

Op dit dilemma zijn 78 inhoudelijke reacties binnengekomen. Hiervan waren 28 reacties kort (1 t/m 3 regels), 38 gemiddeld (4 t/m 10 regels) en 12 uitgebreid.

Dit dilemma leent zich voor een duidelijke standpuntbepaling. Ongeveer 92% heeft een duidelijk standpunt bij dit dilemma.

Vierentwintig personen gaven aan voor een vrije markt te zijn. Acht personen geven hierbij aan dat de consument met zijn koopgedrag de richting moet bepalen. Zes van de 24 reacties benadrukken dat Nederland internationaal niet uit de pas moet lopen. Vijf reacties wijzen er op dat de overheid wel minimumgaranties moet inbouwen voor milieu, dierenwelzijn en voedselveiligheid, of in ieder geval duurzame producten moet promoten.

Zesendertig personen geven aan voor overheidsingrijpen te zijn. Over de wijze waarop dat dient te gebeuren lopen de meningen uiteen. Genoemd zijn:

1. het maken van internationale afspraken (1 maal genoemd);
2. het scheppen van heldere randvoorwaarden voor productie en handhaving hiervan (6 maal genoemd);

3. een systeem van subsidies op duurzaam en heffingen of boetes op niet-duurzaam, inclusief het doorberekenen van alle maatschappelijke kosten in prijzen (12 maal genoemd);
4. een verbod op niet duurzaam geproduceerde goederen of strenge regulatie hiervan (5 maal genoemd);
5. het stimuleren van duurzame landbouw (4 maal genoemd);
6. meer en eerlijkere voorlichting, reclame, landelijke campagnes, (negatieve) labelling (10 maal genoemd).

Een aantal personen merkt op dat het overheidsingrijpen nu gericht is op het stimuleren van de intensieve veehouderij. Een aantal reacties benadrukt dat naast de overheid ook het bedrijfsleven en consumenten een rol hebben in het stimuleren van een meer duurzame productie.

Twaalf personen geven aan dat zowel overheidsingrijpen als marktwerking nodig is. Een deel van de reacties geeft aan dat marktwerking kan plaatsvinden binnen door de overheid aangegeven randvoorwaarden. Een ander deel staat een zeer milde vorm van sturing door de overheid voor (met name informeren).

Van zes reacties is de mening over dit dilemma niet duidelijk.

Dilemma 5

Nationale eisen stellen in een internationale markt

Op dit dilemma zijn 87 inhoudelijke reacties binnengekomen. 30 waren kort (1 t/m 3 regels), 47 gemiddeld (4 t/m 10 regels) en tien uitgebreid.

Het beeld van de reacties is dat ongeveer de ene helft vindt dat er nationale eisen gesteld moeten kunnen worden en de andere helft dit niet vindt. Ca. 10% van de respondenten heeft geen duidelijke mening.

Van degenen die vinden dat het wel mogelijk moet zijn om nationale eisen te stellen wordt aangegeven dat het goed is om daad bij het woord te voegen (en desnoods tijdelijk voor te lopen), al was het maar om aan te geven dat het ons ernst is (hier wordt met name gerefereerd aan de omgang met dieren). Opvallend is verder dat respondenten in deze groep pleiten voor etikettering ('in Nederland geproduceerd') zodat consumenten beter kunnen kiezen. Ook zijn er respondenten die aangeven dat er in een regio niet meer geproduceerd moet worden dan dat er geconsumeerd wordt (één geeft zelfs aan dat er weinig dierlijk transport plaatsvindt tussen continenten en dat het dus mogelijk is om continentale eisen te stellen zonder dat dit marktverstoring werkt). Nationale eisen zouden, samen met etikettering op land van oorsprong en een reclamepromotiecampagne goed kunnen werken. Een berekening, uitgaande van de hoeveelheid biomassa per km² geeft aan dat de intensiteit van de landbouw in Nederland 10x hoger ligt dan het gemiddelde in de wereld. Een verlaging van die intensiteit heeft, volgens de respondent, vele milieuvoordelen. Kwaliteit gaat voor kwantiteit. Ook wijzen enkelen er op dat het voor het imago van Nederland(se producten) goed zou zijn om te beginnen met het stellen van strengere regels. Er leeft ook een sterke wens tot het handhaven van de huidige regels.

Degenen die vinden dat er geen nationale eisen gesteld moeten worden wijzen op het belang van een level playing field, veelal in Europa soms echter ook wereldwijd. 'De mening van de burger dat de gangbare landbouw weg moet geldt niet alleen voor Nederland, in vele Europese landen denkt men veel duurzamer dan in Nederland'. Het is voor de respondenten uit deze groep belangrijk om zelf te blijven produceren in Nederland, immers dan weten we het best hoe iets geproduceerd is. Ook heeft Nederland een morele, historische plicht naar boeren (die veel gedaan hebben voor de ontwikkeling van het land). Verder moeten we niet vergeten dat we het in Nederland al erg goed doen!

Een Nederlandse alleingang wordt afgewezen, wel wordt het mogelijk geacht om onze invloed in Brussel te gebruiken.

Consensus bestaat over het stellen van importeisen aan niet duurzaam geproduceerde producten.

Dilemma 6

Algemene regels of rekening houden met iedereen

Op dit dilemma zijn 62 inhoudelijke reacties binnengekomen. Hiervan waren de meeste (37) reacties kort (1 t/m 3 regels), 23 gemiddeld (4 t/m 10 regels) en twee uitgebreid.

Ongeveer 85% van de mensen die een reactie hebben gegeven, heeft een duidelijk standpunt bij dit dilemma.

In het gros van de reacties (38 personen) werd een voorkeur voor eenvoudige, heldere regelgeving uitgesproken. Een groot aantal reacties benadrukte dat de voordelen veel groter waren dan de nadelen en wees op het belang van doelregelgeving en handhaving (inclusief toezien op oneigenlijk gebruik). Een aantal reacties plaatste een kanttekening bij de stelling dat dergelijke regelgeving duurder uit zou pakken voor een deel van de boeren.

Elf personen spraken een voorkeur uit voor gedifferentieerde regelgeving. De meeste reacties benadrukten dat een dergelijke regelgeving differentiatie en innovatie bevordert. Een enkele keer werd opgemerkt dat administratieve rompslomp nu eenmaal bij bedrijfsvoering hoort en dat als bij het opstellen van regelgeving wordt nagegaan welke informatie boeren kunnen gebruiken, dit niet als lastendruk zal worden ervaren.

Vier reacties spraken zich uit voor een gulden middenweg met duidelijke algemene regels waarbij zoveel mogelijk rekening gehouden wordt met individuele gevallen. Eén persoon was voorstander van simpele regels voor zaken die 'bestraffend' moeten worden geregeld aangevuld door stimulerende regelgeving met bewijslast bij de aanvrager.

Van negen reacties was niet duidelijk wat voor standpunt werd ingenomen.

Dilemma 7

De noodzaak van vertrouwen versus het gebrek aan vertrouwen

Op dit dilemma zijn 76 inhoudelijke reacties binnengekomen: negentien waren kort (1 t/m 3 regels), 39 gemiddeld (4 t/m 10 regels) en achttien uitgebreid.

Bijna iedereen is van mening dat vertrouwen noodzakelijk is. Slechts enkele personen zien dat anders: van 'niemand is te vertrouwen' tot het ontkennen van de noodzaak.

De overgrote meerderheid van reacties die erkennen dat vertrouwen noodzakelijk is en erkennen dat er nu geen sprake is van een optimale situatie geven uiteenlopende methoden om het vertrouwen te herstellen. Grofweg zijn de volgende hoofdthema's te herkennen die volgens de respondenten helpen om het geschonden vertrouwen te herstellen:

- **Communicatie.** In de vorm van dialoog of voorlichting. De betrokkenen zouden met elkaar in direct gesprek moeten komen of er zou eerlijke voorlichting moeten komen voor consumenten.
- **Controle.** Het handhaven van bestaande wetten, met bijbehorende sancties, het verwijderen van 'rotte appels' en alles door voldoende deskundige controleurs, die zowel de regels als de boeren begrijpen.
- **Regelgeving.** De huidige regelgeving is te gecompliceerd en de gehanteerde normen liggen te laag (of juist te hoog al naar gelang de oorsprong van de respondent). Er zijn eerlijke regels nodig, die dan ook streng nageleefd moeten worden (geborgd door de overheid).

- **Openheid en eerlijkheid** scoren ook veel. Openheid en eerlijkheid worden genoemd ten aanzien van het productieproces en de manier van werken. Ook zou openheid over de controleresultaten goed zijn. Hervorming van het Productschap (uitbreiden met consumenten en maatschappelijke organisaties) wordt genoemd.
- **Transparantie** ligt in het verlengde van openheid en eerlijkheid: etikettering, logo's en het productieproces.
- **Kwaliteitssystemen** via sterke ketens; het benoemen van ketenregisseurs (zoals bijvoorbeeld ook in Denemarken gebeurd is).
- **'Leven' centraal** stellen in plaats van economische aspecten. Te denken valt aan dierenwelzijn hoog op de agenda plaatsen en levend transport van dieren verbieden.
- **Burgers serieus** nemen door de sector.

Twee spreekwoorden zijn kenmerkend voor de reacties: 'Zoals de waard is, vertrouwt hij zijn gasten' en 'Wie goed doet, goed ontmoet'.

12 Schriftelijke reacties

Studenten van 'Van Hall Instituut' (Bruining, Wijma, Tichelaar, Anema, Jensma), e-mail: 5/11/2003

Geïnteresseerd in kloof tussen boer en burger. Wensen bij Nationale dialoog aanwezig te zijn.

Annelies Karman, e-mail 01/11/2003

Oplossing moet komen van consumenten, die vaak niet nadenken. Overheid zou regels moeten stellen of een foto van de leefsituatie van het dier plaatsen.

Jjhfort (Fortuin), e-mail 20/10/2003

Dilemma 5: In Denemarken zijn er (volgens St. Wakker Dier) veel meer bedrijven met scharrelkippen dan in Nederland. Dan moet het hier ook kunnen.

Teuni Kuiper- van den Bos, 30/10/2003/5313, 24/10/2003/3396, 2003/8153

GMO's in planten brengen, via diervoeder, ziekmakende effecten in de keten die de mensheid in snel tempo kunnen degenereren. Ook gaat de bodemvruchtbaarheid in snel tempo achteruit. Gaat uit van de theorie van Sheldrake. Introductie van GMO's is een bedreiging van het voortbestaan van de mensheid als moderne soort.

M. v/d Oever, varkenshouder, 25/9/2003/4826

Reactie aan de hand van de dilemma's:

Dilemma 1: Kan de samenleving wel een juist oordeel vellen over de huidige veehouderij? Sector zal transparanter moeten worden, want het is wel belangrijk dat de productiemethoden maatschappelijk gedragen worden.

Dilemma 2: Over dierziektebestrijding bestaan internationale (EU) afspraken. Prijs van de dieren is de laatste 40 jaar niet gestegen.

Dilemma 3: Verschillende vormen moeten naast elkaar kunnen bestaan, mits er verplicht geënt kan worden. Zorg over huisvarkens (hangbuikzwijnen), die waarschijnlijk niet gecontroleerd worden.

Dilemma 4: Varkensrechten moeten niet verdwijnen, deze zouden zelfs in de hele EU ingevoerd moeten worden. Stoppende boeren kunnen hun rechten nog ten gelde maken.

Dilemma 5: Zou liever zien dat Nederland in het peloton zou blijven, omdat Frankrijk en Duitsland protectionistisch zijn. Hierdoor is het niet mogelijk om te laten zien dat jouw producten beter zijn dan de andere.

Dilemma 7: De schokkende beelden op de televisie hebben veel kapotgemaakt. Sector zal het heel lang heel goed moeten doen op welzijnsgebied en in mindere mate milieutechnisch.

J.Th. van Sleuwen, agrariër, 25/9 2003/4827

Reactie aan de hand van de dilemma's:

Dilemma 1: Bedrijfsbelang is belangrijker, immers als dat goed gaat is er meer begrip voor het maatschappelijk belang. Sector doet veel aan uitleggen. Er is teveel rompslomp en papier in de land- en tuinbouw, waardoor bedrijven failliet gaan.

Dilemma 2: Land- en tuinbouw kan de kosten niet doorberekenen.

Dilemma 3: De ondernemer moet zelf bepalen of de dieren binnen of buiten lopen, politiek en burgers mogen hier niet in meebepalen.

Dilemma 4: Laat de vrije markt zijn gang gaan, maar dan wel met minder regelgeving.

Dilemma 5: Dierenvervoer moet goed en op internationaal niveau (bijvoorbeeld EU) geregeld worden. Groepshuisvesting van zeugen levert veel meer agressie bij de dieren op, is niet goed voor het welzijn.

Dilemma 6 en 7: Er moet rekening gehouden worden met iedereen, maar het moet wel werkbaar blijven. Dan blijft het vertrouwen ook voldoende aanwezig.

Wil graag mee discussiëren en vindt het een goed initiatief van de minister.

L.H.M. Heerts, individueel, 19/9/2003/4756

Dilemma 2: Samenleving moet betalen voor de sanering van de sector. NH3 beleid is oneerlijk: melkveehouder mag wel en intensieve veehouder mag geen NH3 uitstoten bij kwetsbaar natuurgebied. Oneerlijk!

R. Oudejans-Stam, individueel, 15/9/2003/4707

Dilemma 3: Een land wat zijn dieren als prullen behandelt is geen goed rentmeester. Buiten dus.

Marlies Pijl, individueel, 14/10/2003/5034

Reactie aan de hand van de dilemma's:

Dilemma 1: Maatschappelijk belang voorop, in overleg met het bedrijfsbelang.

Dilemma 2: Ook biologische bedrijven hebben recht op (veel) subsidie.

Dilemma 3: Vrije uitloop van dieren verhoogt weerstand.

Dilemma 4: Duurzame productie zal meer gesubsidieerd moeten worden. De intensieve houderij wordt nu veel meer gesubsidieerd dan de duurzame, vandaar het te grote prijsverschil.

Dilemma 5: Middels subsidies aantrekkelijk maken voor duurzame productie om in Nederland te blijven.

Dilemma 6: Regelgeving moet simpeler, maar mazen in de wet moeten ook gedicht.

Dilemma 7: Er gebeurt zoveel achter de schermen waar de 'gewone burger' geen weet van heeft: open kaart spelen, te beginnen met de regeringspartijen.

Wim Heusinkveld, individueel (www.varken.net), 14/10/2003/5033

Reactieformulier n.a.v. regionaaldebat:

- Kritische massa aan varkens (12 miljoen) mag niet verdere krimpen om concurrerend te blijven.
- Er is respect voor elkaar, het dier, milieu en de varkenshouder nodig. Ook hand in eigen boezem (te weinig communicatie tussen sector en consument / samenleving).

Titus Brandsma College, individuele reacties van leerlingen brugklas VWO n.a.v. gastles Wakker Dier (gegeven door Jan Marijnissen) 10/10/2003

Er zijn 52 reacties binnengekomen naar aanleiding van deze gastles. Genoemde argumenten:

- Bio-industrie in Nederland moet verdwijnen.
- Mensen moeten meer over hebben voor dieren, door bijvoorbeeld biologisch vlees te gaan kopen.
- Consumenten moeten verplicht worden om scharrel te kopen.
- Dieren hebben recht op een betere toekomst dan nu.
- Er moeten minder dieren gehouden worden, dan is er meer ruimte per dier mogelijk.
- Maak gangbare producten duurder of biologische goedkoper. Prijsverschil is te groot. Wil meer betalen voor duurzamer product. Ook: prijzen duurzaam geproduceerde producten moeten omlaag.
- Minder exporteren, zodat er in Nederland minder dieren nodig zijn en beter behandeld kunnen worden.
- Mensen behandel je ook niet zo! Betere behandeling van dieren. Dieren zijn ook levende wezens.
- Mensen blijven wel boven een dier staan.
- Veranderingen duren te lang (afschaffing legbatterij sneller!).

- Subsidie voor boeren zodat zij huisvesting kunnen verbeteren. Boeren moeten wel geld krijgen om zich aan te passen.
- Dieren moeten kunnen scharrelen in betere huisvesting. Varkens moeten vrij rondlopen. Tegen opsluiten van dieren. Dieren moeten met meer ruimte (biologisch) opgefokt worden. Meer bedrijven biologisch.
- Het lijkt wel of de regering iets tegen boeren heeft.
- Boeren kunnen er niets aan doen, de mensen van de winkel maken de winst. Het draait teveel om geld. Geef de boeren tijd om in te spelen op de nieuwe wensen.
- Transport: aparte vrachtwagens met meer ruimte nodig.
- Overweegt vegetarisch te gaan eten (maar houdt teveel van vlees).
- Regering moet (snel) maatregelen nemen tegen bio-industrie. Maatregelen die nu genomen zijn zijn niet voldoende.
- Meer reclame voor biologische producten.
- Dieren in kleine hokken betekent een afname van hun weerstand en een grotere kans op ziektes en dus hogere kosten.
- Een limiet aan het aantal te fokken dieren.

Twan van den Einden, individueel 10/10/2003/5002

Stuurde een brief aan het CDA-bureau aan dhr Balkenende. Stuurde deze brief ook aan LNV. Een samenvatting:

- Eist maatschappelijk verantwoordelijk gedrag van alle schakels in de keten, niet alleen van de producent.
- Zorg middels verplichte regels voor voedsel in de schappen dat aan alle in Nederland geldende regels voldoet.
- Verplicht de retail om van elk product in het schap het land van herkomst aan te geven.

Aansluitend zijn visie op de dilemma's:

Dilemma 1: In Nederland in eerste instantie het bedrijfsbelang nastreven, en in internationaal perspectief aandacht geven aan het maatschappelijk belang. Eerst een goed economisch inkomen, en dan kijken wat je verder kunt regelen.

Dilemma 2: De samenleving moet de gehele kosten voor zijn rekening nemen. Wie bepaalt, betaalt. Eigenlijk eist de samenleving niet zoveel, dit wordt ons wijsgemaakt door dierenbescherming, milieugroeperingen en natuurbeschermers enzovoorts. Zelfs ministers gaan erin geloven. Dit gaat ten koste van hardwerkende agrariërs. Ga na wat de consument werkelijk wil en laat hem daarvan het prijskaartje zien.

Dilemma 3: Gezondheid van de mens staat voorop.

Dilemma 4: De overheid moet eens duidelijk kiezen en de consequenties daarvan onder ogen zien. Eisen aan producenten moeten ook aan de schakels verderop in de keten gesteld worden. Zorg er bijvoorbeeld voor dat er welzijnsvriendelijk vlees in de schappen ligt en dat de consument het ook koopt. Eis dat retail maatschappelijk verantwoord verkoopt middels verplichte informatieverstrekking naar beide kanten.

Dilemma 5: Kies voor een werkelijk vrije markt of een afgeschermd markt waarbij je voorop kunt lopen. Anders is het een sanering van de Nederlandse landbouw.

Dilemma 6: Houd het simpel, dan blijven de kosten laag. Keten moet zichzelf gaan controleren. Bij (incidentele) overtredingen moeten de boetes ontzettend hoog zijn (en kunnen dan direct door de overheid worden opgelegd).

Dilemma 7: Toepassen wat bij dilemma 4 en 6 beschreven wordt en het wantrouwen verdwijnt zeer snel.

Gerrit de Zwaan, individueel 10/10/2003/5000

Reactie op dilemma's:

Dilemma 1: Gebruik preventieve enting, dit is passend in huidige samenleving.

Dilemma 2: Macht NGO's inperken, wetenschap wetenschappelijk laten werken en overheid moet rustig blijven, dan is de vraag vanzelf beantwoord.

Dilemma 3: Een eerlijke markt zal zich vanzelf zetten. Meerdere systemen naast elkaar is mogelijk.

Dilemma 4: Het is een illusie om over deze vraag na te denken.

Dilemma 5: Ondenkbaar om nationale eisen te stellen, sterker, we zullen arbeidsvoorwaarden ook internationaal gelijk moeten schakelen.

Dilemma 6: Regels zo beperkt mogelijk houden, onzin afschaffen.

Dilemma 7: Laat NGO's (5^e colonne) zich overal buiten houden en het vertrouwen komt vanzelf.

M.N.A. van der Voort, individueel, 10/10/2003/4999

- Een stabiele voedselvoorziening is van belang voor het in stand houden van de maatschappij. Pleit voor een (per lidstaat door te vertalen) quoteringssysteem in de EU.
- Grote productie-eenheden waarbij alleen producten verplaatst te hoeven worden voldoen het best aan de eisen van voedselveiligheid. Productie van voedsel moet volledig afgeschermd zijn de buitenwereld. Geeft ook hobbydierhouders ruimte.
- Extra eisen die de maatschappij aan de productie stelt, zoals dierenwelzijn, moeten door de maatschappij betaald worden.
- Mens heeft altijd dieren gegeten, deze producten zijn essentieel voor de mens. Afscherming van de productie is goed, want er is een betere controle mogelijk en hobbydieren kunnen gemakkelijker gehouden worden (mens en dier kunnen hierdoor meer samenleven).
- Ook vissen kunnen in grote bedrijven gekweekt worden (net zoals nu met zalm) en worden met plantaardig voedsel opgekweekt, zodat we de zee in zijn natuurlijke staat kunnen laten.

L. Lamers, consument en adviseur Groene Ruimte, lid streekcommissie West-Achterhoek en Liemers, 20/10/2003/5122

- Wenst krimp van intensieve veehouderij naar grondgebondenheid op bedrijfs- of lokaal niveau.
- Stellingen zijn allemaal end of pipe benaderingen met centrale gedachte: geen krimp veestapel.
- Reageert op dilemma 6: Er zijn simpele, strakke en effectieve mestregels nodig.
- Mestrechten niet afschaffen en mestverwerking is geen oplossing (want mineralenoverschot blijft).

A.H.T. Hooch Antink, individueel 20/10/2003/5098

Reageert op de dilemma's:

Dilemma 1: Maatschappelijk belang is al bepalend, zie bestrijding dierziekten.

Dilemma 2: Laatste jaren teveel regels afgevuurd door de overheid op de intensieve veehouderij. Werken elkaar ook tegen en drijven kosten op die niet terug te verdienen zijn.

Dilemma 3: Het verschil tussen gangbare en biologische landbouw is verkleind. Beide systemen moeten naast elkaar kunnen blijven bestaan.

Dilemma 4: Wie bepaalt, betaalt.

Dilemma 5: Nationale eisen alleen bij financiële compensatie.

Dilemma 6: Regels moeten eenvoudiger.

Dilemma 7: Overheid wordt gezien als grootste bedrijfsrisico. Rust op regelgevingsgebied nodig, inclusief praktisch uitvoerbare regels. Boeren sterven uit in Nederland.

Landbouw heeft een flinke bijdrage geleverd aan de welvaart in Nederland.

Henk van Dijk, individueel, veehouder, gemengd bedrijf 20/10/2003/5114

- Intensieve veehouderij moet in Nederland blijven (economie, werkgelegenheid, transportsector). Enige krimp is nodig, is gunstig voor de blijvers. Verplaatsing levert per saldo milieuverlies op.
- Regels voor milieu en dierenwelzijn zijn aan de top gemaakt. Doelstelling is goed, maar maakt concurrentie met het buitenland onmogelijk.
- Pleit voor een nieuwe opkoopregeling (want: gunstig voor de blijvers) en een uitbreidingsstop voor de intensieve veehouderij. Dierrechten moeten verhandelbaar blijven met een kortingspercentage (van 20%). Ook mestbeleid was goed, maar angst wat nu gebeurt, na afkeuring MINAS.

- Aanpak bij dierziekteuitbraken is goed, met een betere planning kunnen de kosten omlaag. Laat bedrijfsleven een belangrijkere rol spelen in de uitvoering. Regels zijn nu wel te streng voor gemengde bedrijven waarvoor ook geen compensatie is.
- Biologisch wordt overdreven; dierenwelzijn kan ook in de stal en buiten levert meer ziektekiemen op.
- Nieuwe Europese regels ten aanzien van veevervoer zijn te streng.
- 'We moeten onze ogen niet sluiten voor de problematiek, maar de regels moeten redelijk en leefbaar blijven, dan kunnen wij weer aan de toekomst denken.'

G+A van Hoef-Drost, individueel, 20/10/2003/5101

Reageert op de dilemma's:

Dilemma 1: Zorg voor een evenwicht waarin iedereen zich kan vinden.

Dilemma 2: De consument zou de reële prijs voor de producten moeten betalen. Ook hier: evenwicht, samen oplossen.

Dilemma 3: Dieren moeten natuurgetrouw gehouden worden. Pas op voor gezondheidsproblemen.

Dilemma 4: Laat geen bedrijven onnodig vallen, maar ga uit van een vrije markt.

Dilemma 5: Sluit nationale eisen aan bij de praktijk, zodat deze uitvoerbaar zijn. Ook internationaal investeren in verhoging van de eisen.

Dilemma 6: Er moet meer rekening gehouden worden met de producten (op allerlei gebied). Bijvoorbeeld controles harmoniseren.

Dilemma 7: Stop onderling wantrouwen. Blijf met elkaar in debat, zoek het opbouwende voor de sector. Boerenbelang is landsbelang en zal voor de economie opbouwend werken. Verlies de kwaliteit van de sector niet uit het vizier.

Varkensopfokbedrijf C-status, naam onbekend 21/10/2003/5135

Huidige regels (maximaal aantal afzetbedrijven voor opfokbedrijven) zijn onzinnig.

Voorzitter St. Milieugroep Roermond, naam onbekend, 20/10/2003/5119

Herkent het belang van de dilemma's niet. Wel relevante punten:

- voedselveiligheid;
- landschappelijke inpassing lelijke gebouwen;
- wijze van huisvesting.

Pluimveehouder, naam onbekend, 20/10/2003/5121

- Producent is verantwoordelijk voor afzet van vlees én mest.
- Maatschappij moet bereid zijn om de meerprijs te betalen.
- Maak in winkelschappen het Nederlands product herkenbaar.
- Buitenlandse producten dienen aan dezelfde eisen te voldoen als de Nederlandse.

Secretaris NOP, pluimveehouder en akkerbouwer, naam onbekend

20/10/2003/5120

- Consument moet gedwongen worden om in Nederland geproduceerd vlees te eten, geen import van goedkoop ongecontroleerd vlees.
- Laat 'tekort' gebieden niet de dupe worden van 'overschotgebieden'.
- Administratie vereenvoudigen (met name gericht op mest). Gebruik MAO als basis (producent verantwoordelijk voor afzet mest).

Vrijwilliger St. Wakker Dier en consument, naam onbekend 20/10/2003/5113

- Intensieve landbouw is een doodlopende weg.
- Er is sprake van omgang met levende wezens, hetgeen onvoldoende gerealiseerd wordt.
- Stop de dierenholocaust!

J. Aarts, individueel 21/10/2003/5137

Reactie aan de hand van dilemma's:

Dilemma 1: Beide, innovatie is belangrijk, waardoor de slinger licht naar bedrijfsbelang neigt.

Dilemma 2: De overheid moet zorgen dat er op een verantwoordelijke manier geproduceerd wordt, de consument is immers niet bereid meer te betalen. Voor consumenten die wel bereid zijn meer te betalen kan apart geproduceerd worden. IKB maakt dat Nederlandse producten veiliger zijn dan buitenlandse en daardoor zullen deze laatste geweerd moeten worden.

Dilemma 3: Dieren in de stal. In verband met ziekten, milieu en welzijn.

Dilemma 4: Geen al te groot ingrijpen door de overheid. Marges eerlijker verdelen.

Dilemma 5: Nederland moet in de pas lopen met Europa. Wel binnen Europa werken aan ophoging van de eisen.

Dilemma 6: Regels moeten logisch en uitvoerbaar zijn. Controle moet streng zijn.

Dilemma 7: Consumenten hebben voldoende vertrouwen in de producten van de Intensieve veehouderij. Onzichtbare machten (grootwinkelbedrijven, banken en grondexploitatiebedrijven) willen landbouw in een kwaad daglicht stellen voor eigen gewin. Is ervan overtuigd op kostprijs en kwaliteit te kunnen blijven concurreren mits er een eerlijke kans is.

Van Harm de Vries, 03/10/2003/4916

Algemene analyse:

- Technische ontwikkelingen zijn leidend in het productieproces en hebben voorrang boven morele vragen.
- Overheden (of groepen van overheden) willen voedselzekerheid garanderen.
- Overschotten dragen bij aan honger en armoede in de wereld. Productiebeperking moet bereikt worden door productievoorwaarden.
- Sector zal dit accepteren als er goede perspectieven op inkomens tegenovergesteld worden.
- Boeren hebben een roeping.

Verder reactie aan de hand van de dilemma's:

Dilemma 1: Als bedrijven goed draaien is dit in het belang van de maatschappij.

Dilemma 2: Van een kale kip kun je geen veren plukken.

Dilemma 3: Schaalvergroting (en intensivering) zal leiden tot meer mensen met kleine bedrijfjes. Moeten naast elkaar kunnen bestaan.

Dilemma 4: Overheden zullen altijd controle op voedselproductie willen houden.

Dilemma 5: Alleen in Europees verband, inclusief importrestricties. Voorkeur voor lokale productie.

Dilemma 6: Gebruik boerenstand bij het opstellen van regels (die ook een goed inkomen moeten garanderen). Bedenk: 'kan ik ervoor zorgen dat iedere boer 1/7e van het ambtenarenloon er bij kan krijgen?', in plaats van op elke zeven boeren één ambtenaar.

Dilemma 7: Voedselproductie moet dicht bij de consumenten gebracht worden.

Jan van Dijk, pluimveehouder, 03/10/2003/4918, 2003/4988, 2003/7323

- Het vak van pluimveehouder omvat zaken als marktgericht produceren, welzijn, milieu en voedselveiligheid. Wie formuleert deze wensen?
- Producent komt in de knoop door alle (onverenigbare) wensen, zonder er een financiële compensatie voor te ontvangen.
- De consument beseft dat welzijn en milieu niet hand in hand gaan en dat batterijeieren minder risico geven voor de volksgezondheid. Er is geen ruimte voor alternatieve productiewijzen wanneer we de totale wereldbevolking willen voeden.
- Maatschappelijke organisaties verkondigen niet de mening van de gemiddelde consument!

Y. Tighelaar-Poelstra, intensieve varkenshoudster, 09/10/2003/4990, 2003/7243

- Wil geen debat, maar rust. Hoopt (met opvolgers) op betere tijden.
- Wenst een individuele uitnodiging voor het debat en verwijt dat er alleen een uitnodiging is gegaan naar dierenbeschermers, activisten, consumenten en grootgrutters.
- Voelt dat de minister niet achter de boeren staat, maar dat de natuur (wildernis) hem te pakken heeft gekregen.

- Wil dat er beter nagedacht wordt waarom de intensieve veehouderij niet beter en duidelijker is benaderd om aan deze debatten mee te doen.

Heijnen-Lauwewrijsse, 2/10/2003/4905

Reactie aan de hand van de dilemma's:

Dilemma 1: Beide, gezien de productieveiligheid van de gehele samenleving.

Dilemma 2: Naar de bedrijven, dan middels Europese maatstaven gaan dragen.

Dilemma 3: In de stal: dierziekten maken minder kans op verspreiding.

Dilemma 4: Er kan niet meer geproduceerd worden in Nederland (overheidsingrijpen).

Dilemma 5: Internationaal dezelfde normen.

Dilemma 6: Duidelijke en consistente regels stellen. Mestboekhouding handhaven, maar grondloze bedrijven vrijstellen. Quotering vasthouden, voorkomt overproductie en verstening buitengebied. Ruimte voor ruimte in stand houden.

Dilemma 7: Regelgeving niet steeds wijzigen, is de belangrijkste oorzaak van het wantrouwen.

Voorstel: 1500 m2 afbraak van stallen levert een woning op. Kost overheid geen geld en lost overproductie op.

Hessel Bouma, ondernemer in de pluimveehouderij, 03/10/2003/4917

- Bij de recente uitbraken van dierziekten is de voedselveiligheid niet in gevaar geweest.
- Voor het welzijn van dieren is een overdekte stal veel beter, omdat zij dan in een gecontroleerde omgeving scharrelen. Dierenartsen verdienen veel aan buitenlopende kippen.
- Het lijkt erop dat de Consumentenbond de intensieve veehouderij alleen maar tegenwerkt.
- Salmonella in Nederland is grotendeels aangepakt (of kan gebeuren middels melkzuurontsmetting, is verboden). Consumentenbond heeft een eigen agenda (promoot biologische houderij).
- Dierziekten overkomen je, heb je geen verweer tegen. Wet van Murphy sloeg toe (dierziekte, faillissement afnemer en bliksemingslag in stal).
Voor de toekomst moeten een ons verstand en een pond geluk samengaan.

G.J. Wessels, 03/10/2003/4919

Analyse huidige stand van zaken:

- Schuld voor de malaise ligt voor een groot deel bij overheid en landbouworganisaties.
- Overheid laat boeren concurreren met landen met lagere kostprijs en lage kwaliteitseisen.
- De boer ontvangt steeds minder.

Verdere reactie aan de hand van de dilemma's:

Dilemma 1 en 2: Het kan niet zo zijn dat de belangen van onze zich bijna kapot werkende boerengezinnen opgeofferd mogen worden aan het zogenaamde maatschappelijke belang. Er dient gezorgd te worden dat de veehouders er niet op achteruit gaan, maar juist vooruit gaan, want zij hebben al genoeg geleden. Overheid moet zich matigen in haar tarieven, ook anderen moeten een veer laten (lagere salarissen voor betrokken ambtenaren bv).

Dilemma 3: Consument wil milieuvriendelijk geproduceerde producten niet kopen, kortom: doodlopende weg.

Dilemma 4: Een boer is ook een mens en heeft recht op een rechtvaardige beloning (evt. rol van de overheid als het niet uit de markt kan komen).

Dilemma 5: Level playing field in Europa. Uitwassen wel landelijk bestrijden.

Dilemma 6: Algemeen: eenvoudige, niet overdreven regels.

Dilemma 7: Overheid moet goede wil tonen om nu eens werkelijk iets te doen aan de uitbuiting van onze boerenstand. Macht van grote concerns moet ingeperkt worden en tarieven van overheidsinstanties moeten omlaag. Wij (boeren) willen serieus genomen worden.

Overheid moet een rechtvaardige maatschappij nastreven en niet één waarbij het recht van de sterkste geldt.

B. Korevaar, 1610/2003/5076

Reactie op dilemma's:

Dilemma 1: Politiek moet duidelijk richting geven.

Dilemma 2: Maatschappij moet groot deel van de kosten dragen.

Dilemma 3: Dieren indien mogelijk buiten.

Dilemma 4: Overheid moet actief zijn in de markt, anders alleen multinationals.

Dilemma 5: In Europa overal dezelfde regels.

Dilemma 6: Rekening houden met zoveel mogelijk mensen, zonder dat de zwakken allemaal moeten afhaken.

Dilemma 7: Nu hebben ondernemers weinig vertrouwen in de overheid door de grote hoeveelheid maatregelen.

P. Baars, 1610/2003/5075

- In Nederland zijn geen kwaliteitsproducten, de consument moet kunnen kiezen met een eigen verantwoordelijkheid op een open wereldmarkt.
- Er zijn teveel regels, waardoor regels elkaar gaan tegenwerken. Hierdoor krijgen we geen kwaliteitsproduct. Door deze veelheid aan regels ligt de verantwoordelijkheid niet meer bij producent, keten en consument.
- Normen stoppen creativiteit en inventiviteit en verantwoordelijkheid om een beter product te maken.
- Hoe kun je de verschillen in productiewijze in een open wereldmarkt verrekenen bij de consument?
- Momenteel is er een export van slechte productiewijzen, terwijl de producten wel geïmporteerd worden.

F. Verbaarschot, pluimveehouder 1610/2003/5081

- Aan voedselveiligheid mag nooit getornd worden. Strenge sancties van overtreders nodig.
- Duidelijke keuzereferenties ten aanzien van milieu en dierenwelzijn voor consument, ook voor buitenlandse producten.
- Wat consument dan koopt is bepalend.
- Overheid controleert en legt (evt zware) sancties op en grijpt in bij sectorale calamiteiten.
- Vertrouwen volgt als deze bovenstaande punten doorgevoerd worden.

J.A. Kluin Sr., 1610/2003/5078

Algemene opmerkingen:

- Ambtenaren presteren niets, is wel blij met de Minister.
- Zorg over het verdwijnen van boeren en hoe er met dieren wordt omgegaan.
- Wil wel minder dieren houden in Nederland, maar wel meer voedsel produceren.
- Laat de boerenbevolking met rust zodat ze kunnen leven zoals het behoort. Mensen die je het meest hoort hebben er vaak het minst verstand van.
- Houd kleinere bedrijven in stand, eventueel met aanvullend inkomen.

Ook reactie aan de hand van de dilemma's:

Dilemma 1: Beide, met bedrijfsbelang (met inachtneming van milieu en dierenwelzijn) voorop. Er moet meer afstemming komen van de verschillende gedachten.

Dilemma 2: Beide moeten de lusten en de lasten dragen.

Dilemma 3: Beide moet kunnen. Grote bedrijven zullen zich richten op dieren in de stal, voorkeur gaat uit (meerwaarde platteland en dierenwelzijn) naar dieren buiten.

Dilemma 4: Objectieve overheid heeft plicht toezicht te houden. Nu laat overheid zich beïnvloeden.

Dilemma 5: Men moet nationale eisen niet opdringen, maar is niet principieel afwijzend.

Dilemma 6: Rekening houden met iedereen heeft de voorkeur.

Dilemma 7: Goed voorgaan doet goed volgen.

Mts. Appeldoorn veehouder, 1610/2003/5077

De manier van formuleren van dilemma's wijst in een bepaalde richting 'er moet een einde komen aan de veehouderij'.

Verdere reactie aan de hand van dilemma's:

Dilemma 1: Beiden, vanwege de historische investeringen in de bedrijfsmatige veehouderij moet het belang van de bedrijfsmatige veehouderij meegewogen worden.

Dilemma 2: Wie bepaalt, betaalt. De organisatie van de dierziektebestrijding is rampzalig, waardoor de sector een zeer hoge rekening gepresenteerd kreeg.

Dilemma 3: Dieren moeten (uit de ogen van veehouder en consument) zo gezond mogelijk gehouden worden, de keuze wordt dan 'binnen'.

Dilemma 4: Overheidsingrijpen is marktverstoring en kostbaar.

Dilemma 5: Nationale eisen stellen is de dood in de pot. Productie zal daar plaats gaan vinden waar de minst strenge regels zijn.

Dilemma 6: Brusselse regelgeving moet in grote lijnen uitgezet worden zonder aanvullende regels van de Nederlandse overheid.

Dilemma 7: Veehouderij zou meer aan voorlichting moeten doen. Vertrouwen krijg je en is niet te koop.

D. Putman, studente diergeneeskunde, werkt tijdelijk bij Louis Bolk Instituut, 16/10/2003/5067

Reactie in de vorm van essay.

- Gezonde dieren mag je niet ruimen. Dieren zijn meer dan objecten waaraan je geld verdient.
- Tijdens MKZ-crisis is er in sommige gevallen niet op verantwoorde wijze omgesprongen met de uitvoering van regelgeving. Er moet in alle situaties nagegaan worden of regelgeving zinvol is of niet.
- Er moet onderzoek komen naar alternatieve manieren om dierziekte-uitbraken te kunnen voorkomen. Biolitan en Borax lijken veelbelovende immuunverhogende geneesmiddelen.
- Ringvaccinatie rond de besmettingshaard moet mogelijk zijn bij de uitbraak van dierziekten.
- Markt voor duurzame producten is momenteel te klein en mag niet stagneren in een teruggaande economie. Overheid moet deze markt blijvend stimuleren, dit doel rechtvaardigt ingrijpen van de overheid in deze markt. Overheid dient bedrijven te stimuleren richting duurzame productie, is natuurlijk niet van consumenten te verwachten.
- Overheid moet eisen stellen aan de productie om een goede verduurzamingslag te maken. Putman werkt deze voor de rundveehouderij uit. (Vaccinatiebeleid ter discussie, weidegang garanderen, verbod op standaard keizersnede, verbod op export van levend vee).
- Er dient interactie te komen tussen veehouders, consumenten en overheid om negatieve beelden te doorbreken. Ook dienen toonaangevende bedrijven aangesproken te worden om het belang van duurzaamheid te gaan dienen.

M. en M. Driessen-Colbers, pluimveehouder 16/10/2003/5080

Reactie op de dilemma's:

Dilemma 1: Bedrijfsbelang staat voorop, mits verantwoord vormgegeven. Burgers zouden geen boerderijdieren moeten houden.

Dilemma 2: Evenwicht is nodig, iedereen moet meebetalen, maar wel verhoudingsgewijs en op een eerlijke manier. Nu worden kleine pluimveehouders vaak gediscrimineerd door huidige heffingen en controlekosten.

Dilemma 3: Dieren binnen houden in verband met dierziekten, wel goede huisvesting.

Dilemma 4: Vrije markt met level playing field is goed. Consumenten zijn vaak niet op de hoogte hoe het elders in de wereld gaat.

Dilemma 5: Level playing field in Europa. Weigeren van producten die niet aan Europese eisen voldoen.

Dilemma 6: Dezelfde regels voor iedereen werkt in het nadeel van kleine boeren.

Dilemma 7: Als consumenten meer van de productie afweten komt het vertrouwen vanzelf.

B. Vogelesang, Dierenbescherming Rotterdam en burger, 1610/2003/5074

Overheid dient regels te stellen, want slechts een klein deel van de consumenten is bereid meer te betalen voor diervriendelijk vlees. Indien nodig ook grenzen sluiten.

Verbeek's Broederij BV, 21/10/2003/5141

Reageert aan de hand van dilemma's:

Dilemma 1: Er moet een maatschappelijk verantwoord kader zijn waarbinnen de veehouderij duurzaam opereert.

Dilemma 2: Bedrijven kunnen deze kosten doorberekenen, de vraag is wanneer en hoe de samenleving betaalt.

Dilemma 3: Laat de markt zijn werk maar doen. De voorkeur gaat uit naar het binnen houden van pluimvee, omdat de risico's van 'Pluimvee Nederland' zoveel mogelijk beperkt kunnen worden.

Dilemma 4: Overheidsingrijpen waarbij de internationale marktpositie niet mag verminderen.

Dilemma 5: Concurrentiepositie moet hierbij centraal staan, hetgeen niet wil zeggen dat er geen duurzame productie kan zijn, mits er voldoende markt voor is.

Dilemma 6: Algemene grove regels hebben de voorkeur, waarbinnen ondernemerschap tot zijn recht kan komen. Overheid moet kaders stellen.

Dilemma 7: De echt geïnteresseerden weten hoe het zit, al zijn er altijd krachten die het vertrouwen willen breken. Dierenbescherming is welkom om een spiegel voor te houden, organisaties die crises aangrijpen om veehouderij zwart te maken zijn niet welkom. Agrarische sector doet al veel om de band met de maatschappij aan te halen.

Grinwis organisatieadvies b.v.

Eén van de mensen die met de minister meedenkt en verschillende debatten meegemaakt heeft.

- Constateert momenteel onvoldoende afstand tot het onderwerp door betrokkenen.
- Heeft angst dat deelnemers aan de debatten na het debat weer terugtrekken op eigen mentale territorium.
- Partijen hebben allemaal hun eigen gelijk, thema's als gezondheid, respect, welzijn en vertrouwen worden uit onwil niet verkend.
- Alle deelnemende partijen houden huidige status quo in stand, degenen die iets willen zijn 'historisch gekneveld'.
- Ga sturen op inhoud (het vak veehouderij), de vorm (verschillende verantwoordelijkheden), en de relatie (samenwerking en verbinding). Sector zit vast op inhoud en vorm.
- Focus jezelf op wat wel werkt in plaats van je te richten op knelpunten of problemen. Trek daarna verbeeldend op.
- In het doen ligt de mogelijkheid van het leren en het verjongen van het gedachtegoed. Alleen in de verbinding liggen de kansen, niet in de scheiding.
- Wie kiest is vrij. Wie keuzevrijheid ervaart komt in zijn energie te zitten.
- Gebruik de leerstoel 'vooroordelkunde' aan de KUN om iets te halen in het verstikkende imago van de sector.
- Dertig jaar geleden was een haring even duur als een ei.

VOF Schotman, agrariër, 24/10/2003/5224

Reactie aan de hand van dilemma's:

Dilemma 1: Houd te importeren dieren (waaronder ook vogels) eerst in quarantaine.

Als dit goed geregeld is kunnen bedrijfsbelangen gedeeltelijk ingeleverd worden voor maatschappelijke belangen.

Dilemma 2: Het rendement van de intensieve veehouderij is te laag om deze kosten zelf te dragen.

Dilemma 3: In de stal, dan kan klimaat en gezondheid van dieren veel beter in de hand gehouden worden.

Dilemma 4: Meer marketingrijpen vraagt meer garanties van de overheid ten aanzien van opbrengstprijzen.

Dilemma 5: Geen nationale eisen in verband met consumentiekracht.

Dilemma 6: Minder regels voor een boer. Overheid moet alleen ingrijpen bij excessen. Op milieugebied zijn de regels doorgeschoten.

Dilemma 7: Boeren worden ernstig benadeeld door machtsmisbruik van inkooporganisaties en zich achter wetgeving verschuilende ambtenaren. Boeren willen een eerlijke prijs voor een eerlijk product. De consument heeft buiten de winkel een grote mond, in de winkel kiezen zij voor het goedkoopste.

Ida van der Meulen 24/10/2003/5220

Er is geen toekomst voor de intensieve veehouderij. Het gaat om dieren, niet om dingen.

A. M. den Hollander, directeur legpluimveebedrijf M'egg Dutchman te Grijpskerke, 24/10/2003/5324

Reactie op de 7 dilemma's:

Dilemma 1: Sector- en bedrijfsbelangen zijn maatschappelijk belangen. Zoveel mogelijk samenleving beschermen tegen negatieve gevolgen daarvan. Vaccinatie moet beperkt mogelijk zijn buiten de sector.

Dilemma 2: Minder regels en vergelijk deze sector met andere sectoren op het gebied van incorporeren van kosten. Eventueel herverdeling van kosten op basis van deze vergelijking.

Dilemma 3: Hygiëne maakt dieren buiten onverantwoord. Dierenwelzijn kan ook in de stal worden vormgegeven. Als markt vraagt om 'dieren buiten' moet dit kunnen, mits veterinair verantwoord.

Dilemma 4: Consument is de sleutel, meer kennis verzorgt een bewustere keuze. Keuzevrijheid van de consument is het grootste goed, pas als voorlichting niet bijdraagt aan het gewenste resultaat is overheidsingrijpen in de consumentenmarkt te overwegen.

Dilemma 5: Geen nationale eisen stellen, een Europees level playing field (met eventueel strengere eisen). Binnen EU strenge en uniforme contrôles. Producten uit niet-EU landen moeten aan strenge Europese eisen voldoen.

Dilemma 6: Regelgeving is nu te complex en fraudegevoelig en de doelen daarvan worden uit het oog verloren. Overheid moet algemene kaders stellen (pleit impliciet voor doelregelgeving).

Dilemma 7: Terugwinnen van vertrouwen moet hoogste prioriteit zijn. Transparantie van de sector, traceerbaarheid van producten en kwaliteitscertificering (zoals HACCP). Sector moet ook met één mond spreken. Ook moet overheid het criminele gedrag van zogenaamde maatschappelijke organisaties niet langer gedogen.

Ruimte is nodig voor de sector. Het enige nadeel daarvan is dat dit zou kunnen leiden tot schaalvergroting, maar ook deze schaalvergroting heeft een positieve kant (internationale concurrentiepositie).

Ad Olsthoorn, onderzoeker bosecologie/bosvitaliteit Alterra, (e-mail dd 03/11/2003)

Dilemma 1: Heeft probleem bij het laten vervallen van de grens tussen intensief veehouderijbedrijf en naaldbos. Geeft planologisch voordeel voor naaldbos boven gemengd of loofbos, terwijl we dit laatste juist willen stimuleren.

Drs. W.G. van de Fliert, historicus, betrokken lid van het CDA en bewoner van Amsterdam (e-mail en post 07/11/2003/8710)

Hoewel Van de Fliert werkzaam is in de sector en op die manier namens zijn organisatie deelgenomen heeft aan het debat ook een persoonlijke reactie:

- Het publieke debat wordt gedomineerd door met hamertechniek en morele druk herhaalde boodschap van actiebewegingen.
- Positie van de consument is inderdaad beslissend voor het te voeren beleid. Het is absurd om een groep hardwerkende mensen, een hele bedrijfstak die in het economisch krachtenveld bewezen heeft overleefd te kunnen blijven, om politiek morele redenen met beleid te beknotten. Verplaatsing is dan een reële optie.

- Als een bedrijfstak zelf een morele verantwoordelijkheid neemt kan het ook goed gaan: zie vleeskalversector.
- Zet in op de kwaliteit van het Nederlands ondernemerschap en vraagt ruimte voor de intensieve veehouderij om zich te kunnen ontwikkelen binnen economische kaders.
- Zegt steun toe.

M. Commandeur, onderzoekster, Reactie via de website

Heeft kritiek op het dierziektebestrijdingsbeleid (beleid is nu te facetmatig gericht), gericht op het gebrek aan goede instrumenten van de overheid. Wil graag een onderzoeksvoorstel indienen, die een nieuwe visie op diergezondheid moet opleveren.

Grote lijnen van het voorgestelde onderzoek:

- Wat gebeurt er bij het niet instellen van een vervoersverbod bij uitbraak van een dierziekte?
- Wat gebeurt er nu echt wanneer er wel een vervoersverbod gehandhaafd kan en zal worden?

Bijlage Overzicht binnengekomen reacties

Binnengekomen zijn de volgende individuele reacties

M. v/d Oever, varkenshouder	25/9/2003/4826
J.Th. van Sleeuwen, agrariër	25/9 2003/4827
L.H.M. Heerts, individueel	19/9/2003/4756
R Oudejans-Stam, individueel	15/9/2003/4707
Marlies Pijl, individueel	14/10/2003/5043
Wim Heusinkveld, individueel (www.varken.net)	14/10/2003/5033
Leijenberg, individuele reacties van leerlingen brugklas VWO	10/10/2003/
Twan van den Einden, individueel	10/10/2003/5002
Gerrit de Zwaan, individueel	10/10/2003/5000
M.N.A. van der Voort, individueel	10/10/2003/4999
L. Lamers, individueel	20/10/2003/5122
A.H.T. Hooch Antink, individueel	20/10/2003/5098
Henk van Dijk, individueel	20/10/2003/5114
G+A van Hoef-Drost, individueel	20/10/2003/5101
Onbekend	21/10/2003/5135
Onbekend (voorzitter St. Milieugroep Roermond)	20/10/2003/5119
Onbekend	20/10/2003/5121
Onbekend	20/10/2003/5120
Onbekend (vrijwilliger St. Wakker Dier)	20/10/2003/5113
J. Aarts, individueel	21/10/2003/5137
Van Harm de Vries	03/10/2003/4916
Jan van Dijk	03/10/2003/4918 (+ 4988)
Y. Tighelaar-Poelstra	09/10/2003/4990
Heijnen-Lauwewrijsse	2/10/2003/4905
Hessel Bouma	03/10/2003/4917
G.J. Wessels	03/10/2003/4919
B. Korevaar	16/10/2003/5076
P. Baars	16/10/2003/5075
F. Verbaarschot	16/10/2003/5081
J.A. Kluin Sr	16/10/2003/5078
Mts. Appeldoorn	16/10/2003/5077
D. Putman, individueel ESSAY	16/10/2003/5067
M. en M. Driessen-Colbers	16/10/2003/5080
B. Vogelesang	16/10/2003/5074
Verbeek's Broederij BV	21/10/2003/5141
Teuni Kuiper – van den Bos	24/10/2003/3396
Grinwis organisatieadvies b.v.	10/11/2003/5592
VOF Schotman, agrariër	24/10/2003/5224
Ida van der Meulen	24/10/2003/5220
Teuni Kuiper- van den Bos	30/10/2003/5313
A.M. den Hollander	24/10/2003/5324
W.G. van de Fliert	18/11/2003/5625
Prof. Dr. J.G. van Logtestijn	